
Jett Rebel

Locatie: thuis in Amsterdam

WIE: Jett Rebel, in 1991 geboren als Jelte Tuinstra, is zanger, componist, multi-instrumentalist en producer.

Een podiumbeest in hart en nieren. Hij staat bekend om zijn grenzeloze energie, muzikaliteit en unieke sound. Hij werd bekend door een uitzinnige vertolking van Prince neer te zetten in het tv-programma 'DWDD', waarna hij niet meer stuk kon. Helaas gooide zijn drank- en drugsgebruik destijds roet in het eten. Aanvankelijk een uiterst succesvolle, maar al gauw ook een getormenteerde muzikant. Helaas namen de drugs de overhand en hierdoor kreeg hij behoorlijk last van stemmingswisselingen. 'Hoe kan ik van het ene moment zo aandachtsgel zijn en het andere moment zo teringbang voor iedereen?' Een veelvoorkomend verschijnsel bij drugs(coke)gebruikers. In 2016 besloot hij een punt te zetten achter zijn verslaving. Na drie jaar totale radiostilte bracht hij dit jaar eindelijk weer nieuwe muziek uit. Onlangs stond hij in het voorprogramma van Eric Clapton. Twee toptalenten die samen de bomvolle Ziggo Dome vulden met hun waanzinnige muziek.

WAAROM: Toen ik Jett Rebel in 2014 bij 'DWDD' nietsvermoedend een waanzinnige versie van 'Purple Rain' van Prince zag doen, was ik op slag verkocht. Wat een talent! Wat een eigenheid! Wat 'n muzikaliteit. Bijna hypnotiserend, zo goed! Sindsdien heb ik hem niet meer losgelaten. Mijn enthousiasme maakte destijds echter al snel plaats voor bezorgdheid. Want dat deze jongen toen onder de drugs zat, was overduidelijk. Na jaren, zeven jaar om precies te zijn, van drank en drugs is hij sinds juni dit jaar tien jaar clean. Geweldig! Dat ik hem zou uitnodigen voor 'n gesprek over vriendschap stond als een paal boven water.

Kleine anekdote. Na tal van mislukte pogingen ondernomen te hebben om in contact met hem te komen, zag ik als laatste redmiddel een kort berichtje via een Facebook-chat. 'Zelden of nooit', zo vertelde hij mij, las hij berichtjes op FB. Maar die ene keer dus wel. Toeval bestaat niet! En ook meteen reageren: 'Ja, leuk Rose!' Jelte, ik bent trots op je! En we zien elkaar weer op 7 januari in Paradiso'.

‘Vriendschap zit voor mij op een bepaalde manier vrij dicht tegen de zin van het leven aan. Als ik dat weleens voor mezelf probeer te analyseren, zo van wat zou een reden voor mij zijn om hier te zijn? Daar heb ik natuurlijk vele redenen voor. Zeg maar van karma tot kunst. Maar één zijn met gelijkgestemden en met mensen van wie je houdt, staat wel vrij hoog op de lijst van waarom het überhaupt in mijn ogen zin heeft om dit leven te leiden. Maar ook wat het leven leuk maakt. Dat gevoel maakt het heel echt allemaal en geeft het leven ook extra glans. Ik heb veel baat bij eerlijke mensen om mij heen. Mensen die me op de vingers tikken. Dingen duidelijk maken. Een klankbord vormen, en dat ook voor elkaar zijn.

Ik heb veel met het begrip loyaliteit. Er zijn voor mijn vrienden die weten, dat ook al is het vier uur ’s nachts: Jelte kan ik altijd bellen. Dat gevoel maakt me heel emotioneel. Begrepen en heel erg gezien worden wie ik ben, dat vind ik belangrijk. Ik vind het belangrijk om een goeie vriend te zijn. Een goed mens sowieso. Vriendschap neem ik super-serieus. Als dat klopt, dan is dat een bevestiging. En die bevestiging heb ik nodig.

Ik ben een proces doorgegaan in eigenlijk een heel duistere wereld. Ik heb het heel lang gewoon niet gezien. Wel gedaan, die vriendschap, en ook gehad, maar door mijn verslaving was dat een soort schemergebied. Zo ergens midden twintig was ik en ik was heel verslaafd, populair en rijk. Toen ik mijn eerste geld verdiende, wilde ik in alles grote luxe. Ik sloeg volledig door. Het kon niet op. Een groot deel van de mensen om mij heen betaalde ik en ik realiseerde me dat mensen op alles ja tegen me zeiden terwijl ik zelf heel erg in de put zat en midden in een intern gevecht bezig was met mezelf. Ik geloofde niet dat iemand op dat moment om oprechte re-

denen om mij heen was, terwijl, zo realiseerde ik mij later, het wel degelijk echte vrienden waren. Maar ik zag en voelde het niet. Dat heeft mij wel heel verdrietig gemaakt.

Ik ben altijd omringd geweest door goeie mensen, maar omdat ik mezelf altijd wijs had gemaakt dat die mensen een andere agenda hadden, zag ik dat ook anders. Dat kwam deels door de drugs, maar ook omdat ik beschadigd ben en dingen als gevoel en emoties gewoon heb moeten leren. Wat een raar en grillig contrast is geweest, omdat ik me – zo lang ik me kan herinneren – altijd onzeker, ongewenst, niet gezien of what ever heb gevoeld tegenover mensen die in alles de beste waren. Dit alles was ontstaan door dingen die in m’n jeugd hebben plaatsgevonden en gewoon zijn gaan groeien.

Muziek is mijn escape. Voor alles! Ik was als kind al heel erg bezig met muziek maken. Door de week was vroeger thuis ’n sleur. Niet open, voor mijn gevoel. Maar op zondag gingen we naar Hengelo (ik ben opgegroeid in Enschede). Mijn ouders hadden ’n band, die eigenlijk werd gevormd door al hun vrienden. Een bonte verzameling van saxofoons, blazers en andere instrumenten. En die band bestaat nog steeds. Echt supercool. En voor mij als klein kind had ik zoiets van: nu is het leuk. M’n ouders lachen, m’n ouders zijn blij, iedereen is aardig. Dus voor mij was muziek de route naar vriendschap. En ik denk ook dat daar de basis is gelegd voor mijn liefde voor muziek. Ik weet nog dat als er ’n verjaardag was, dan zat ik op schoot bij iemand achter de piano te spelen. Muziek was en is voor mij de makkelijkste weg naar connectie.

Ik ben zeven jaar non-stop verslaafd geweest. Geen seconde nuchter geweest. Wat ik moest verdoven? Tja, dat is een hele goeie

vraag. Ik had een soort zelfbeeld gecreëerd, waardoor ik een hele grote hekel aan mezelf had. Problemen met mezelf had, die op ’n gegeven moment in m’n hoofd alleen maar opgelost konden worden door er actief niet meer te zijn. Dus zelfs suïcidaal. Ik wilde echt niet meer leven. Dat was een heel groot thema. Ook had ik het idee gecreëerd van ‘iedereen haat mij’. Heel nadrukkelijk met die woorden en dat werkte ook als een soort mantra. Dus genoeg redenen om mij aan die dope te krijgen. Door die extreme zelfhaat word je behoorlijk paranoia. Mijn vrienden deden ook alles wat in hun vermogen lag om mij van die drugs af te helpen. Iedereen gebruikte in die tijd wel ’n beetje. Maar niet iedereen had door dat ik anders was dan de rest. Wat voor hen een leuke avond was, was voor mij elke dag. Ik wilde van dat intens depressieve gevoel af.

Die dingen zijn natuurlijk nog altijd thema’s. Die verdwijnen niet als je stopt. Want als je eenmaal bent afgekickt, dan begint het pas, dan moet je ermee aan de slag. En dat doe ik nog steeds. Ik ben in juni tien jaar clean. Dat afkicken is het beste wat ik ooit heb gedaan. Maar het speelt nog steeds. Ik heb weleens momenten gehad dat ik met een fles in m’n handen stond, maar kon die verleiding uiteindelijk toch gewoon weerstaan. Ik heb echt ’n heel saai leven nu. Geen drank, geen drugs, geen vlees, geen vis. Haha. Er blijft echt niets over. In januari heb ik ook de weed eruit getrapt. Dus het is redelijk clean allemaal. Nu ben ik echt gezond! Kijk, dat mechanisme zit er nog altijd. Ik zat ’n keer in Zwitserland op een hotelkamer en had per ongeluk een likeurbonbon in m’n mond gestopt. In een split second speelde het door mijn hoofd: ‘Ik eet die hele doos bonbons op, ga roomservice bellen en bestel een fles wijn, single malt whisky, rij vervolgens naar Luzern en dan haal ik ’n pak coke’. En mijn hoofd ratel-

'ER ZIJN VOOR MIJ VRIENDEN DIE WETEN DAT OOK AL IS HET VIER UUR 'S NACHTS: 'JELTE KAN IK ALTIJD BELLEN'. DAT GEVOEL MAAKT ME HEEL EMOTIONEEL. BEGREPEN EN HEEL ERG GEZIEN WORDEN WIE IK BEN, DAT VIND IK BELANGRIJK'.

de maar door en ondertussen zat ik met die doos bonbons in m’n hand. Uiteindelijk heb ik de doos van het balkon af geflikkerd en de deur op slot gedraaid.

Het keerpunt voor mij was dat ik het leven volledig had opgegeven. Ik kon niet meer. Niemand kon me (meer) helpen. Ook m’n vrienden niet. Ik had echter wel het gevoel dat ik de mensen iets moest nalaten. Mijn oeuvre was niet toereikend genoeg. Ik vond dat ik nog drie albums moest maken. Ik moest meer achterlaten dan ik had. Dat was mijn drijfveer. Ik heb toen drie albums in een jaar uitgebracht en toen ik het laatste album aan het afmaken was, veranderde mijn kijk op (het) leven. Ik ben toen beland bij een paar artsen, maar die zeiden: ‘We kunnen niets met jou als je zo verslaafd bent’. Maar het enige wat ik kon uitbrengen, was: ‘Maar die dope is mijn enige steun, als dat wegvalt, dan heb ik niets meer’. Tegelijkertijd was het ook een trigger. Ik dacht: als jullie mij niet

kunnen helpen, dan zal ik jullie laten zien dat ik het ook zelf kan. Dus ik maakte een punt door volledig te stoppen. Zij wilden toen dat ik in behandeling zou gaan, maar dat kon alleen maar als ik afkickte. Ik was gewoon een beetje puberaal bezig. In de eerste week dat ik afkickte, had ik het geluk dat ik een plaat maakte met hele warme, lieve mensen, de zon scheen. Ik zag heel voorzichtig weer kleine lichtpuntjes in de duisternis. Wat ik toen nog niet wist, maar wat nu bijna een trademark is, is dat ik heel erg gedisciplineerd, echt supergedisciplineerd, ben. De dag dat ik afkickte, zat ik in die kliniek. Op eens was er oog voor mij. Er werd mij verteld: 'We gaan je naar Zuid-Afrika sturen voor een optimale behandeling'. Maar ik zei doodleuk: 'Ik ben gestopt. Ik heb geen kliniek nodig'.

Ik heb vrienden en ik heb geweldige vrienden. Ik kan mezelf heel gelukkig prijzen met goeie mensen om mij heen. Ik was laatst jarig en ik had iedereen uitgenodigd. Mensen die elkaar nog nooit hadden gezien. Uit alle windstreken, uit andere kringen en uit verschillende tijden uit mijn leven. Superleuk! Heel veel liefde. Dat wilde ik even kwijt. Ik hou echt van loyaliteit, dat vind ik belangrijk. Ik sta echt voor iedereen klaar. Bij sommige mensen heb ik dat weleens gemist in mijn leven. Bijvoorbeeld dat iemand mij 's ochtends belde en vroeg hoe het met mijn moeder ging na een operatie. 'Heeft je moeder een goeie operatie gehad?' (mijn moeder is mijn alles!) Dus niet die betrokkenheid die ik verwachtte of waar ik op hoopte. En als iemand dat niet deed vroeger, dan vond ik dat wel een ding. Maar tegenwoordig realiseer ik me dat iedereen anders is. Ik ben heel lang op zoek geweest naar gelijkgestemden waar alles hetzelfde was, maar zo werkt dat niet. Ik was nogal rechtlijnig in m'n denken. Mensen moesten even goed zijn als ik. Even muzikaal als ik. En daar kan je dan heel erg te-

leurgesteld in raken. Want dat werkt niet zo. Die gedrevenheid in mij speelde me weleens parten. Het werkte soms demotiverend voor mensen die niet zo gedreven waren als ik. En waarschijnlijk was ik ook lastig en zo. Maar in mijn vriendenkring zie ik nu dat ik alle facetten vind die ik fijn vind en nodig heb. Dat was wel een eyeopener. Alle vrienden samen geven mij alles wat ik nodig heb.

Soms heb je tijd nodig om iemand weer in je armen te sluiten, zeg maar. Ik ben laatst herenigd met een hele goeie vriend die ik zeker wel vijf jaar, nee langer, niet had gezien. Ik was veranderd van samenstelling in mijn band en hij speelde bij mij in de band en ik ging in een andere formatie spelen. En ik moest hem laten gaan. Dat had ik niet netjes gedaan, dat vond ik te confronterend. Ik ben geen kerel geweest. Heb dat 'n beetje op z'n beloop gelaten. Nee, daar ben ik niet trots op. Maar inmiddels is dat weer helemaal goedgekomen. Er gingen geen zware gesprekken aan vooraf. Eerlijk gezegd geloof ik daar niet zo in. Natuurlijk moeten er dingen gezegd kunnen worden, maar niet de onderste steen boven. Het was oké en dat vond hij ook. Soms maak je dingen ook weer kapot door alles weer op te rakelen.

Ik was heel lang single, maar heb sinds drie jaar 'n hele leuk vriendin. We begrijpen elkaar, we houden van elkaar en zijn elkaars dikste vrienden. We zijn anders, maar lijken ook op elkaar. Ze doet iedere dag dingen die ik niet zie aankomen. Verrassend. Ook een belangrijk iets in vriendschap.

Of ik kinderen wil? Daar twijfel ik altijd over. Ik neem het vaderschap heel bloedserieus. Ik ben wel extreem goed met kinderen. Iedereen zegt ook altijd: 'Jij zou zo'n goeie vader zijn'. Maar ik heb de tijd. Ik ben nog jong. Wat ik mijn kinderen mee zou geven als het om

'IK ZAT EEN KEER IN ZWITSERLAND OP EEN HOTELKAMER EN HAD PER ONGELUK EEN LIKEURBONBON IN M'N MOND GESTOPT. IN EEN SPLIT SECOND SPEELDE HET DOOR MIJN HOOFD: IK EET DIE HELE DOOS BONBONS OP, GA ROOMSERVICE BELLEN EN BESTEL EEN FLES WIJN, SINGLE MALT WHISKY, RIJ VERVOLGENS NAAR LUZERN EN DAN HAAL IK 'N PAK COKE'.

Jelte & Xander

**'IK BEN HEEL LANG OP ZOEK
GEWEEST NAAR GELIJK-
GESTEMDEN WAAR ALLES
HETZELFDE WAS. MAAR ZO
WERKT DAT NIET. IK WAS
NOGAL RECHTLIJNIG IN M'N
DENKEN. MENSEN MOESTEN
EVEN GOED ZIJN ALS IK.
EVEN MUZIKAAL ALS IK. EN
DAAR KAN JE DAN HEEL ERG
TELEURGESTELD IN RAKEN.
MAAR ZO WERKT DAT NIET'.**

vriendschap gaat? Ik zou als belangrijkste zeggen: 'Neem iemand zoals hij is en respecteer hem in combinatie met loyaliteit. 'Ik kom je halen midden in de nacht!' Onvoorwaardelijkheid, dat zijn mijn pijlers, denk ik. Dat vind ik waardevol.

Het verschil tussen Jelte en Jett Rebel, dat is er altijd geweest. Ik ben van huis uit een verlegen persoon, maar op het podium voel ik me drie keer zo groot. Drie keer zo stoer en ik snap alles en ben dan on top of it. Daar heb ik flink mee gestruggeld en gestreden, want waarom zou je in godsnaam die verlegen jongen willen blijven als je op het podium zo totaal anders bent? Maar nu heb ik het heel erg omarmd. Ik voel me helemaal compleet. Ik ben nu gewoon Jelte!

Ik heb een hele goeie vriend en dat is Xander Vrienten. Hij is als een broer voor mij en woont bij mij om de hoek. Ik hem hem leren kennen met de gedachte: dit is hoe een vriend hoort te zijn. Hij speelde ook vaak bij mij in de band. Toen ik op het conservatorium zat, zei zijn toenmalige vriendin: 'Je moet samen met Jelte iets doen'. En zo is onze vriendschap en samenwerking ontstaan. Ik weet nog wel dat ik smoorverliefd was op zijn ex-vriendin. Geen goed begin natuurlijk. Maar goed, wel heel spannend. Xander was heel groot en breed, maar op het podium was ik toch de geboren leider. Wij waren heel wild in die tijd. Nu is hij ook in rustiger vaarwater gekomen. Hij is vader van 'n prachtig kind. Mijn vriendschap met Xander is allesomvattend. We hebben samen de wereld overgevlogen, jaren samen in bands gespeeld, stressperiodes waar ik mentaal heel slecht ging. Aan hem hing omdat ik letterlijk en figuurlijk niet op eigen benen kon staan, zeg maar. Maar onze vriendschap bleef overeind. Sterker nog, is niet kapot te krijgen. We snappen elkaar en dat is zo belangrijk in vriendschap. Er is een hele sterke chemie tussen ons. We kunnen any time een beroep op elkaar doen. Dat is belangrijk in (onze) vriendschap!

Roefke Carmiggelt

Locatie: praktijk Amsterdam

WIE: Roefke Carmiggelt (1942) is een bekende relatie- en gezinstherapeute.

Al ruim vijftig jaar een icoon in de Amsterdamse therapiewereld. Die ondanks haar 83-jarige leeftijd nog vol overgave en liefde superactief is. Ze is een fenomeen op het gebied van verslaving naar vrijheid. Daarnaast wordt ze ook gezien als liefdesexpert, die zich zorgen maakt om de maakbaarheidsgekte en bindingsangst. Carmiggelt is al ruim zestig jaar met haar jeugdliefde Frank. Het levende bewijs dat een langdurige relatie ondanks onvermijdelijke tegenslagen wel degelijk mogelijk is.

WAAROM: Omdat ik diverse mensen ken die bij haar op de divan hebben gelegen en succesvol zijn geholpen, was mijn nieuwsgierigheid naar deze liefdesexpert gewekt. Maar ook omdat ik als lifecoach relatieproblematiek superinteressant vind. Even ter verduidelijking: Carmiggelt hanteert geen divan. Integendeel. Ze ontvangt mensen in haar smaakvolle souterrain aan de keukentafel in plaats van in de standaard steriele therapeutenkamer.

Saillant detail: haar praktijkruimte heeft een ingang en een uitgang, zodat cliënten (vaak bekende Nederlanders) elkaar niet tegengekomen. Roefke, een vrouw met niet alleen een bijzondere naam, maar ook met een bijzondere aanpak: nuchter en warm. Eén ding hebben we gemeen: we hebben beiden een tomeloze nieuwsgierigheid naar het leven van anderen. Dat schept een band.

‘Vriendschap is heel belangrijk voor me. Ik zou niet zonder vrienden kunnen. Omdat ik in een vriendschap mezelf leer kennen. Ik heb vrienden van alle leeftijden. Dat vind ik heerlijk. Ik merk soms, en dat vind ik best ingewikkeld, dat ik gewoon heel erg behoefte heb aan nieuwe input van vrienden. Want daardoor kom ik mezelf weer op een andere manier tegen. Want die oudjes, klinkt een beetje lullig, die ken ik al heel lang. Soms nog van de lagere school. Nou, reken maar uit. Ik ben nu 82!

Soms gebeuren er dingen in vriendschap waar je later spijt van hebt. Ik heb ooit een hele goeie vriendin losgelaten toen ik verliefd werd op Frank, mijn man. Zeg maar verwaarloosd. En pas veel later heb ik haar mijn excuus aangeboden, want dat was niet oké. Ik was zo met die man bezig om te bewaken dat hij hem niet smeerde. En toen ik dat deed, zei ze, en dat vond ik zo ontroerend en dat heeft me in m’n werk ook heel goed geholpen: ‘Ik snapte heel goed wat er met jou gebeurde. Dat vond ik niet erg. Maar wat ik wel erg vond, was dat ik je familie niet meer zag. Je vroeg me niet meer mee om te eten en te logeren. Dus ik had ook ’n gap in de vriendschap met je ouders’. Dat heeft mij enorm wakker geschud. Want vriendschap gaat dus nog verder dan alleen een-op-een, ook met je gezin.

In vriendschap maak je fouten en moet je soms dingen loslaten. Als je elkaar weer ontmoet in de fouten kom je ook dieper in vriendschap, maar ook dieper in vragen zoals: waar komen bepaalde dingen vandaan? Dat ik bang was of dat ik geen zin meer had. Soms gebeurt het zomaar dat je geen zin meer hebt in een vriendschap met iemand waar je heel lang heel close mee was. Dat komt omdat iemand niet meegroeit in mijn gevoel. Ik ben nog altijd in de groeistand. Dat

is ook zo leuk van jongere vriendinnen, die mij ook weer andere dingen laten zien. Het is wel zo: de jongere vriendinnen hebben in tegenstelling tot de ouderen meer een moederoverdracht. Dat je behoefte hebt om voor ze te zorgen.

Met iedere vriendin heb ik een andere kleur, dat vind ik zo mooi van vriendschap, dat je steeds iets anders ontdekt.

Vriendschap verandert niet naarmate je ouder wordt, maar waar ik enorm voor moet uitkijken, is dat een onderdeel van vriendschap ook hulp geven betekent. Want je bent niet lekker, of je kind is stomvervelend, of je hebt zorgen over je oude ouders, wat dan ook. Ik moet dan heel erg uitkijken dat ik niet in de hulpverlenersrol schiet. Ik moet dan wel oppassen dat die wederkerigheid in stand blijft. Mijn kinderen hebben mij vroeger heel goed geholpen als ik therapeutische praatjes aan hen ging verkopen. Dan zeiden ze: ‘hallo hè, doet dat daaro, niet hiero!’ Dat zeggen mijn vriendinnen natuurlijk niet, want die zijn dolblij dat ik ze ergens naartoe loods, en dat vind ik ook fijn, want een onderdeel van vriendschap is ook meedenken en meeleven. En dat vind ik het grootste kapitaal van vriendschap. Maar soms komt er verbleking in. Verbleking omdat iemand heel weinig wederkerig is. Dat maakt het ook vaak complex. Kijk, mensen verwarren verlangen soms met verwachten. Als je geen verlangen meer hebt, wat blijft er dan over? Verlangen betekent verbinden. Als je in een conflict zit met iemand, heb je ook een verlangen. Je hart smacht naar verbinding.

Mensen hebben snel een oordeel over iemand. Ik heb hier nog ’n leuke anekdote over. De zoon van (later) mijn beste vriendin en mijn zoon zaten op dezelfde kleuterschool. Op ’n dag stond ik (in plaats van Frank) op

dat schoolplein. Op een gegeven moment hoorde ik haar zeggen: ‘En toen stond er toch ’n nuf op dat schoolplein. Zo’n hooghartig type die met niemand wat te maken wilde hebben’. De feiten lagen anders. In haar beleving kwam zij bij mij niet aan het woord. Ik weet ook van mezelf dat als ik me niet heel comfortabel voelde in een grote groep of op een schoolplein, ik dan een houding aannam van ‘ik kan het heel goed met mezelf vinden’. Dat doe ik trouwens niet meer, hoor. Op ’n gegeven moment haal ik mijn zoontje op bij haar en ik zag haar schrikken van ‘hé, dat is een hartstikke leuke vrouw’. Zo zie je maar, misverstanden worden snel geboren. Misverstanden ontstaan ook omdat iedere mens een andere visie op dingen, en op mensen, heeft. Terwijl je denkt dat het voor beiden dezelfde waarneming is. Daar ontstaan heel vaak de problemen. En dan volgt de stilte. Dan moet de verbinding weer gevonden worden.

Mijn man en ik hebben allebei de oorlog meegemaakt. En ook die oorlog is een bron van verbinding. Het klinkt raar, maar juist in de oorlog, toen wij met veel mensen in een schuilkelder zaten, was er veel sprake van verbinding. Er was altijd wel iemand die violspeelde of iemand die gedichten voorlas. Dus het waren enorme hulpbronnen voor elkaar om het ondraagbare en de angst met elkaar te vieren. Als kind was ik toen al bezig met mensen te helpen. Mijn moeder zei altijd: ‘toen al schulde er een maatschappelijk werkster in mij’. Die maatschappelijk werkster woont in mij en is ook nooit meer weggegaan. Maar die moet ik niet vermengen met vriendschap. Snap je? En dat is heel ingewikkeld, want je bent snel geneigd om mensen te helpen.

'VRIENDSCHAP BETEKENT OOK JE INLEVEN IN DE BEHOEFTE VAN DE ANDER. ALS IEMAND MOEITE HEEFT OM VRIENDSCHAP VAST TE HOUDEN, DAN GA IK KIJKEN WAT HEEL JONG IN IEMANDS LEVEN IS GEBEURD. WAT DE REDEN IS DAT JE ALTIJD BANG BENT DAT JE TOCH WEER UIT 'N VRIENDSCHAP GEZET WORDT. DAT MERK IK VEEL MEER BIJ VROUWEN DAN BIJ MANNEN. MANNEN ZEIKEN NIET!'

Ik ben erg hooggevoelig. Je moet ontzettend oppassen – ook in vriendschap – dat je wat bij jou past, niet verwacht van de ander. Waardoor je iemand iets aanrekenet die dat heel anders ziet. Voor mij is vriendschap geven en ontvangen.

Vriendschap betekent ook je inleven in de behoefte van de ander. Als iemand moeite heeft om vriendschap vast te houden, dan ga ik kijken wat heel jong in diens leven is gebeurd. Wat de reden is dat je altijd bang bent

dat je toch weer uit een vriendschap gezet wordt. Dat merk ik veel meer bij vrouwen dan bij mannen. Mannen zeiken niet! Ik zeg altijd: 'probeer inventief te zijn'. Dat is zo belangrijk! Ik had ooit een vrouw in mijn praktijk en die had alleen maar kennissen, dacht ze. Maar ze ging met pensioen en was heel bang dat ze eenzaam zou worden. Ik vraag altijd aan mensen: 'wie is je familie?', maar ook altijd: 'wie zijn je bronnen?' Bronnen zijn je vrienden. En dan bedoel ik: wie snapt jou echt in je geluk? In je pijn en in je levensfase? Ik geloof niet in een hele sliert vrienden. Ik geloof dat je al gezegend bent met vier of vijf hele goeie vrienden die je ook vast kan houden. Wat heel belangrijk is in vriendschap, is dat je elkaar op de hoogte durft te brengen van schaamte, van liefdesverdriet, van vreemdgaan, van geheimen enzovoort. En heel veel mensen hebben daar moeite mee. Om terug te komen op die vriendin die weinig vrienden had, zei ik het volgende: 'Jij gaat een thea-tertje afhuren en al je kennissen ga je uitnodigen. Dus je begint met geven'. Vervolgens zei ik: 'Er zijn 52 weken in een jaar. Jij gaat 52 kaartjes maken met de tekst 'ik wil je uitnodigen op bijv. donderdag 1 april om te lunchen' en bij de volgende weer een datum om samen te scrabbelen of samen naar de bioscoop te gaan enzovoort. Je legt onder iedere stoel een kaartje en je weet niet wie er op die stoel gaat zitten. Dus je hebt ook geen hiërarchie in de hand'. Dat is een groot succes geworden! Want iedereen stond ver-steld. 'Wat 'n leuk mens!' Ze heeft daar een aantal hele leuke vrienden aan overgehouden die in haar hart zitten. Met vriendschap moet je dus heel inventief zijn.

De grootste struggle in vriendschappen is jaloezie. Zo van: 'mag ik niet mee naar Parijs?' Of: 'je gaat veel vaker met haar om dan met mij'. Vrouwen hebben veel meer contro-leggedrag in vriendschappen dan mannen.

Mannen hebben dat veel minder. Ik heb vier zonen gebaard, die zeggen nooit zoiets. Eerder van 'ga je met hem of haar? Veel plezier ermee'. Nou is jaloezie helemaal niet erg, want het zegt iets over je verlangen. Dat je erbij wilt horen. Vriendschap is eigenlijk een heel kwetsbaar item.

Wat is het geheim van een goedlopende vriendschap? Een goeie vraag. Op elkaar kunnen rekenen. Dat is het kenmerk van vriendschap. Niet alleen maar gezellig bor-relen en slierten, maar er ook voor elkaar zijn. Dat je net als met je geliefde of met je kinderen je moet realiseren dat je altijd moet investeren in vriendschap. Vriendschap kost tijd. Dat gaat niet vanzelf! Je moet ook bekendmaken als je geen tijd hebt, even een klein berichtje sturen. Zo van 'ik denk aan je, deze week lukt het me niet of zoiets'. Communiceren dus! En als communiceren faalt, dan krijg je al snel, zeker bij vrouwen, van 'laat maar zitten', terwijl ze schreeuwen van verdriet. Een ander belangrijk aspect is goed luisteren naar elkaar. Makkelijker gezegd dan gedaan. Lijkt simpel, maar de meeste mensen zijn druk met duizend dingen. Overal willen zijn, maar geen verdieping. Geen (echte) ontmoeting. Luisteren is een vak op zich.

Over geheimen gesproken. Men vraagt mij vaak: 'wat is het geheim dat jullie al ruim zestig jaar heel gelukkig getrouwd zijn?' Nou, daar kan ik kort over zijn: zorg dat je je vriendschap in je huwelijk op orde houdt. En dat je het verschil in levenslust en levensstijl blijft uitzoeken en accepteert. Dat je je eigen route hebt. Geef elkaar de ruimte. Het is een farce dat je alles samen zou moeten doen. Het is trouwens niet voor iedereen weggelegd om zo lang gelukkig getrouwd te zijn. Dat vergt wel de nodige inzichten. Het is opvallend om te zien dat veel jongeren wel

'IK VRAAG ALTIJD AAN MENSEN: WIE IS JE FAMILIE? MAAR OOK ALTIJD: WIE ZIJN JE BRONNEN? BRONNEN ZIJN JE VRIENDEN. EN DAN BEDOEL IK: WIE SNAPT JOU ECHT IN JE GELUK? IN JE PIJN EN IN JE LEVENSFASE? IK GELOOF NIET IN EEN HELE SLIERT VRIENDEN. IK GELOOF DAT JE AL GEZEGEND BENT MET VIER OF VIJF HELE GOEIE VRIENDEN DIE JE OOK VAST KUNT HOUDEN'.

Trijn & Roefke

**'HET IS TROUWENS NIET
VOOR IEDEREEN WEGGELEGD
OM ZO LANG GELUKKIG GE-
TROUWD TE ZIJN. DAT VERGT
WEL DE NODIGE INZICHTEN.
HET IS OPVALLEND OM TE
ZIEN DAT VEEL JONGEREN
WEL GOED IN HET ONDER-
HOUDEN VAN VRIENDSCHAP
ZIJN, MAAR OP HET GEBIED
VAN INTIMITEIT, EROTIEK EN
SEKS IS HET 'N GENERATIE
DIE O.A. DOOR DATINGAPPS
EN WISSELENDE CONTACTEN
NOGAL SNEL OP DE 'NEUK-
FASE' AFSTEVENT'.**

goed in het onderhouden van vriendschap zijn, maar op het gebied van intimiteit, erotiek en seks is het een generatie die onder meer door datingapps en wisselende contacten nogal snel op de 'neukfase' afstevent. Dat is prima, maar geeft ook verwarring, en dat merk ik ook hier in mijn praktijk. Ze vieren de daad maar leren slecht met hun eigen behoeftes omgaan. Uitspreken van je behoeftes, het ontdekken van jezelf in seksuele relaties, vergt tijd en aandacht. Bekendmaken wat je lekker vindt, vormt vaak nog een drempel. Ook het herkennen van voor jou passende grenzen is liefdestaal. De taal die je moet leren.

Iedereen is dol op mijn man en wederzijds. Mijn vrienden zijn zijn vrienden. Want de enige vriend die hij had, is dood! We zijn een enorm team, maar op vriendschapsniveau zijn we helemaal geen team. Ik ben een absoluut vriendenmens, maar hij heeft totaal geen behoefte aan interactie. Ik zeg altijd: 'ik bestel de vrienden en hij zorgt voor een volle ijskast'.

Ik heb ontzettend veel leuke vrienden, waar ik alles mee doe: reizen, lunchen, slierten door de stad. Maar vrienden hoeven niet altijd je beste vrienden te zijn. Je kunt ook vrienden hebben omdat ze misschien eenzaam zijn of in nood. En dan vind je het fijn dat je iets voor hen kunt betekenen. Mijn geven bezorgt hun een geweldige middag, en met dit gebaar weet ik: ik hou je aan boord. Dan is er geen sprake van wederkerigheid. Maar voor dit geven kies ik heel bewust. Het is heerlijk om mensen blij te maken. Als je accepteert dat sommige mensen in bepaalde levensfases niet meer de giving kant kunnen bieden maar meer de neemkant, is dat ook vriendschap. Mijn allerbeste en oudste vriendin is Trijn. Trijn is 82. Met haar kan ik lezen en schrijven. Zij is mijn reisvriendin, mijn stadsvrien-

din, gaat mee naar ons tweede huis. Kent al mijn kinderen. Komt op verjaardagen. Ze is als het ware familie. Zij weet alles! En zegt ook alles. Zij is net als ik therapeut en zij kan rustig zeggen: 'Roef, dat jij nog zin hebt in al dat gezeik van die mensen in je praktijk'. Wij kunnen alles tegen elkaar zeggen.

Ook mijn man is dol op haar. Trijn en ik gingen nog niet zo lang geleden midden in de winter op reis naar New York. Op 'n gegeven moment, ik was nog geen half uur thuis, had m'n jas nog aan, belt zij huilend op. Ze was zo ontroerd. 'Er was zoiets raars gebeurd. Ik kom boven, de verwarming is aan, het licht is aan. In de ijskast ligt mijn lievelingskaas en brood. Er staan bloemen op tafel'. Dat was dus het werk van Frank. Voor mij is dat vanzelfsprekend, dat doet hij voor mij ook. Dat is mijn mans vriendschap naar mij toe'.

Mattijs Werner

Locatie: studio in Amsterdam

WIE: Mattijs Werner (1966) is kunstschilder en tekenaar.

Een van Amsterdams bekendste schilders is Mattijs Werner. In 2023 veranderde zijn leven radicaal. Binnen twee maanden tijd werd hij voor 98 procent blind aan beide ogen. Diagnose: de ziekte van Leber. In één woord gekmakend. Zijn leven leek in niets meer op dat van de succesvolle kunstenaar die hij ooit was. Maar schijn bedriegt. Want stoppen met tekenen was geen optie. Zijn optimisme hielp hem moedig te zijn en altijd het perspectief te blijven zien. Onlangs kwam zijn kinderboek 'Sammie in het land der blinden' uit. Dat niet alleen leuk is voor kinderen, maar zeker ook voor volwassenen.

WAAROM: Als ik opmerkzaam word gemaakt op een expositie van de voor mij onbekende schilder Mattijs Werner in Amsterdam, die zo goed als blind is, is mijn interesse gewekt. Wat kan ik verwachten van iemand die nagenoeg niets ziet? Genoeg! Genoeg om hem uit te nodigen voor een gesprek over vriendschap en zijn (nieuwe) leven. Zijn verhaal is ontroerend en inspirerend tegelijk. Met de nodige humor! Wat 'n man! Wat 'n doorzettingsvermogen. Respect!

‘Vriendschap is voor mij altijd ‘n belangrijk onderdeel van mijn leven geweest. Zowel vóór mijn blindzijn als daarna. Bijna drie jaar geleden ben ik zo goed als blind geworden. Eerst aan één oog en twee maanden later ook aan het andere oog. Ik weet nog dat ik na mijn eerste oog zei: ‘in het land der blinden is eenoog koning’, maar helaas werd ik ook aan mijn tweede oog blind. Diagnose: de ziekte van Leber. Aan het revalidatiecentrum waar ik lange tijd verbleef, hield ik twee goede vrienden over, die ik ‘De Leberboys’ noemde. Ik heb het ‘geluk’ gehad dat ik nog voor 2% zicht heb. Als je 100% blind bent, is alles zwart en zie je helemaal niets meer. Ik zie vage contouren. Ik dacht wel: als ik helemaal blind word, dan hoeft het voor mij niet meer. Gelukkig is het niet zover gekomen.

Je leven verandert radicaal. Ik heb letterlijk als ‘n klein kind huilend op de grond gelegen van wanhoop en paniek als ik weer eens iets kwijt was. Ik kon niets meer. Mijn voorheen bruisende leven maakte plaats voor allerlei hulpmiddelen zoals met een stok lopen. Dat was heel confronterend, want die stok laat de buitenwereld zien dat je echt blind bent. Maar voor mij was het een verademing. Ik viel niet langer over amsterdammertjes, fietsen en vuilniszakken. Die eerste keer was wel vreselijk. Mijn vrouw stond in de deuropening en ik stond te hannesen met die stok. Ik begon ook gelijk te huilen.

Die ommezwaai is psychisch bijna niet te bevatten. Radeloos was ik. Ik kon niet eens met mijn sleutel het slot van de voordeur vinden. Om maar iets te noemen. Mijn moeder lag in die tijd met Alzheimer in een tehuis en je kreeg toegang door een code in te tikken. Maar ik zag helemaal niets meer. Op zo’n moment wordt je wereld wel heel erg klein. Alles brokkelt af als het ware. Ik kon niet meer werken, niet meer fietsen. Dat

was een van de dingen die mij altijd vrijheid gaven. Heerlijk door de stad fietsen, hondje Sammie voorop in het mandje, verstand op nul. Het lijkt zo vanzelfsprekend, maar dat is het dus niet. Je actieradius wordt heel klein. Eigenlijk kon ik niets meer. Alleen nog maar binnen zitten.

Mijn redding was mijn overlevingsdrang. Mijn tomeloze optimisme, je blijft toch altijd hoop houden. En een elektronische beeldschermloep! Waardoor ik toch weer kan tekenen. Iets anders van essentieel belang was ontspanning. Mijn psycholoog heeft mij geleerd hoe door ademhalingsoefeningen optimaal te ontspannen. Dat was een absolute must. Anders word je gek. Een wandeling met de hond, een goed glas wijn of een jointje kan mij ook mateloos ontspannen. Maar wat me ook enorm heeft geholpen en nog steeds zijn mijn vrienden.

Vriendschap betekent voor mij heel veel. Ik heb vrienden die ik al mijn hele leven heb. Zo was ik vanmorgen bij Max, al jaren een goeie vriend en ook een oude klant, want hij koopt regelmatig werk van me. We zaten bij elkaar in de klas toen we twaalf waren en die vriendschap heeft altijd standgehouden. Mijn blindzijn heeft mij veranderd. Met een beperking word je nu eenmaal afhankelijker van mensen. Ook mijn vriendschappen zijn veranderd.

Ik weet nog, in het begin van mijn blindheid kwamen sommige vrienden vaak over de vloer, maar sommigen lieten het afweten. Wisten er geen raad mee. Daar moet je ‘n balans in zien te vinden. Maar ik kan met een gerust hart zeggen, dat ik gezegend ben met fijne vrienden om mij heen. Zonder die vrienden had mijn leven er nu heel anders uitgezien.

Ik heb een vriend afkomstig uit Nieuw-Zeeland die ik vijf jaar geleden op straat heb leren kennen en die inmiddels een van mijn beste vrienden is geworden. Misschien omdat hij uit een ander continent komt, maar vanaf het moment dat hij wist dat ik blind werd, belt hij mij elke ochtend op met de vraag: ‘Hoe gaat het met je, Mattijs?’ Dat lijkt zo simpel, maar het is zo waardevol. Daar heb je geen idee van. Die betrokkenheid, dat is vriendschap. Dat raakt me enorm.

En er zijn ook vrienden geweest die met een grote boog om je heen lopen en daar kan ik me wel iets bij voorstellen. Ik heb dat zelf ook meegemaakt. Ik had een vriend die ernstig ziek was en ja, soms denk je dan: daar heb ik vandaag even niet zo’n zin in. Dat klinkt heel onaardig, maar zo werkt het wel. En dan overkomt me dit en dan zie je dat weer totaal anders. Ofschoon ik niet iemand ben die wrokkig of boos wordt als iemand niet belt of niets van zich laat horen. Mijn vrouw heeft dat wel ‘n beetje. Die zegt dan: ‘hé, ik heb al ‘n tijdje niets van Jan of Piet gehoord’.

Vriendschap krijgt een heel andere waarde. Een vriend die bij mij om de hoek woont, ook een kunstenaar, stortte volledig in toen hij hoorde dat ik blind was geworden. Als kunstenaar begreep hij onmiddellijk hoe zwaar het zou moeten zijn om niet meer je werk te kunnen uitoefenen. In het begin van onze vriendschap gaven we elkaar elke dag een opdracht. Dan bedachten we twee woorden en die stuurden we dan naar elkaar op en daar moesten we dan een tekening van maken. Het liefst op een pizzadoos! Ik heb hier nog stapels pizzadozen liggen.

Elke ochtend belt hij mij en dan zegt hij in eerste instantie alleen maar ‘goedemorgen’. Vervolgens zegt hij bijvoorbeeld: ‘Ik ga vandaag heerlijke lamskoteletjes bakken en

**'SINDS IK BLIND BEN
REALISEER IK ME VAAK DAT
IK VROEGER NIET ALTIJD
ZO ATTENT WAS. DAT MIJN
GEVOEL VOOR EMPATHIE
ME WELEENS IN DE STEEK
LIET. EEN VAN MIJN BESTE
VRIENDEN HAD DE ZIEKTE
VAN PFEIFFER. IK WAS 'N
JAAR OF TWINTIG EN IK
DACHT: OH JA, PFEIFFER,
MAAR HAD HEM TOEN VEEL
VAKER MOETEN BELLEN'.**

breng dan ook even ‘n bakje bij jullie langs’. Ja, dat is hartverwarmend. Ook als ik niet blind was geweest, is dat heel lief. Ja, wat dat betreft, word ik omringd door goeie mensen. Door mijn blindheid realiseer ik me hoe slordig ik vroeger soms kon zijn met vriendschappen. Alles was zo vanzelfsprekend. Kon je zaterdag niet, dan kon je wellicht die week erna.

En natuurlijk heb je ook vrienden die je soms twee of drie jaar niet ziet, en als je ze dan ziet, dan is er helemaal niets aan de hand. We nemen elkaar niets kwalijk! Maar het kan ook anders. Ik zat ooit in een voetbalteam samen met een hele goeie

vriend van mij. Ik was 'n jaar of 25 en we zagen elkaar bijna dagelijks. Dan kwam hij bij mij thuis en gingen we lekker chillen. Soms zijn mensen niet te peilen. Op 'n dag kwam hij naar me toe en zei hij: 'Ja, Mattijs, ik heb je al 'n tijdje niet gezien, dat maakt verder niet uit, maar ik heb het gevoel dat onze vriendschap 'n beetje op is'.

Ik was verbaasd. Wist wel dat hij een rare snuiter was, maar zag dat helemaal niet aankomen. Tien jaar later kwam ik hem weer tegen en toen was er helemaal niets meer aan de hand. Hij was blij om me te zien. Toen ik mijn atelier ging verhuizen, moest ik tachtig schilderijen wegzetten en die staan nu bij hem in de garage. Zo zie je maar, niets is zo veranderlijk als vriendschap! Kijk, door mijn blindheid kan je wel de hele dag zitten huilen, maar je kan ook denken: wat kan ik nog wel? En de eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat mijn vrienden hier ook een grote rol in hebben gespeeld. Die steun, even 'n belletje of 'n appje, geven je zoveel kracht.

Ik ben vroeger ook flink teleurgesteld door vrienden en heb daardoor lange tijd geen vertrouwen meer gehad in vriendschap.

In groep 8 had ik een hele goeie vriend. J. J. was klein en dik en ik was lang en slank. We waren heel goed bevriend en hadden vreselijk veel plezier samen. In die periode dat we bevriend waren, gebeurden er dingen waar ik geen grip op had maar die behoorlijk ingrijpend waren. Zo was ik 'n paar dagen op schoolreisje op Vlieland en toen we weer naar huis gingen, wilde ik mijn koffer-tje inpakken, maar al mijn kleding was verdwenen. Iemand had alles er uitgehaald en in alle vuilnisbakken buiten gegooit. En dat soort dingen bleven maar doorgaan. Ook later op het Amsterdams Lyceum waar ik met J. naartoe ging. Ik had een prachtige jas van

mijn zus uit Amerika opgestuurd gekregen. Zo'n zijden jas met bubbels. Die had toen nog niemand. Toen ik klaar was met school wilde ik hem aantrekken, maar stond ik in een wolk van veren, want iemand had met een stanleymes de hele rug opengesneden. Ik stond voor een groot raadsel. Op 'n gegeven moment was mijn wiskundeschrift zoek. Samen met J. gingen we overal zoeken en uiteindelijk vond hij het schrift in een plas. Achter in het schrift stond een dreigbrief met de woorden: 'Mattijs, ik krijg jou nog wel, jongetje'. Wij met die brief naar het schoolhoofd, en toen hebben ze alle proefwerken in beslag genomen om het handschrift te kunnen ontcijferen. Zelfs ook nog een grafoloog erbij gehaald. En daar kwam uiteindelijk uit voort dat het J. geweest moest zijn.

Ik was verbijsterd. Kon het amper geloven. Al die jaren was hij m'n beste vriend! Maar uiteindelijk bekende hij ook. Reden? Jaloezie. Later bleek ook dat hij ook nog 75 gulden – verstopt in een boek – had gestolen. Het klinkt misschien allemaal als kinderwerk, maar het bestrijkt een kleine twee jaar en het had een enorme impact op mij. Voor mij was het een traumatische ervaring. Waardoor ik behoorlijk beschadigd was geraakt en daardoor lange tijd bang ben geweest om dingen te verliezen.

Mijn vader heeft lang geleden een huis gebouwd in Italië en daar heb ik inmiddels veel vriendschappen opgebouwd. Een van mijn beste vrienden is Samuele, de tuinman. Toen ik blind werd, belde ik hem op om het trieste nieuws te vertellen. Hij reed op dat moment net op een of ander smal bergweggetje en het enige wat hij kon uitroepen was: 'Porca miseria' (verdomme wat erg). Vervolgens zette hij zijn auto aan de kant en begon spontaan te huilen. Dat je je zo kan verplaatsen in iemand, dat je het voor iemand anders zo

'JE LEVEN VERANDERT RADICAAL. IK HEB LETTERLIJK ALS 'N KLEIN KIND HUILEND OP DE GROND GELEGEN VAN WANHOOP EN PANIEK ALS IK WEER EENS IETS KWIJT WAS. IK KON NIETS MEER. MIJN VOORHEEN BRUISENDE LEVEN MAAKTE PLAATS VOOR ALLERLEI HULPMIDDELEN ZOALS MET EEN STOK LOPEN. DAT WAS HEEL CONFRONTEREND, WANT DIE STOK LAAT DE BUITENWERELD ZIEN DAT JE ECHT BLIND BENT'.

Mattijs & Samuele

'VRIENDSCHAP KRIJGT EEN HELE ANDERE WAARDE. EEN VRIEND DIE BIJ MIJ OM DE HOEK WOONT, OOK EEN KUNSTENAAR, STORTTE VOLLEDIG IN TOEN HIJ HOORDE DAT IK BLIND WAS GEWORDEN. ALS KUNSTENAAR BEGREEP HIJ ONMIDDELLIJK HOE ZWAAR HET ZOU MOETEN ZIJN OM NIET MEER JE WERK TE KUNNEN UITOEFENEN. IN HET BEGIN VAN ONZE VRIENDSCHAP GAVEN WE ELKAAR ELKE DAG EEN OPDRACHT'.

ongelofelijk klote vindt, dat emotioneert mij nu nog. Dat is vriendschap voor mij.

Mijn vriendschap met Samuele, ik zie hem als 'n soort broer, is een hele bijzondere. Omdat het toch ver weg is, maar ook weer heel dichtbij. We bellen elkaar zo'n drie keer in de week. En als ik daar ben, dan is hij er altijd voor mij. Iedere ochtend gaat hij naar het dorp en belt mij dan steevast op met de vraag of ik iets nodig heb. Of hij geld moet pinnen? Samuele doet naast de tuin alles. In zijn ogen ben ik natuurlijk een rijk man met een kast van een huis, terwijl hij in een heel klein armzalig huisje woont. Maar dat staat onze vriendschap totaal niet in de weg. Wij zijn één. Door hem spreek ik nu ook vloeiend Italiaans. Het leuke is: mijn ene dochter heeft verkering met een Napolitaan. Nee, niet van daar. 'Opgepikt' bij de plaatselijke pizzaboer. Dit soort vriendschappen zou ieder mens moeten hebben. Dat geeft zoveel kracht! Een soort levenselixer.

Sinds ik blind ben, realiseer ik me vaak dat ik vroeger niet altijd zo attent was. Dat mijn gevoel voor empathie me weleens in de steek liet. Een van mijn beste vrienden had de ziekte van Pfeiffer. Ik was 'n jaar of twintig en ik dacht: oh ja, Pfeiffer, maar ik had hem toen veel vaker moeten bellen. Ik was daar wel wat slordig in. Ik had ook een vriend die had 'n hersentumor en werd langzaamaan 'n beetje gek. We gingen weliswaar regelmatig op pad, maar op een gegeven moment was hij dood! Precies op de dag dat ik en een andere vriend hem zouden verzorgen. Dus wij stonden om 9 uur 's ochtends voor zijn deur, maar toen was het te laat.

Ondanks mijn tragedie voel ik me toch 'n gelukkig mens. Ik heb twee hele mooie dochters, Hannah en Mara, mijn lieve vrouw Norah, mijn hond Sammie en mijn vrienden natuur-

lijk. Ik realiseer me heel erg dat ik gezegend ben met fijne vrienden die er any time voor me zijn. En mijn werk als tekenaar natuurlijk. Met behulp van een megavergrootglas kan ik gelukkig nog mijn werk uitoefenen. Niet meer schilderen, maar wel tekenen. Na mijn laatste expositie hier in Amsterdam heb ik veel opdrachten gekregen en nog steeds. Dat maakt mij zeer gelukkig. Ik zeg altijd: 'er kan je van alles overkomen, maar het kan altijd erger'.

Elvis de Launay

Locatie: restaurant Dauphine Amsterdam

WIE: Elvis de Launay is acteur, theatermaker, schrijver en dochter van Jan Rot.

Onlangs verscheen de nieuwste solotentoonstelling van Elvis de Launay, 'Zee-Tuin-Jarman'. Hierin eert ze de Britse kunstenaar en filmmaker Derek Jarman en verwerkt ze tevens het verlies van haar vader: zanger, componist en tekstdichter Jan Rot, die in 2022 overleed. Oorspronkelijk was het de bedoeling dat ze met haar toenmalige geliefde een romantische reis naar Italië zou maken, maar toen de relatie op de klippen liep, bedacht ze zich en leek het haar beter om naar Engeland te gaan. Omdat de weersomstandigheden beter aansloten bij haar gevoel, maar ook omdat ze dan Prospect Cottage, Jarmans huis, kon bezoeken. Dat was altijd al haar droom geweest. Door een dagboek aan te leggen kwam Jarman weer tot leven en werd hij haar reisgenoot. Zo intens, dat ze er 'n theaterstuk over schreef.

WAAROM: Ik zou liegen als ik zou zeggen, dat ik wist wie Elvis de Launay was. Nooit van gehoord zelfs, totdat ik een piepkleine recensie las over haar theaterstuk 'Zee-Tuin-Jarman'. Dat intrigeerde mij dermate dat ik een complete sneeuwstorm trotseerde en naar theater Frascati in Amsterdam toog (laatste voorstelling!) om haar te bewonderen. Want dat was wat ik deed. De Launay laat je niet snel los. Heel eigen, authentiek op alle fronten. Zo heeft ze meer met boeken dan met mensen. Maar vriendschap wint terrein. Dat ik in het verre verleden ooit aan een project heb gewerkt met haar vader, schept natuurlijk ook een band.

‘Met het fenomeen vriendschap heb ik steeds meer. Ik vond vriendschap altijd best moeilijk. Zeker op de basisschool, maar ook op de middelbare school vond ik het moeilijk om vrienden te vinden. Het klopte vaak (nog) niet. Vond ook niet per se aansluiting. Was vaak met andere dingen bezig. Was veel aan het lezen en aan het schrijven. En toneelspelen. Ik vond het gewoon lastig om contact te maken, omdat klasgenoten met hele andere dingen bezig waren. Op de middelbare school waren andere leerlingen toch vooral bezig met waar ze sigaretten konden halen of waar dat ene feest plaatsvond. Ik gaf daar niet om. Wilde vooral over de boeken praten die ik had gelezen of samen naar toneelstukken gaan of naar de film. Ik voelde me een outcast, maar was daar wel heel erg oké mee. Vond het niet erg. Het was niet iets waar ik me tegen verzette, maar ik had wel het idee dat ik me op deze manier buiten de groep zette. Ik dacht ook altijd: mijn mensen, die komen nog. En nu in mijn werkend leven als toneelspeler en als schrijver begin ik mensen te vinden. Zelfs op de toneelschool had ik moeite om de juiste mensen te vinden. Kon soms meer vriendschap voelen voor docenten dan per se voor leeftijdsgenoten. Dat kwam ook omdat ik toen aan het rouwen was. En veel van mijn leeftijdsgenoten hadden de dood nog niet meegemaakt. Dus kwam ik ook toen weer buiten een groep te staan. Maar nu kan ik gewoon m’n artistieke teams zelf samenstellen. En dat zijn altijd de mensen die ik graag zie en met wie ik graag wil praten en met wie ik ook vriendschap kan sluiten middels het werk. Ik merk dat ik geneigd ben om vrienden te worden met mensen die ook graag communiceren via hun werk. Dat is ook waar mijn meeste vriendschappen geboren worden.

Het moment dat ik het gevoel heb dat ik samen het leven kan delen en we elkaar kunnen verrijken, dat iemand meer kleur geeft aan mijn leven en vice versa, dat is voor mij vriendschap. Soms doet het me denken aan samen een toneelstuk maken. Samen een wereld verzinnen die je helemaal inricht met eigen verhalen, eigen grapjes en referenties. Vriendschap vind ik belangrijk, maar ik kan ook heel goed alleen zijn. Ben ook graag alleen. Het is niet mijn eerste natuur om heel veel tijd door te brengen met anderen. Maar het is wel een nieuw hoofdstuk in mijn leven. Wat betekenen anderen in mijn leven? Ik ben daar soms nog voorzichtige stappen in aan het zetten. Ik kan daar ook nog onwennigheid in voelen. Vriendschap ontstaat bij mij vaak via werk of door een gezamenlijke liefde voor een maker of voor een boek. De kunst is, denk ik, wel vaak een beginpunt. Dat komt ook wel omdat mijn leven voor ‘n groot deel in het teken daarvan staat. Voor mij was kunst ook vaak een communicatiemiddel in de band met mijn ouders. Dat is een bepaalde taal en iemand moet wel zin hebben om die taal te spreken. Dat is niet altijd even makkelijk. Maar als iemand hele andere interesses heeft, hoeft dat niet per se een probleem te zijn. Want ik heb een grote nieuwsgierigheid en bepaalde interesses verwoord ik naar mijn wereld. Ik zoek vaak gelijkenissen. Zo van: ‘waar kunnen we elkaar in vinden?’ Het is wel zo dat mijn grote interesses vaak over kunst gaan, over rouw of over ‘n bepaalde vorm van denken. Dat moet ik wel kwijt.

Iemand is een goeie vriend voor mij als hij mij kan laten zijn wie ik ben. En dat is wederzijds natuurlijk. Zoals je dat ook in de liefde zult vinden. Ik heb vrienden die ik soms maanden niet zie, maar dat is helemaal oké. We weten dat we allebei bezig zijn met andere dingen en dat we dat ook kunnen accepte-

ren. Maar ook dat we elkaar daarop kunnen wijzen van ‘klopt dat wel?’ Dat vind ik juist leuk. Wat ik een vriend te bieden heb? Ik ben heel erg geïnteresseerd in de ander. Ik kan goed doorvragen en flink de diepte induiken. Ik kan goed meedenken. Als iemand een probleem heeft, kan ik er goed naar luisteren. Vind dat ook leuk om te doen. Ik hou erg van puzzelen en zie dat ook bijna als een puzzel. Ik ben altijd wel op zoek naar mensen die dingen durven. Ik vind dat fijn en heb dat sowieso ook nodig. Omdat dat mij weer aanmoedigt om dingen te durven. Ik heb ook vaak dappere mensen om mij heen. Zodat je elkaar kan aanmoedigen om steeds dapperder te worden. Het zijn ook vaak mensen die nieuwe werelden voor mij openen. Ik kan in de basis een bang iemand zijn, maar ik durf wel veel. Ik ben altijd bang om dingen fout te doen of slechte dingen te maken die mensen niet goed vinden. Waar dat vandaan komt? Ik heb geen idee!

Ik kom uit een gezin waar iedereen mocht zijn wie hij was. Wat ook totaal geaccepteerd werd. En daar alleen maar gestimuleerd in werden. Als ik daarop terugkijk, dan zie ik mensen die samen hun eigen gang gingen. En elkaar daar ook in konden vinden. Dat werkt heel verbindend. Samen ruimte vinden om het oké te vinden wie we zijn. Dat is ook wat ik in vriendschap zoek.

Vriendschap werd niet zozeer gestimuleerd, maar het huis was met vier kinderen wel altijd vol. Mijn vader zei altijd: ‘je muziek, je gitaar en je boeken zijn ook je vrienden’. Vriendschap werd op een andere manier dan alleen met mensen geïntroduceerd. Daar kon en kan ik me heel goed in vinden. Dat is een heel belangrijk en dierbaar inzicht. Ik voel me daarom ook nooit eenzaam, omdat ik altijd een boekenkast heb vol vrienden. Bij wijze van spreken dan. Die geven mij abso-

'OP HET MOMENT, DAT IK HET GEVOEL HEB DAT IK SAMEN HET LEVEN KAN DELEN EN WE ELKAAR KUNNEN VERRIJKEN, DAT IEMAND MEER KLEUR GEEFT AAN MIJN LEVEN EN VICE VERSA, DAT IS VOOR MIJ VRIENDSCHAP. SOMS DOET HET ME DENKEN AAN EEN TONEELSTUK SAMEN MAKEN. SAMEN EEN WERELD VERZINNEN DIE JE HELEMAAL INRICHT MET EIGEN VERHALEN, EIGEN GRAPJES EN REFERENTIES'.

luut steun. Ik ben ook in zekere zin bevriend met dode mensen. Al die figuren uit de geschiedenis en ook boekpersonages intrigeren mij heel erg.

Mijn vader is in 2022 overleden. Ik verloor in hem niet zozeer ‘n goeie vriend, maar mijn vader was wel echt mijn vader. Nu kan hij meer voelen als een vriend. De aanwezigheid die hij nu heeft in mijn leven, in mijn hoofd en in

mijn herinnering voelt als vriendschap. Mijn vader was in de eerste plaats kunstenaar. Had alle tijd en ruimte voor zichzelf nodig. Ik herinner me hem ook veel in zijn werkkamer. Hij was een kunstenaarsvader voor mij. Veel van mijn ideeën over kunst en bronnen over kunst heeft hij me ook meegegeven. Zoals mijn moeder dat ook heeft gedaan. Dat wil ik er wel nog even bij vertellen. Dat wordt vaak vergeten. Want zij was wel degene die me meenam naar het toneel. Dus als ik aan mijn vader denk, denk ik vooral aan kunst. Dat was bij ons thuis ook vaak het communicatiemiddel.

Als mijn vader nu nog geleefd zou hebben, dan zou ik hem nu veel meer hebben kunnen laten zijn wie hij was. Ik zou bijvoorbeeld veel meer accepteren dat hij de vader was die in zijn werkkamer zat. Ik had daar toen 'n beetje moeite mee. Heb daar toen ook wel verdriet over gevoeld, ook na zijn dood. Dat zou ik nu absoluut niet meer hebben. Ik had meer met hem willen doen. Terwijl ik nu op een punt begin te komen dat ik steeds meer accepteer wie hij was. Omdat ik het beter begrijp. Zie nu wel meer wie hij wel was dan alleen maar wie hij niet was. Ik kan hem steeds meer als 'n mens zien in plaats van als een archetype.

De dood van mijn vader heeft een grote impact op mijn leven gehad. Mijn voorstelling 'Zee-Tuin-Jarman' was in grote lijnen ook een verwerkingsproces van zijn dood. Door deze voorstelling heb ik zijn dood een onderdeel van mijn leven kunnen maken in plaats van die dood weg te stoppen, proberen te vergeten. Ik heb die dood ook een plek gegeven zoals je een graf op een begraafplaats hebt. Door die voorstelling begin ik ook weer een relatie met mijn vader op te bouwen met een soort nieuwe aanwezigheid, namelijk een dode aanwezigheid. Zodat ik die ook

kan delen met anderen in plaats van het alleen in mijn eigen hoofd af te laten spelen. En die ook kan bespreken. Ik ben nu nog aan het onderzoeken wie die dode, afwezige vader is en welke rol ik hem kan geven. Op dit moment in mijn leven heb ik veel behoefte aan het delen van herinneringen en verdriet, zodat ik het niet alleen hoeft te dragen. Bijvoorbeeld met mijn huidige vriend. Hij heeft mijn vader helaas nooit gekend. Maar ik kan wel verhalen over hem vertellen. Ik heb me in zekere zin aan zijn dood overgegeven, maar ik kan er nog steeds woest over zijn of heel verdrietig. Mijn hart is nog steeds gebroken. Er zit ook 'n zekere natuurkracht in door te zeggen: 'ja, hij is dood'. Het aankijken van de dood vind ik geen vredige aangelegenheid. Maar ja, wie wel? Ik merk, dat ik zijn dood nog niet helemaal heb geaccepteerd. Er kan nog altijd een hele nieuwe golf woede komen. Misschien is het eerder zo dat ik het niet meer ontken.

Ik ben heel tegenstrijdig. Ik ben én heel bang én heel dapper. Ik kan én heel somber zijn én ongelofelijk vrolijk. Dat is soms best lastig. Ik durf me wel kwetsbaar op te stellen. Onder bepaalde voorwaarden weliswaar. Ik moet wel weten dat iemand daar geen kwade bedoelingen mee heeft. Maar als ik vertrouwen en veiligheid voel, dan kan ik mij zeker blootgeven en kwetsbaar opstellen. Het theater is voor mij zo'n omstandigheid waarin ik dat durf. Omdat daar de afspraak is: jullie kijken en ik doe mijn ding.

Ik hou van veel mensen, maar dat zijn niet altijd vrienden. Ik vraag me af, wanneer ik iemand een vriend noem. Ik denk als er een soort belofte is van 'wij gaan 'n langere lijn met elkaar maken. Proberen om 'n leven met elkaar te zijn, ook als er periodes zijn dat we elkaar niet zien, maar in principe staan we de hele tijd in verbinding. Dan is er wel sprake van vriendschap'.

'IK KOM UIT EEN GEZIN WAAR IEDEREEN MOCHT ZIJN WIE HIJ WAS. WAT OOK TOTAAL GEACCEPTEERD WERD. EN DAAR ALLEEN MAAR GESTIMULEERD IN WERDEN. ALS IK DAAR OP TERUGKIJK, DAN ZIE IK MENSEN DIE SAMEN HUN EIGEN GANG GINGEN. EN ELKAAR DAAR OOK IN KONDEN VINDEN. DAT WERKT HEEL VERBINDEND. SAMEN RUIMTE VINDEN OM HET OKÉ TE VINDEN WIE WE ZIJN. DAT IS OOK WAT IK IN VRIENDSCHAP ZOEK'.

Michiel & Elvis

**'MIJN HART IS NOG STEEDS
GEBROKEN. ER ZIT OOK 'N
ZEKERE NATUURKRACHT IN
DOOR TE ZEGGEN: 'JA, HIJ
IS DOOD'. HET AANKIJKEN
VAN DE DOOD VIND IK GEEN
VREDIGE AANGELEGEN-
HEID. MAAR JA, WIE WEL?
IK MERK, DAT IK ZIJN DOOD
NOG NIET HELEMAAL HEB
GEACCEPTEERD. ER KAN
NOG ALTIJD EEN HELE NIEU-
WE GOLF WOEDE KOMEN.
MISSCHIEN IS HET EERDER
ZO DAT IK HET NIET MEER
ONTKEN'.**

Ik heb bijvoorbeeld een hele goeie vriend, Michiel. Hij doet ook de dramaturgie bij mijn voorstellingen en wij hebben veel wederzijds contact over de dingen die we graag willen zien en die we graag met elkaar willen delen. We hebben het vaak over de toekomst en ook over het verleden. In die bereidwilligheid om dingen te delen en elkaars wereld groter te maken, voel ik de belofte van deze vriendschap. Michiel was mijn mentor op de toneelschool en ik had gelijk zoiets van 'met jou wil ik heel graag vrienden worden'. En hij volgens mij ook met mij. Hij kent ook al m'n projecten. Toen ik was afgestudeerd, voelden we allebei: 'ah, nu kunnen we eindelijk aan onze vriendschap beginnen'. Onze breinen zijn heel graag met elkaar. We spreken ook een gezamenlijke taal waarin we elkaar begrijpen. Gezamenlijke referenties halen uit dingen die we samen hebben gedaan en gezien. We houden van dezelfde kunstenaars en dezelfde bronnen delen. Die bronnen zijn heel belangrijk in onze vriendschap. Dat is een manier voor ons om te verbinden. Bijvoorbeeld Derek Jarman, de Engelse filmmaker, schrijver en kunstenaar voor wie ik in mijn voorstelling zijn begrafenis organiseer, is voor ons allebei een heel geliefde kunstenaar. Hij heeft ook een rol in onze vriendschap. Wij zeggen ook regelmatig 'oh, dit is echt jarmannesk'. Ik vertel Michiel heel graag over de projecten die ik aan het doen ben. Neem hem ook mee in mijn gedachteprocessen. En hij kan daar goed getuige in zijn. Ik heb ook een blind vertrouwen in hem.

Als hij zegt dat het klopt, dan weet ik ook dat het klopt. Hij durft me ook een spiegel voor te houden en hij motiveert me ook sterk. Hij is meer dan twintig jaar ouder, dat is ook heel grappig aan deze vriendschap. Ik heb sowieso veel vrienden die tien tot twintig jaar ouder zijn. Ik voel vaak bij mensen die ouder zijn, dat die er ook open voor staan

om te graven hoe het leven is. Hoe mensen werken. Ik voel daar een grote verwantschap mee. Dat zijn voor mij vrienden'.

Alex Verburg

Locatie: restaurant Mario Neck

WIE: Alex Verburg (1953) is schrijver. Van zijn hand verschenen o.a. 'Het huis van mijn vader', 'Dwalingen' en 'De verzoening. Het verhaal van Hank Heijn'.

Stuk voor stuk juweeltjes van boeken die je het liefst in één adem uitleest, maar hun omvang dwingt je helaas deze literaire werken even weg te leggen. Wat Verburg zo bijzonder maakt, is zijn vermogen om de grens tussen journalistiek en literatuur te laten vervagen. Dat kan niet iedere schrijver. Hij begon zijn carrière als verslaggever bij de Texelse Courant, maar vond al snel zijn weg naar de grote publiekstijdschriften, waar hij naam maakte met zijn interviews. Het Nederlands Uitgeversbond nomineerde hem in 1998 voor de titel 'Journalist van het Jaar'. Boeiend van de eerste tot de laatste letter, zo oordeelde de jury.

Met elegante, ingetogen pen schrijft Verburg over grote thema's van het leven. In zijn boeken neemt hij je mee naar verbinding en troost. Bijna al zijn boeken zijn gebaseerd op waargebeurde feiten. De meest recente publicatie van Verburg is te vinden in een heruitgave van 'Wat ik nog weet' van Annie M.G. Schmidt, waaraan zijn interview met de schrijfster is toegevoegd, het laatste interview dat zij, kort voor haar dood, gegeven heeft. Verschenen in oktober 2025.

WAAROM: Alex Verburg is zonder meer een van mijn favoriete schrijvers. Toen ik 'Het huis van mijn vader' (2002) las, was ik dagenlang onder de indruk (of misschien wel van slag) van dit ontroerende en meeslepende verhaal. Wat 'n schrijver! Wat 'n meesterwerk! Adembeneemd goed. Het boek is briljant geschreven, omdat Verburg de naïviteit van de hoofdpersoon en de schoonheid van de liefde van begin tot eind laat zegevieren. Ook 'Jochem', het verhaal van drie generaties, is zo'n boek dat je neerlegt maar niet uit je hoofd krijgt. Een geschiedenis van raadselachtige verbanden, onmacht en overmoed, verlies en verlangen.

Meer informatie over Alex Verburg is te vinden op www.alexverburg.nl.

© Frank Ruiter

‘Vriendschap geeft veel troost in de grimmige wereld waarin we leven. Bij mijn vrienden voel ik mij veilig. Er is een bereidheid elkaar te begrijpen, ook als je het niet met de ander eens bent. Geen harde oordelen. Rumi, de dertiende-eeuwse soefimeester, verwoordde het zo: ‘Ergens, voorbij onze ideeën over goed en kwaad, ligt een land. Dáár zien we elkaar’. Dat is mij uit het hart gegrepen.

Vrienden zijn mijn belangrijkste toetssteen. Kwesties die me wezenlijk bezighouden, bespreek ik het liefst met hen. Hoe ga je bijvoorbeeld om met spijt, met de steken en steekjes die je in je leven hebt laten vallen? Een ander vergeven is één ding, maar hoe vergeef je jezelf? Of zo’n vraag die ik in mijn laatste boek heb opgeworpen: kan een leugen uit liefde begaan niet meer waarheid in zich dragen dan een waarheid zonder genade? Er zit dus al snel een filosofisch kantje aan. Ook als het gaat om iets triviaals. Zo hadden we een akkefietje met een buurtgenoot. In een boze bui had hij voor twee mille schade aan onze tuin toegebracht. We wilden dat samen met hem oplossen, maar hij ontkende dat hij er iets mee te maken had, ‘want er was geen bewijs’. Daarop hebben we aangifte gedaan en kwam de zaak voor. We hebben hem nog een schikkingsvoorstel gedaan: als hij nu eens de helft van de schade zou vergoeden? We wisten dat hij zou verliezen en hadden met hem te doen.

Maar dat sloeg hij af. Eind van het liedje: hij moest de schade vergoeden én draaide op voor de proceskosten. Daarna begonnen de praatjes. Had iemand in het dorp een nieuwe auto, dan beweerde de man doodleuk dat hij die ook had kunnen kopen als wij hem niet hadden getild. Ik vond dat moeilijk te hantieren. Wat is wijsheid? Proberen de roddels te ontzenuwen waarmee je er toch ook weer zuurstof aan geeft, of erboven staan en het

onweersproken laten, met het risico dat het verhaal een soort geaccepteerde waarheid wordt? Het is fijn als er vrienden zijn die daar hun licht over laten schijnen. Zoals het trouwens andersom ook gebeurt, net zo goed. Waar vriendschap verder aan moet voldoen? Humor vind ik belangrijk, eigenlijk onontbeerlijk. Humor geeft lucht en licht. Ik moet denken aan de uitvaart van een vriendin met wie ik een kleine veertig jaar heb opgetrokken – de hartelijkheid zelf, avontuurlijk, goedlachs. Toen haar ex-man bij het graf een laatste groet bracht, gleed zijn mobiel uit z’n jasje. Het ding viel boven op de kist, die al was gezakt. We waren allemaal heel verdrietig, haar dood was vroeg gekomen en onverwacht, maar op dat moment klonk er zelfs even een bevrijdende lach. Jammer dat haar ex er de humor niet van kon inzien, maar juist humor had in dat huwelijk ontbroken, heb ik nog vaak gedacht.

Ik geloof er niet zo in dat je vrienden ‘maakt’, vriendschappen ontstaan. Er is een tijd geweest dat er alleen maar vrienden wegvielen, door de dood vooral – dat krijg je als je ouder wordt. Als dat zo doorgaat, dacht ik ... Maar dan kruiste zomaar weer iemand je pad, iemand met wie je onmiddellijk een bijna niet te verklaren vertrouwdheid voelde. En dan gaat de rest vanzelf.

Vriendschap valt je toe, al zal een bepaalde mate van toegankelijkheid wel helpen. Of: schoon ik au fond een wat introverte aard heb – ik ben graag op mezelf – ervaren mensen mij als benaderbaar. Door de manier waarop ik uit mijn ogen kijk, vermoed ik, de vragen die ik stel, de aandacht die ik kan hebben, ook voor mensen die ik nog niet ken. Dat wordt al gauw als een uitnodiging opgevat. Het is een houding of eigenschap die mij vroeger in mijn interviews goed van pas kwam. Vraaggesprekken werden echte

ontmoetingen, met een vertrouwelijkheid als tussen vrienden.

Ik schijn ooit in een interview te hebben gezegd, dat er tijdens het schrijven geen ruimte is voor nieuwe vrienden, zo vol zit mijn hoofd dan. Ik was dat vergeten, maar het klopt wel. Je brengt hele dagen door met je personages, beleeft van alles met ze, dan kan er bijna niemand meer bij. Daarnaast is schrijven voor mij een zekere ordening aanbrengen, dat vraagt ook veel. Ik wijs de gebeurtenissen in mijn leven als het ware hun plaats. En schrijf mijzelf zo een houvast.

Of ik mij kwetsbaar durf op te stellen? In mijn vriendschappen ben ik een open boek. Niet dat alles per se aan de orde hoeft te komen, maar er is niets wat ik niet zou durven te bespreken. Nee, kwetsbaar voel ik mij als een vriendschap voorbij is. Als bijvoorbeeld de dingen die ik in vertrouwen heb verteld, worden doorverteld. Ooit heb ik iemand daarop aangesproken, maar die vond: als jij mij iets vertelt, wordt het ook mijn verhaal en mag ik daarmee doen wat ik wil. Dat was voor mij een breekpunt. Zeker bij zaken die gevoelig liggen, komt het zo aan op de nuance, en juist die sneuvelt als eerste. Mijn moeder kon vroeger vragen: is het waar wat je wilt zeggen, is het nodig, kan het vriendelijk? Anders kon je beter zwijgen.

Dat ik homo was, veroorzaakte geen deining binnen ons gezin. Ik was de een-na-jongste in een groot en levendig gezin, een bonte meute, mondig, ondernemend, dus nee, om nog deining te veroorzaken moest je met wat beters komen. En eigenlijk – ook al heb ik er in mijn romans over geschreven – eigenlijk vind ik dat het geen onderwerp zou moeten zijn. In elk geval geen onderwerp van dispuut. Binnen de kerk niet, de politiek niet, de familie niet. Zulke bemoeienis vind ik

'IK GELOOF ER NIET ZO IN DAT JE VRIENDEN 'MAAKT', VRIENDSCHAPPEN ONTSTAAN. ER IS EEN TIJD GEWEEST DAT ER ALLEEN MAAR VRIENDEN WEGVIELEN, DOOR DE DOOD VOORAL – DAT KRIJG JE ALS JE OUDER WORDT. ALS DAT ZO DOORGAAT, DACHT IK ... MAAR DAN KRUISTE ZOMAAR WEER IEMAND JE PAD, IEMAND MET WIE JE ONMIDDELLIJK EEN BIJNA NIET TE VERKLAREN VERTROUWDHEID VOELDE. EN DAN GAAT DE REST VANZELF'.

net zo impertinent als wanneer ik aan Chris Stoffer van de SGP zou vragen of hij het nog weleens met zijn vrouw doet. Het zijn mijn zaken niet.

Ik herinner mij wel een gesprekje met mijn moeder – mijn vader was er al niet meer, hij is jong overleden – het zal aan het begin van mijn puberteit zijn geweest. Ik was voor het eerst ingegaan op de avances van een jongen, al wat ouder, en ik vroeg haar hoe het nu precies zat met Sodom en Gomorra. Zij was thuis in de Bijbel, voor mij was het een veilige omweg. Eerst ontweek ze het nog een beetje, maar toen antwoordde ze dat het de liefdeloosheid was waar Sodom en Gomorra aan ten onder waren gegaan. 'Als de liefde zonder liefde wordt bedreven, is zij bandeloos', zei ze.

Wat voor mij een no-go is in vriendschap? No-go klinkt wat fors, maar aan geldingsdrang heb ik een hekel. Aan mensen die met je gaan wedijveren. Zoiets kan bijna ongemerkt een vriendschap binnensluipen. Ik houd er niet van. Wedijver impliceert toch dat je de ander iets misgunt. Het mooiste wat ik misschien wel over vriendschap heb gelezen, staat in 'De profeet' van Kahlil Gibran, een generatiegenoot van mijn grootouders. Ik kreeg het bundeltje toen ik 21 werd. Hij schrijft:

*En laat het beste voor je vriend zijn.
Zo hij de eb van je getij moet ervaren, doe hem ook de vloed kennen.
Want wat is je vriend dat je hem enkel zoeken zou om de tijd te doden.
Zoek hem steeds om de tijd te leven.
Want hij moet je tekort vullen, maar niet je ledigheid.
En laat er een lach zijn in de zoetheid der vriendschap en een samen beleven van genoegens.*

Want in de dauw der kleine dingen vindt het hart zijn morgen en wordt verfrist'.

'OF IK MIJ KWETSBAAR DURF OP TE STELLEN? IN MIJN VRIENDSCHAPPEN BEN IK EEN OPEN BOEK. NIET DAT ALLES PER SE AAN DE ORDE HOEFT TE KOMEN, MAAR ER IS NIETS WAT IK NIET ZOU DURVEN TE BESPREKEN. NEE, KWETSBAAR VOEL IK MIJ ALS EEN VRIENDSCHAP VOORBIJ IS. ALS BIJVOORBEELD DE DINGEN DIE IK IN VERTROUWEN HEB VERTELD, WORDEN DOORVERTELD'.

© Sjaak Ramakers

Loes Luca, Alex & Hetty Blok

Venus Veldhoen

Locatie: thuis in Amsterdam

WIE: Venus Veldhoen (1968) is fotografe en kunsthistoricus.

Venus Veldhoen is een dochter van de bekende en geruchtmakende schilder-kunstenaar Aat Veldhoen, die bekendstond om zijn kleurige werken, zijn vrijheid en zijn tomeloze levenslust. Dat laatste heeft ze zeker van haar vader overgenomen. Reizen is haar grote passie. Voor haar werk reist Veldhoen de hele wereld over om prachtige plaatjes te schieten. Ze richt zich met name op mensen bij wie de eigenheid van hun bestaan een grote rol speelt. Een terugkerend element in haar werk zijn ook de foto's van haar vader, voor wie ze ook grote tentoonstellingen organiseerde. Onlangs verscheen haar fotoboek 'Venus Veldhoen', een indrukwekkende verzameling foto's, dat een unieke kijk biedt op ongeveer 150 portretten die ze de afgelopen dertig jaar heeft gemaakt. Het boek heeft als doel de portretten in een nieuwe context te plaatsen door tijd en plaats te negeren en de focus te leggen op de interactie tussen de geportretteerden. Hierdoor ontstaat een prachtige fotoreeks die de verschillende culturen, contrasten tussen overdaad en schaarste, overleven en schoonheid, kleurexplosies en zwart-wit, en de kracht van kwetsbaarheid benadrukt.

WAAROM: Bij toeval belandde ik op de presentatie van Veldhoen met bovengenoemd boek. Ik kende haar vaag, met name door haar vader. Had haar weleens gezien op een van zijn exposities. Een raadselachtige schoonheid van – zo bleek later – een oer-Hollandse vader en een Vietnamees-Somalische moeder. Toen ik haar boek in handen kreeg en het me direct eigen maakte, was ik zeer onder de indruk van haar fotografie en van haar persoonlijkheid. En wist vrijwel meteen dat ik meer over haar wilde weten. Ook over vriendschap. En dat is zeker gelukt.

‘Vriendschap betekent voor mij alles in het leven. Ik ben heel erg een mensen-mens. Vriendschap is het fundament van mijn zijn. Het geeft mij verbondenheid, connectie, inspiratie, loyaliteit en diepgang. Dat heb ik nodig om goed te functioneren.

Veel vrienden staan heel positief in het leven en als je dan bij zo iemand geweest bent, voel je je helemaal herboren. Dat geeft zoveel energie! Sommigen fungeren ook als halve psycholoog. Daar kan ik veel aan kwijt. Durf me ook kwetsbaar op te stellen. Ik vertel ze over dingen die in mijn leven hebben plaatsgevonden. Het is niet altijd even makkelijk geweest. Zij geven me niet alleen advies, maar soms ook ’n kritische noot. Dat kan best even pijn doen. Maar echte vrienden durven je ook iets te zeggen. En natuurlijk denk ik dan: oei! Maar tegelijkertijd ben ik ze ook dankbaar.

Vriendschappen hebben me veel gebracht. Zo heb ik geleerd m’n grenzen goed aan te geven. Dat was vroeger weleens anders. Vooral in relaties liet ik vaak over me heen lopen. Maar dat is verleden tijd. Ik pik niets meer. Bovendien is het ook niet meer nodig. Ik heb nu al vijf jaar een hele fijne relatie.

Ik hou enorm van energieke, positieve mensen om me heen. Dat vind ik belangrijk. Mensen met negatieve energie mijd ik! Daarnaast vind ik het leuk als mensen grappig en avontuurlijk zijn. Er moet ook ’n zekere vorm van adoratie in zitten. Bij sommige vrouwen denk ik weleens: als ik een man was geweest, dan was ik met haar getrouwd. Als ik iemand leuk vind, dan wil ik graag bij die persoon zijn. Om deze te voelen en te koesteren. Sommige vrienden die ik een tijdje niet heb gezien, mis ik ook. Soms zijn ze heel druk, dan moet je echt ’n beetje vechten voor de tijd. Ze verdienen. Dat vind ik fijn.

Maar het gaat niet altijd goed, hoor. Ik word ook weleens flink teleurgesteld. Ik werkte ooit met iemand samen aan een modeproject. Iemand met wie ik heel close was. Op een gegeven moment had zij kleding achterovergedrukt, waar ik nota bene ook nog de schuld van kreeg. Onze vriendschap werd toen abrupt verbroken. Waar ik heel veel verdriet van heb gehad. Ook het feit dat zij kleding had gestolen, was een no-go voor mij. Ik heb nooit meer contact met haar gezocht. Je kunt mensen toch niet veranderen. Vroeger probeerde ik dat nog weleens, maar tegenwoordig weet ik wel beter.

Ik denk dat ik een hele goeie vriendin ben. Ik ben loyaal. Als iemand mijn vriend is, dan ga ik volledig voor die persoon. Dat geldt ook voor familie. Hoewel er weer andere grenzen zijn bij familie dan bij vrienden. Van vrienden kan je toch meer hebben. Bij familie ben je sneller boos. Ze kunnen je ook pijn doen. Maar in de loop der jaren heb ik wel geleerd om ze in hun waarde te laten. M’n jongste zus zei onlangs iets wat mij zeer kwetste en waar ik even heel boos over was. Ik organiseer een tentoonstelling over het werk van mijn vader, waar idioot veel tijd in zit. En zij komt dan met de opmerking: ‘Dat doe je alleen maar om ook je eigen foto’s te laten zien’. Dat vind ik zo kinderachtig! Maar de volgende dag kreeg ik ’n heel lief appje van haar met ‘ik hou van je’. Dit is maar een voorbeeld. Vroeger zou ik hier weken boos over blijven, maar nu denk ik: ik wil een goeie band met ze.

We zijn ook heel verschillend, mijn zussen en ik. Qua uiterlijk en innerlijk. Maar uiteindelijk zijn we allemaal gewond uit het familieverleden gekomen. Ik heb een vrij ingewikkelde jeugd gehad. Ik was acht toen mijn ouders uit elkaar gingen, wat een behoorlijke impact had op mijn moeder. Zij kon dat totaal niet

aan en werd psychiatrisch patiënt. Vanaf dat moment hadden we geen moeder meer, maar waren wij haar moeder. In plaats van andersom. Dat is best pittig.

Vriendschap werd vroeger bij ons thuis niet echt gestimuleerd. M’n ouders hadden wel vrienden, maar gekke mensen vaak die niet echt een voorbeeld voor ons waren. Herman Brood bijvoorbeeld, die je dan spuitend in de keuken aantrof. Dat wil je als kind niet zien. Of Simon Vinkenoog die knetterstoned op de bank lag. Ook veel feesten met seks, drugs en rock-’n-roll. Een beetje Ruigoord-achtig, zeg maar. Het was niet zo van: ‘kom, we gaan gezellig bridgen met z’n allen’. Mijn vader had wel goeie vrienden. Veel kunstenaars en dichters. Ook veel vriendschappen met vrouwen.

Ik nam nooit vriendjes of vriendinnetjes mee naar huis. Dat durfde ik niet. Het hele huis hing vol met naakte vrouwen of copulerende figuren. Als kind was dat echt een handicap. Voor geen goud nam ik iemand mee. We werden ’n beetje aan ons lot overgelaten. Ik weet nog goed, dat mijn ouders mij vergeten waren naar school te sturen. Met het gevolg dat ik pas twee maanden later de school binnenstapte. Ik voelde me niet echt op m’n gemak. Om te beginnen was ik natuurlijk lichtgekleurd, iets wat je in die tijd amper zag. Daarnaast had ik hele rare zelfgemaakte, hippiekleren aan. Eenmaal binnen riep ik gelijk: ‘Ik kan al schrijven’. Dus mocht ik m’n naam op het bord schrijven. Venus! Ook niet echt een alledaagse naam. Maar gek genoeg kreeg ik toch al heel snel ’n hele goeie vriendin. Wat ook diepe indruk op de klas had gemaakt, waren de macrobiotische koeken die ik op mijn verjaardag moest uitdelen. Niemand wilde ze eten, omdat ze keihard waren, behalve m’n vriendin, die zei ‘best lekker’. Dat is pas vriendschap!

'ER MOET OOK 'N ZEKERE VORM VAN ADORATIE IN ZITTEN. BIJ SOMMIGE VROUWEN DENK IK WELEENS: ALS IK EEN MAN WAS GEWEEST, DAN WAS IK MET HAAR GETROUWD. ALS IK IEMAND LEUK VIND DAN WIL IK GRAAG BIJ DIE PERSOON ZIJN. OM DEZE TE VOELEN EN TE KOESTEREN. SOMMIGE VRIENDEN DIE IK 'N TIJDJE NIET HEB GEZIEN, DIE MIS IK'.

Voor mijn werk als fotografe reis ik veel. Ik heb net een prachtig fotoboek uitgebracht dat dertig jaar fotografie beslaat. Veel foto’s gaan over mensen uit tal van landen. China, Japan, Jamaica, India, Vietnam, Mexico en Nederland natuurlijk. Ik heb de halve aardbol rondgereisd en gefotografeerd. Soms alleen en ontmoet je mensen met wie je een hele bijzondere klik hebt. Soms met vrienden. Door samen op reis te gaan leer je elkaar heel goed kennen. Ze zien ook jouw zwakke punten. Dat geeft vertrouwen. Ik ben in de Chinese astrologie een aap en die zijn nogal springerig en hebben zo hun streekjes. Maar

dat was vroeger. Tegenwoordig ben ik heel coulant.

Ik heb een behoorlijk Aziatische achtergrond. Mijn roots liggen nogal in verschillende gebieden: China, Vietnam, India, Somalië en Nederland. Mijn Nederlandse kant staat voor nuchterheid en dingen goed organiseren. Mijn Aziatische kant staat voor licht en lucht. En mijn Afrikaanse kant staat voor donker, zorgelijk en overleven. Al die eigenschappen komen samen in mijn vriendschappen, denk ik weleens. Ik hou ontzettend van Azië. Ik was onlangs met mijn zoon in China en dan geniet ik weer zo van de Chinese mentaliteit, de cultuur, het eten, de hele omgeving. Heerlijk. Mensen vragen weleens: 'Zou je er willen wonen?' Nee, Nederland is mijn plek. Ik heb hier mijn vrienden en mijn familie. Iemand zei laatst: 'Venus krijg je nooit Amsterdam uit!' En dat klopt. Ik heb hier alles.

Mijn beste vriendin is Beertje van Beers. Ik ken haar al vanaf mijn zestiende. Ik heb haar ooit ontmoet in Duitsland, waar wij beiden modeshows liepen. De eerste keer dat ik haar zag, was er meteen een klik. Boem! ik weet nog dat ze zei: 'Ik ben fan van John Travolta', en dat ik heel enthousiast riep: 'Ik ook!' En sindsdien was het aan. Daarnaast is zij half-Thais. Ik was me toen nog niet zo bewust van mijn identiteit, maar het schiep wel meteen een band. En je begrijpt elkaar beter. Ondanks ons drukke leven hebben we nog steeds veel contact. Zij is heel positief en levenslustig. Ze komt uit een warm, beetje burgerlijk gezin en dat heeft haar als persoon ook heel stabiel gemaakt. Daar was ik altijd wel 'n beetje jaloers op. Ik kom natuurlijk uit een gezin met 'n rommelige achtergrond en heb mezelf min of meer moeten ontdekken. En daardoor ben je soms wat achterdochtiger. Maar zij had dat allemaal. Dat vond ik wel fijn. Ook zijn we vaak samen naar Azië

geweest en hebben we beiden een kind van dezelfde leeftijd. Tja, hoe mooi kan je het hebben?'

'VRIENDSCHAP WERD BIJ ONS THUIS VROEGER NIET ECHT GESTIMULEERD. M'N OUDERS HADDEN WEL VRIENDEN, MAAR GEKKE MENSEN VAAK, DIE NIET ECHT 'N VOORBEELD VOOR ONS WAREN. HERMAN BROOD BIJVOORBEELD, DIE JE DAN SPUITEND IN DE KEUKEN AANTROF. DAT WIL JE ALS KIND NIET ZIEN. OF SIMON VINKENOOG, DIE KNETTERSTONED OP DE BANK LAG'.

Venus & Beertje

Co de Kloet

Locatie: studio Kortenhoef

WIE: Co de Kloet (1959), niet te verwarren met zijn vader, voormalig VARA-coryfee Co de Kloet, is radiomaker, presentator, componist, saxofonist, blokfluitist, podcastmaker, muziekregisseur, muziekproducer, medebedenker en producer van het multiplatform muziekprogramma 'in jazz' (in samenwerking met Buma Cultuur) en schrijver van het boek 'Frank & Co'.

Hierin beschrijft hij zijn jarenlange vriendschap met Frank Zappa. De Kloet runt zijn eigen productiebedrijf: Zivasound. Grote namen met wie hij gewerkt heeft en werkt, zijn o.a. Todd Rundgren, Frank & Dweezil Zappa, Gary Lucas en vooral Steve Vai.

WAAROM: Co de Kloet is een uitermate bevlogen 'music maker', bij wie muziek door zijn aderen stroomt. Niet voor niets heeft hij de bijnaam Creative Catalyst. Zelden iemand gezien die met zo'n ongegeneerde levenslust en creativiteit zijn passie voor muziek in werk omzet. Met een uitermate strategische aanpak om te voorkomen dat deze passie verandert in een verplichting. Of hij nou radio of televisie presenteert, saxofoon speelt, een boek schrijft, een podcast maakt of met zijn kinderen rond de Kortenhoefse Plassen vaart, hij doet alles met 'n zekere charme en met 'n groot gevoel voor humor.

‘Vriendschap is natuurlijk een heel breed en open begrip. De een loopt ermee weg en voor de ander ligt dat weer totaal anders. Ik kan me voorstellen dat het hebben van een grote vriendenkring voor veel mensen belangrijk is, omdat het ook iets zegt over hun contactleven.

Jij, ik, mijn vader, mijn vrouw, wij zitten allemaal in een wereld waarbij je ongelooflijk veel mensen tegenkomt, met wie je werkt, van gedachten wisselt enzovoort. Bij mij varieert dat van wereldberoemde mensen (zoals Frank Zappa) tot aan studenten op het conservatorium. Dus qua contacten, qua uitwisseling en gevoelens, ben je dan al aardig voorzien. Wat ik terugkijkend wel bij mezelf heb geconstateerd, is dat vriendschap meer is dan alleen maar leuk contact hebben, een beetje op elkaar kunnen rekenen of gezellige dingen doen. Dan neemt het bij mij al heel sterk af qua aantal mensen. Bij mij moet vriendschap toch wel dieper gelaagd zijn.

Echte vrienden, waar dit over gaat, daar heb ik er maar weinig van. Sterker nog, sommige zogenaamde vrienden weten je alleen te vinden, als ze je nodig hebben. Deze uitlating komt voort uit iets wat mij recent is overkomen en wat mij zeer heeft verbaasd. Met iemand met wie ik een zeer lange (werk) relatie had en van wie ik zelf altijd beweerde dat het zo’n goeie vriend van me was. Op ’n gegeven moment gebeurde er iets wat hem niet beviel en vervolgens sneed hij via Facebook nota bene ons contact af. Ik stond perplex. Ik vertelde dit aan iemand die hem ook goed kent en die zei het volgende: ‘Co, als je nu al die contactmomenten van de afgelopen twintig jaar bij elkaar neemt en je bekijkt ze eens goed, waren het dan niet bijna altijd momenten waarbij hij (zakelijk) iets van je nodig had?’ Dat klopte inderdaad, maar ik had me dat nooit zo gerealiseerd. Zo

kijk ik niet. Voor vrienden heb ik alles over. ‘Maar kennelijk was die vriendschap niet zo onvoorwaardelijk als jij altijd dacht. Want zodra jij iets doet waar hij het niet mee eens is, is voor hem de emmer gelijk vol’. Dit gaf wel even stof tot nadenken.

Een andere goeie vriend met wie ik dit besprak en met wie ik samen het boek ‘A course of Miracles’ lees, een ongelofelijk dik boek dat gaat over ego en angsten, zei mij het volgende: ‘Voel je er nou niet slecht over en sluit hem niet uit. Deze man doet dit vanuit ’n soort angstgevoel. Je moet hem juist het gevoel geven dat ie bij jou veilig is’. Nou, toen heb ik die zogenaamde vriend ’n hele aardige mail gestuurd, waar ik trouwens nog antwoord op moet krijgen. Dit boek komt redelijk christelijk over qua symboliek en terminologie. Een boek van zevenhonderd pagina’s, waarover mijn vrouw voor de grap zei: ‘Ze hadden het ook in twee zinnen kunnen samenvatten’. Kijk, er zijn in de Bijbel twee startpunten die je kunt nemen voor je leven. Het ene is het hele verhaal rond de kruisiging en het andere is de hele parabel van de wederopstanding. Kort samengevat: je ziet dus dat mensen heel vaak in de problemen komen als ze een bepaald egoprobleem met zichzelf hebben. Dat ze denken dat het ego een onlosmakelijk onderdeel is van je bestaan. Het heeft allemaal te maken met vergeving. Als je het woord vergeving neemt als leidraad, dan kun je het egoprobleem uitgeschakelen. En ga je heel anders kijken naar het fenomeen schuldgevoel, waar heel veel mensen mee worstelen. Als ik te filosofisch word, moet je het maar zeggen. Maar zo is het wel.

Ik heb een boezemvriend, Menno, en die ken ik nog van toen wij samen op de middelbare school zaten. Tot op de dag van vandaag is dat iemand die een belangrijke rol in mijn leven speelt. Het grappige is dat wij qua ka-

rakter en qua wie we zijn heel ver uit elkaar liggen. Hij heeft periodes dat hij behoorlijk kan tobben en ik ben de optimist zelve. Hij is een hele briljante jongen. Een geweldige uitvinder, muzikant en schrijver. Kijk, ik word elke dag bij wijze van spreken schaterlachend wakker en hij begint de dag met: ‘hoe kom ik deze dag weer door?’ Ik overdrijf nu heel erg en ik doe hem ook n beetje tekort, maar in de basis zit het wel zo. We zijn een beetje yin en yang. Wat ons bindt, zijn de muziek en de kunst en hoe we over het leven denken. We bespreken alles met elkaar en hebben elkaar dagelijks aan de telefoon. We zijn elkaars vangnet, om dit woord maar eens te gebruiken.

Wat onze vriendschap tekent, is onvoorwaardelijkheid. We kunnen altijd op elkaar rekenen, voor zover dat in je macht ligt natuurlijk, als de ander je nodig heeft. Alleen dat gevoel al symboliseert onze vriendschap. Ik kan me ook niet herinneren dat er ooit ruzie heeft plaatsgevonden. Oh ja, we hebben een keer met elkaar gevochten. We waren samen op een wild feest tijdens ’n tournee door Polen. Hij wilde naar het hotel en ik wilde nog niet weg. Zat midden in een interessant gesprek, zeg maar. Vervolgens sleurde hij me van die barkruk af en ja, daar was ik het niet mee eens natuurlijk. Maar niemand gewond, hoor! We kunnen ook ontzettend met elkaar lachen. Heel belangrijk in vriendschap! We zien elkaar niet veel. Hij woont op de Veluwe, dus ’n behoorlijk eind weg. We spreken elkaar wel heel vaak en we doen business met elkaar. We weten precies wat we aan elkaar hebben en dat is best bijzonder.

We kunnen een beroep op elkaar doen, als het leven even niet zo lekker loopt of er een belangrijke beslissing genomen moet worden. En we respecteren elkaar ook. Bijvoorbeeld bij wat er op dit moment in Israël ge-

'ECHTE VRIENDEN, WAAR DIT OVER GAAT, DAAR HEB IK ER MAAR WEINIG VAN. STERKER NOG, SOMMIGE ZOGENAAMDE VRIENDEN WETEN JE ALLEEN TE VINDEN, ALS ZE JE NODIG HEBBEN. DEZE UITLATING KOMT VOORT UIT IETS WAT MIJ RECENT IS OVERKOMEN EN WAT MIJ ZEER HEEFT VERBAASD'.

beurt. Iedereen lult zich de blaren op z’n tong van wat er daar gebeurt. Menno en ik hebben allebei op onze eigen manier bepaalde gevoelens en bepaalde banden met die situatie. Ik studeer bijvoorbeeld Hebreuws, althans, ik doe een poging daartoe. Ik heb een Joods gezin en kom graag in Israël, maar wij laten elkaar in elkaars waarde. Er zijn heel veel mensen die roepen: ‘Co, wat vind jij nou van die situatie in Israël?’ Dan zie je dat mensen er niet mee om kunnen gaan als ik zeg dat ik daar geen mening over heb. Begrijp je wat ik bedoel?

Een andere belangrijke persoon in mijn leven was Frank Zappa. Ik leerde hem kennen toen ik nog op de middelbare school zat. Hij was mijn grote idool en tevens mijn grote held!

Ik mocht bij toeval een kort interviewtje met hem doen. Ik had een taperecordertje bij me en het fototoestel van m'n moeder. En zo is ons contact ontstaan, wat later een hechte vriendschap werd. We belden elkaar regelmatig. Ik kwam bij hem thuis, leerde zijn familie kennen. Ik heb alles van ons contact bewaard: brieven, mails, radio-interviews. Mappen vol! Heb daar ook een boek over geschreven. 'ZAPPA'.

Natuurlijk was onze vriendschap ook een zakelijke relatie, maar vriendschap overheerste. Misschien wel leuk met het oog op vriendschap om te vermelden. Zappa kon de meest idiote dingen doen, maar hij was altijd heel erg gefocust op het moment. Als hem iets dwarszat, werd dat meteen de wereld uit geholpen. We voelden ons nooit aangevallen door de ander. Ego speelde bij ons geen rol. Dat heb ik met Menno ook.

Niet iedereen is gecharmeerd van mijn eerlijkheid. Dus ik denk dat je onbewust ook mensen uitkiest die dat kunnen hebben. Ik heb wat dat betreft ook wel de nodige lessen geleerd. Mensen zeggen vaak: 'ja je bent wel heel direct' of ze vinden me arrogant. Maar dat ben ik helemaal niet. Ik heb ook geen zin meer om concessies te doen. Ik ben wie ik ben. En echte vrienden kennen mij goed genoeg om te weten hoe ik in elkaar zit. Ik doe mijn best om een totaal open en eerlijke relatie te hebben met mensen.

Geluk is iets waar je zelf verantwoordelijk voor bent. Dat heb ik ook in mijn opvoeding meegekregen. Mijn vader was daar ook altijd heel duidelijk in. Hij werkte toen bij de VARA, en op een gegeven moment stonden we met het hele gezin op de cover van de VARA-gids. Mijn jongste broer was toen twee, geloof ik. Onder die foto stond een quote van mijn vader: 'Mijn kinderen hoeven niets te bereiken

als ze maar gelukkig zijn'. En dat heb ik altijd als 'n soort veilige mantra gezien en onthouden. Dat is iets wat ik mijn kinderen ook meegeef.

Ik ben ook niet iemand van een vaste vriendenclub. Mijn een-na-oudste broer is dat wel. Die heeft een hele grote vriendenkring, waar hij heel gelukkig mee is. Ik moet er niet aan denken. Dat schept alleen maar verplichtingen. Maar los daarvan, ik hou ook niet van clubjes. Het feit dat ik geen behoefte heb aan een grote vriendenkring komt waarschijnlijk ook door mijn enorme passie en gedrevenheid voor mijn werk. Een van de dingen die ik van mijn vader en van Zappa heb geleerd, want dat zijn toch wel de twee grote kompassen op dat vlak in mijn leven, is dat er bij mij niet echt een duidelijke scheidslijn is tussen mijn werk en wie ik ben. Ik vind het daarom ook belangrijk dat ik me tussen mensen begeef die ik enigszins kan vertrouwen en met wie je natuurlijk ook een klik hebt. Een goed voorbeeld is mijn vriendschap met Dick Bakker van het Metropole Orkest. Een totaal andere man dan ik. Maar we hadden een soort basisvertrouwen van hoe we met elkaar omgingen, dat ook tot hele mooie dingen heeft geleid. Dan heb je die synergie tussen mensen van één plus één is drie. Dat vind ik erg leuk. Dat is voor mij ook een vorm van wederzijdse waardering en vriendschap.

Er bestaat ook veel onduidelijkheid in vriendschappen. Ik ben zelf altijd iemand van 'gooi de boel maar open'. Ik ga de confrontatie aan. Toen ik nog bij de NTR werkte, was er 'n jongen die altijd deed alsof ik zijn beste vriend was. Op een gegeven moment was ik twee weken op vakantie, toen mijn secretaresse belde en mij vertelde dat er iemand was die probeerde een soort motie van wantrouwen tegen mij in te dienen en dat kon mij weleens mijn baan kosten. Ik zei: 'Dat lijkt

'WAT IK TERUGKIJKEND WEL BIJ MEZELF HEB GECONSTATEERD, IS DAT VRIENDSCHAP MEER IS DAN ALLEEN MAAR LEUK CONTACT HEBBEN, EEN BEETJE OP ELKAAR KUNNEN REKENEN OF GEZELLIGE DINGEN DOEN. DAN NEEMT HET BIJ MIJ AL HEEL STERK AF QUA AANTAL MENSEN. BIJ MIJ MOET VRIENDSCHAP TOCH WEL DIEPER GELAAGD ZIJN'.

Co & Frank Zappa

me sterk'. Ik vroeg aan haar wie dat was en toen noemde ze zijn naam. Ik was stomverbaasd. Hij die me te pas en te onpas altijd om raad vroeg. Dat is uiteindelijk een heel groot conflict geworden. Op 'n dag kwam ik hem tegen op de parkeerplaats van een supermarkt en stonden we face to face. Ik stelde voor op een ander moment iets samen te drinken. We hebben toen heel lang met elkaar zitten praten en de lucht volledig geklaard. Het ging puur om jaloezie. We gaven elkaar 'n knuffel en het was klaar. Een jaar later was hij dood. Ik was zo blij dat we dat toen hebben uitgepraat. Dat is ook iets wat ik m'n kinderen meegeef. Ze mogen nooit met ruzie van huis gaan'.

**'HET GRAPPIGE IS DAT WIJ
QUA KARAKTER EN QUA
WIE WE ZIJN HEEL VER UIT
ELKAAR LIGGEN. HIJ HEEFT
PERIODES DAT HIJ BEHOOR-
LIJK KAN TOBBEN EN IK
BEN DE OPTIMIST ZELVE.
HIJ IS EEN HELE BRILJANTE
JONGEN. EEN GEWELDIGE
UITVINDER, MUZIKANT EN
SCHRIJVER. KIJK, IK WORD
ELKE DAG BIJ WIJZE VAN
SPREKEN SCHATERLACHEND
WAKKER EN HIJ BEGINT
DE DAG MET: 'HOE KOM IK
DEZE DAG WEER DOOR?' IK
OVERDRIJF NU HEEL ERG EN
IK DOE HEM OOK 'N BEETJE
TEKORT, MAAR IN DE BASIS
ZIT HET WEL ZO. WE ZIJN
EEN BEETJE YIN EN YANG'.**

© Brenda van Leeuwen

Lisette Thooft

Locatie: praktijk Rotterdam

WIE: Lisette Thooft (1953) is rebalancer, spreker, coach en schrijfster.

Thooft schreef zo'n twintig non-fictieboeken over spiritualiteit, emancipatie en persoonlijke ontwikkelingen. Een kleine greep uit deze boeiende collectie: 'Kom uit je hoofd' en 'Vrienden worden met je lijf'. En onlangs verscheen 'Jezelf vergeven (voor alles)', een uiterst leerzaam boekje over zo'n beetje het moeilijkste wat er bestaat: vergeven. Maar volgens Thooft hoef je de ander niet te vergeven, die ander is niet belangrijk. Het gaat om zelfvergeving!

Naast schrijfster is Thooft ook rebalancer oftewel lichaamswerker. Met als doel meer te gaan voelen. Thooft: 'Je moet gaan voelen hoe pijnlijk het is om een normaal mens op aarde te zijn. Ik masseer mensen en dan gaan ze huilen'.

WAAROM: Ik heb Thooft diverse malen mogen interviewen. Altijd interessante kost, waarin zij haar diepste zielenroerselen prijsgeeft. Onderwerpen als feminisme, liefdesperikelen, emancipatie, de (lastige) relatie tussen mannen en vrouwen, kinderen, vroeger en vriendschap komen regelmatig aan bod. Boeiende betogen. Maar dat kan je wel aan Thooft overlaten. Een briljant verteller!

Zo ontvang ik iedere maand een uiterst intiem kijkje in haar leven in de vorm van een blog. Iets om naar uit te kijken. Doeltreffend, leerzaam met de nodige zelfspot, waarbij zij niet schuwt om zich bloot te geven. Zo ontving ik laatst een blog waarin ze schreef over een geweldig, interessant boek ('How God Changes Your Brain' van Andrew Newberg en Mark Waldman, voor wie geïnteresseerd is). Het ging over wat mediteren, bidden en vooral godsvertrouwen doen voor je hersens. Dat was nogal wat. Een van de vele tips was dat je je moest concentreren op een onderwerp. Op een nacht in bed, toen Thooft de slaap niet kon vatten, nam ze deze raad ter harte en concentreerde ze zich op vrede en ging erover liggen mijmeren. Meteen stak er een storm op in haar hoofd. Vrede, dacht ze. Hoezo vrede? Straks is er weer Dodenherdenking, Bevrijdingsdag en gaan ze roepen 'Nooit meer!', terwijl er juist zoveel oorlog is in de wereld. Vrede begint natuurlijk bij jezelf, aldus Thooft. Maar innerlijke vrede, daar is ze al een leven lang mee bezig. En vervolgens spreekt ze uit ervaring: 'Dat is nou precies het aller-, allermoeilijkste wat er bestaat'. Thooft ten voeten uit!

‘Vriendschap vond ik vroeger helemaal niet belangrijk. Het werd geloof ik ook niet als spiritueel gezien om dat belangrijk te vinden. Ik was heel erg into nieuwe westerse mystiek, zoals mijn goeroe Barry Long onderwees, en Osho. Die mensen hadden het nooit over vriendschap. Waar het om ging, was je eigen innerlijke ontwikkeling. Vriendschap was meer een emotionele hechting, iets wat je hoorde te overstijgen. Misschien zeg ik het niet helemaal goed, maar dat was wel de sfeer die eromheen hing. Vriendschap, daar ging het niet om. Liefdesrelaties daarentegen wel, omdat je dan de tantrische liefde moest gaan bedrijven zonder hebzucht, zonder geilheid eigenlijk. Wat ook vrij ingewikkeld was. Maar dat had nog status. En vriendschap had dat niet. In ieder geval geen spirituele status.

Ik ben nu 72 en als ik terugkijk, zie ik pas goed hoe belangrijk vriendschappen voor me zijn. Met name die met mijn BFF, de dichteres Micky Otterspoor. Met haar onderhoud ik al meer dan 35 jaar een vriendschap die een zilveren draad is in mijn leven. Dat er iemand is die altijd geïnteresseerd is in hoe het met je gaat, zich verdiept in je gevoelsleven: dat is fantastisch. Wederzijdse erkenning en herkenning, verrukkelijk. Ik zou het geen behoefte noemen, maar het is een enorme plus in mijn leven. Pas nu zie ik hoe belangrijk het al die jaren geweest is.

Die herkenning heb je natuurlijk met partners ook. Maar dat is toch weer anders. Ik heb nogal wat liefdesrelaties achter de rug, de ene relatie wat langer, de andere wat korter. Zestien jaar duurde de langste. Van die mannen verwachtte ik ook altijd dat zij op dezelfde manier geïnteresseerd zouden zijn in mij als mijn vriendinnen. Maar dat waren ze niet. Ik begin intussen te begrijpen dat dat normaal is en dat je dat van een man

ook helemaal niet kunt verwachten. Ik wil ze niet over één kam scheren, maar de meeste mannen waren niet enorm geïnteresseerd in wat ik vertelde. Ze kwamen altijd meteen met kant-en-klare oplossingen aanzetten. Als ik bijvoorbeeld iets vertelde waarover ik me niet lekker voelde, dan gingen ze niet mee zitten voelen maar was het meer van ‘je moet ook niet altijd...’ of ‘je moet gewoon...’ Maar daar was ik helemaal niet naar op zoek. Overigens kosten mannen ook ongelooflijk veel tijd. Heb jij een man? Ik wil je niet van je man afhelfen, hoor. Maar toen mijn laatste relatie afliep, hield ik zeeën van tijd over. Een openbaring.

Mijn familie vroeger thuis zei dat ook altijd: ‘je moet dit’ of ‘je moet eens een keer ophouden met dat’... Ik probeer dat te vermijden. Een echte vriend doet dat niet. Een echte vriend is iemand die je accepteert zoals je bent, van je houdt zonder je te willen veranderen. En dat zou met een partner natuurlijk ook het beste zijn, maar mij is dat nooit gelukt. In het begin wel, dan word je verliefd op iemand en mag hij natuurlijk blijven zoals hij is. Maar na verloop van tijd voldoet hij niet meer aan mijn normen. Zit hij voorbeeld altijd maar achter z’n computer spelletjes te doen in plaats van bij mij op de bank te zitten en gezellig over mijn gevoelens te praten. Dus dan is hij niet goed meer zoals hij is en moet ik zorgen dat hij weer wordt zoals ik vind dat hij moet zijn.

Ja, dat is onzin natuurlijk, maar daar zijn mijn relaties doorgaans wel op gestrand. Ben er niet trots op. En wat ik ook langzaam maar zeker ben gaan inzien, is dat er altijd een felle competitie tussen mij en mijn partner was. Meestal onbewust. Een wedstrijd: wie is de beste mens? Wie kan het leven het beste aan? Wie is het slimste? Dat heb ik altijd gehad. En dat is ook geen vriendschap.

Herken jij dat niet? Zo zit jij niet in elkaar? Interessant. Ik geloof niet dat ik dat zou durven zeggen. Ik ben me pas heel laat van bepaalde dingen bewust geworden en ik ontdek nog steeds diepere lagen van mezelf. Dus mijn advies zou zijn om niet te denken dat je precies weet hoe je in elkaar zit. In een van mijn boeken, ‘Alchemie van de liefde’, staat een testje. ‘Noem drie eigenschappen die je het mooist vindt aan je partner en drie eigenschappen die je het meest irriteren aan hem. En daarna streep je zijn naam door en zet je jouw eigen naam erboven. Klopt het?’ Meestal wel ergens, op een of andere laag of terrein. De bekende spiegel, ja. Heel boeiend.

Wat ik met mijn vriendin Micky heb, is uniek. Ze is eigenlijk een correspondentievriendin: we schrijven elkaar minstens één keer per week hoe we ons voelen, wat we hebben meegemaakt, en dat becommentariëren we. Vroeger via de fax, nu via mail. Het is zo verrukkend, zo bijzonder om zoveel van elkaars leven te mogen weten en over je eigen leven te vertellen. Het legt er als het ware een luchtlaagje onder. We waarderen elkaars humor enorm en al schrijvend halen we er vaak ook iets uit wat leuk is om te vertellen, of bijzonder of grappig. En daar reageren we dan op en dat geeft aan alles een glans. En daardoor kan je dingen ook weer beter relativeren, denk ik. Het maakt in ieder geval alles leuker.

Elke zondagavond dat we kunnen, kijken we samen ‘Podium Klassiek’. Zij in Eindhoven waar ze woont en ik in Rotterdam. En dan appen we intussen wat we ervan vinden. Dat doen we al jaren, al sinds ‘Podium Witteman’, we proberen onze zondagavond ervoor vrij te houden; alleen familieverplichtingen gaan voor. En nu met Floris Kortie – het is leuker geworden, vind ik, diverser. We maken grapjes en bizar vaak zijn we tegelijkertijd onge-

**'DAT ER IEMAND IS DIE
ALTIJD GEÏNTERESSEERD
IS IN HOE HET MET JE
GAAT, ZICH VERDIEPT
IN JE GEVOELSLEVEN:
DAT IS FANTASTISCH.
WEDERZIJDSE ERKENNING
EN HERKENNING,
VERRUKKELIJK. IK ZOU HET
GEEN BEHOEFTE NOEMEN,
MAAR HET IS EEN ENORME
PLUS IN MIJN LEVEN. PAS NU
ZIE IK HOE BELANGRIJK HET
AL DIE JAREN GEWEEST IS'.**

veer hetzelfde naar elkaar aan het appen. Een hoogtepunt van de week voor mij. En als we elkaar zien, wat misschien twee of drie keer per jaar is, pakken we de draad op alsof we elkaar gisteren nog gezien hebben en glijden we direct in de vriendschap. Want we weten alles van elkaar. Een keer hadden we toevallig bijna dezelfde jurk aan, zij blauw gestreept, ik groen gestreept. Je ziet vaak dat vriendinnen gelijksoortige kleren dragen, maar dat gaat dus vanzelf.

Zij heeft mijn moeder nog gekend, in de laatste jaren. En een tijdje terug gingen we samen een trip down memory lane maken naar Valkenswaard waar ik woonde als kind. Gewoon door de straat rijden en kijken. Het huis waar wij destijds woonden, was het meest gesloten en saaiste huis van de hele straat, dat raakte me. Want ik heb daar een erg onveilige kindertijd gehad, maar het huis was lief, donkerbruin hout met een rood pannendak, zoals een kind een huis tekent. En ik was zo blij dat Micky mee was en dat ik haar kon vertellen wat ik erbij voelde.

Ik geloof niet dat er in al die jaren dat we bevriend zijn, schermutselingen tussen ons zijn geweest. Dat hebben wij gewoon niet. Maar we zijn ook niet veeleisend. Niets van elkaar eisen is de basis van vriendschap. Absoluut noodzakelijk. Voorwaarde nummer één.

Ik probeer ook om geen kritiek meer te leveren op mensen in het algemeen, maar me eerder af te vragen, als iemand iets onaardigs zegt: wat heb ik gedaan om dat uit te lokken? Daarin ben ik al een eindje gevorderd en dat mag ook wel, want ik ben on and off toch wel zo'n halve eeuw in therapie geweest. Om mijn jeugdtrauma's te helen. Het zou toch wel zonde zijn van mijn geld, energie en inspanning als ik in die hele periode niets geleerd had, vind je niet?

Zelfreflectie is de basis van mijn leven. Daarover schrijf ik ook in mijn laatste boek 'Jezelf vergeven (voor alles)'. Jezelf vergeven moet. Want blij zijn met je leven, lekker in je vel zitten en zin in de toekomst hebben, dat kan niet zonder zelfvergeving. Jezelf vergeven is je schuldgevoelens aankijken, de kramp daarvan loslaten waardoor je bij een diepere laag van echte hartenpijn komt, en dan maakt je hart er compassie van. Zelfcompassie, en meteen ook compassie voor an-

deren. Ik heb er ervaring mee: ik heb me het grootste gedeelte van mijn leven schuldig gevoeld, over van alles en nog wat. Al jaren geleden wist ik hoe ongerijmd het was, toen ik op een receptie een meter of zes van mij vandaan een bord hoorde vallen en in elkaar kromp met een flits van gedachte: had ik niet iets moeten doen om te zorgen dat dat bord niet zou vallen? Schuld is een schild, zeg ik, een schild tegen de echte pijn van het leven. Zeker geen goede eigenschap voor vriendschap.

Sinds een paar jaar heb ik hier in mijn praktijk één keer in de maand op zondagochtend de 'Leuke Oude Vrouwen Energieclub Rotterdam', afgekort L.O.V.E.R. Ik had een oproep in mijn nieuwsbrief gezet en daar kwamen zoveel leuke oude vrouwen op af dat we het regionaal zijn gaan organiseren; er is ook een L.O.V.E.D. in Delft en een L.O.V.E.U. in Utrecht enzovoort. Hartstikke leuk. Voorwaarde is dat je tegen de zeventig bent, minimaal vijftenzestig. Laatst hadden we een jonkie van begin zestig en die bleek toch te jong. Had nog andere interesses.

Ik voel me gezegend met mijn vrienden. Natuurlijk heb ik in de loop der jaren ook mensen verloren, of laten gaan. In coronatijd was ik een wappie en dat heeft me wel wat contacten gekost. Tegenwoordig is bijna iedereen die ik tegenkom met terugwerkende kracht kritisch op die lockdowns en andere maatregelen, maar toen was ik nogal fel op Facebook en dat heeft een paar mensen van mij vervreemd.

Dat boek over jezelf vergeven heb ik geschreven om het zelf te leren, en dat is prima gelukt. In mijn Rebalancingpraktijk merk ik soms dat mensen anderen wel kunnen vergeven maar zichzelf niet. Maar het punt is: je hoeft de ander niet te vergeven, je moet

'VRIENDSCHAP WAS MEER EEN EMOTIONELE HECHTING, IETS WAT JE HOORDE TE OVERSTIJGEN. MISSCHIEN ZEG IK HET NIET HELEMAAL GOED, MAAR DAT WAS WEL DE SFEER DIE EROMHEEN HING. VRIENDSCHAP, DAAR GING HET NIET OM. LIEFDESRELATIES DAARENTEGEN WEL, OMDAT JE DAN DE TANTRISCHE LIEFDE MOEST GAAN BEDRIJVEN ZONDER HEBZUCHT, ZONDER GEILHEID EIGENLIJK'.

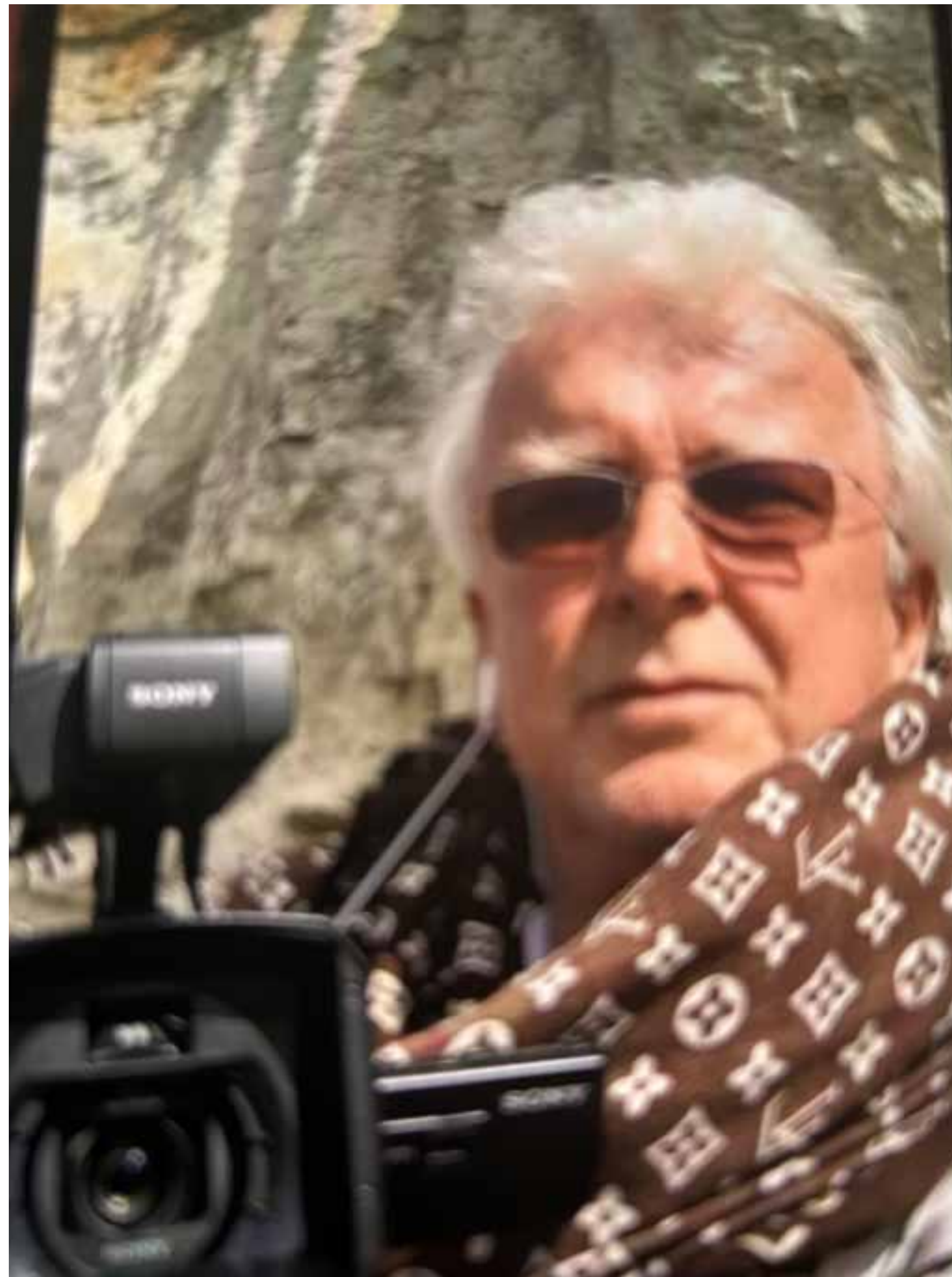

Lisette & Micky

**'MIJN FAMILIE VROEGER
THUIS ZEI DAT OOK ALTIJD:
'JE MOET DIT' OF 'JE MOET
EENS EEN KEER OPHOUDEN
MET DAT'... IK PROBEER DAT
TE VERMIJDEN. EEN ECHTE
VRIEND DOET DAT NIET. EEN
ECHTE VRIEND IS IEMAND
DIE JE ACCEPTEERT ZOALS
JE BENT, VAN JE HOUDT
ZONDER JE TE WILLEN VER-
ANDEREN. EN DAT ZOU MET
EEN PARTNER NATUURLIJK
OOK HET BESTE ZIJN, MAAR
MIJ IS DAT NOOIT GELUKT'.**

alleen jezelf vergeven. Je moet jezelf vergeven dat je niet groot genoeg was, niet sterk genoeg en niet wijs genoeg om ervoor te zorgen dat het niet gebeurde. Snap je? Als ik mijzelf vergeef, de pijn accepteer, dan is die ander die het gedaan heeft, wat het dan ook is, ineens helemaal niet meer zo belangrijk. De kramp zit op een diepere laag en als je op die laag ontspant en de pijn voelt, lost je wrok ook op.

Dus jezelf vergeven helpt ook om vriendschappen goed te houden'.

George Schouten

Locatie: thuis in Amsterdam

WIE: George Schouten (1951) is film- en documentairemaker.

Hij maakte grote naam als filmregisseur en documentairemaker. Daarnaast werkte hij aan diverse programma's voor de VPRO, zoals 'Reiziger in muziek' en 'Zomergasten'. Ook maakte hij de briljante documentaire 'Goed Oud' over het Rosa Spierhuis in Laren, waarvoor hij een jaar lang allerlei 'beroemde' bewoners volgde uit deze unieke woongemeenschap. In die serie richtte Schouten zich ook rechtstreeks tot de camera. 'Ik onderzoek mijn eigen relatie tot vergankelijkheid en ben ook veel met de dood bezig', aldus Schouten. Ook het boeddhisme had volop zijn aandacht, waar hij tal van spraakmakende documentaires over heeft gemaakt. Op z'n zeventigste besloot Schouten definitief te stoppen met werk. 'Het was mooi geweest', zo vertelde hij met een diepe zucht. 'Meer dan 65 films'. Hij wilde de leegte ontdekken. Nadenken over het leven. Of zelfs dat niet eens. Gewoon niets doen. Hij had echter de pech dat hij na 'n avondje stappen op het Leidseplein van z'n fiets donderde, met als gevolg een gebroken heup. Mentaal en fysiek was dat een flinke tegenslag. Daar word je niet bepaald zeker van. Integendeel. Het noodlot sloeg helemaal toe toen hij in z'n geliefde Thailand een fikse zonne-steek opliep. Waarvan hij nog steeds aan het herstellen is.

WAAROM: Toen ik ruim vijftien jaar geleden voor een reisblad een interview met Schouten deed, was er meteen sprake van een match. Ik was niet alleen geraakt door zijn vele reizen, maar ook door zijn openhartigheid. Hij kwam oorspronkelijk uit Haaren, een gehucht ergens onder de rook van de stad Groningen. 'En de meeste Groningers zijn gierig', aldus Schouten. En hij dus ook! Overigens niets van gemerkt. Toen ik zijn boek 'Expeditie Geluk. Een zoektocht naar zin en zen' las, zag ik weer een aanleiding voor een interview. Dit keer sprak hij ook vol overgave over z'n geadopteerde zoon, die oorspronkelijk was verwekt door de zoon van zijn Thaise vriendin. Maar door omstandigheden niet voor hem kon zorgen en genooddaakt was afstand van hem te doen. Schouten, die nooit tijd had voor wat dan ook buiten het filmwezen, laat staan voor kinderen, moest nu in 'n mum van tijd beslissen of hij de bijna onmogelijke vraag om een kind te adopteren met een ja of een nee kon beantwoorden.

'Voor vriendschap moet je tijd maken en daar was ik nooit zo goed in. Ik was natuurlijk altijd aan het werk. Als filmer-documentairemaker heb ik zo'n 65 films gemaakt, dan hou je weinig tijd over voor andere dingen. Alhoewel, ik heb geleerd: tijd moet je maken. Ik werd op een dag gebeld door de zoon van mijn Thaise vriendin. Zijn vrouw had net een kind gebaard. Omdat zij niet in staat was voor dat kind te zorgen, werd mij gevraagd of ik bereid was dat kind te adopteren. Ik had twee dagen bedenktijd! Mijn eerste ingeving was natuurlijk nee! Ik leidde een solistisch leven. Had daar ook geen tijd voor. Maar uiteindelijk stemde ik toe. Ik die nooit iets met kinderen had gehad, besloot zijn zoon te adopteren. Dat proces heeft nog zo'n zeven jaar geduurd en ik werd op 'bejaarde' leeftijd toch nog vader. Iets waar ik nooit een seconde spijt van heb gehad en nog altijd zeer dankbaar voor ben. Het was onzin om te denken dat ik er geen tijd voor had. Dat gebeurde ook met mijn hond. Een hond, die moet je uitlaten, verzorgen. Tijd voor vrijmaken. Net zoals voor vriendschap. Daar moet je ook tijd voor vrijmaken.

Vriendschap betekent er voor elkaar zijn. Dat iemand naar je luistert. Dat je een beroep op iemand mag doen. Dat je iemand hebt bij wie je je veilig voelt. Een gesprekspartner met wie ik dingen kan bespreken, die ook een klankbord voor mij is. Dat vind ik wel belangrijk. Dat is voor mij wel de essentie van vriendschap. Bijvoorbeeld nu, dat ik 'n beetje in de lappenmand zit. Ik ben vorig jaar gevallen met de fiets toen ik uit de Kring kwam, een sociëteit waar ik stevast iedere vrijdag kwam. Ik heb toen m'n heup gebroken. Fysiek en mentaal was dat een flinke klap. Het heeft wel even geduurd voordat ik daar goed van hersteld was. Afgelopen zomer heb ik in Thailand een zonnesteek opgelopen. Daar word je niet vrolijk van. Ook dat had een be-

hoorlijke impact op mijn gezondheid. Werd daar ook best 'n beetje onzeker van. Dan vind ik het fijn om mensen om me heen te hebben die ik ken, die me dierbaar zijn en die me begrijpen. Waar één woord genoeg is. Maar dat is niet altijd zo, hoor. De laatste tijd kan ik me soms ook heel erg afzonderen. Een beetje kluizenaar zijn. Ik kan goed met mezelf overweg. Echte vrienden snappen dat. Die doen daar niet moeilijk over en geven mij de ruimte. Het is wel zo, dat als je je niet optimaal voelt, dat je dan wel je echte vrienden leert kennen. Die doen daar niet moeilijk over. Aan de andere kant zijn er ook vrienden die die radiostilte doorbreken en me toch graag willen zien. Dat verrast me dan zeer. Maar ik zou het niemand kwalijk nemen als men mij vergeet. Zo'n goeie vriend was ik nu ook weer niet voor anderen. Iemand moet niet te moeilijk doen en vooral niet met oplossingen komen. Hoe goed bedoeld ook. Ik heb daar een hekel aan.

Ik ben 73, weet inmiddels wel hoe dingen in elkaar steken. Ben wel in staat om zelf dingen op te lossen. Mijn zus bijvoorbeeld is een schat, maar die komt regelmatig met allerlei oplossingen aan draven. Zo van: je moet dit en dat, en zus en zo. Dat vind ik helemaal niet prettig, ook omdat ik in een fase in mijn leven zit, dat ik niets meer hoef. Na 65 films gemaakt te hebben, de wereld rondgezworven, zit ik nu in een fase dat ik dingen accepteer zoals ze zijn. Dus liever geen tips of kant-en-klare oplossingen, hoe lief ook bedoeld. Dat is voor mij vrijheid. Die vrijheid had ik ook tijdens mijn reizen. Reizen maakt je ook nederig. Ofschoon je tijdens het draaien altijd op zoek bent naar mooie invalshoeken, merkte ik dat ik soms ook alles zomaar los kon laten. Zo was ik ooit in Bihar bij de beroemdste Bodhiboom in India aan het filmen. Duizenden mensen uit de hele wereld cirkelden urenlang om de boom met als doel

hun ego kwijt te raken. We hadden allerlei stunts uitgehaald om prachtige shots te maken, maar op een gegeven moment kwam de producer naar ons toe om te zeggen dat dat niet mocht. Mijn reactie was verrassend. De hele situatie had zo'n indruk op me gemaakt dat ik me er onmiddellijk bij neerlegde. Die impact hadden dat soort landen op me. Niet te veel willen. Dat vind ik wel mooi. Kijken wat er is, niet naar wat je per se wilt maken. Dat was wel de kunst van het filmmaken voor mij. Dat geldt ook voor vriendschap.

Wat maakt iemand een goeie vriend? Jee, dat vind ik een lastige vraag. Ik moet iemand wel kunnen vertrouwen. Als dat niet het geval is, dan houdt het snel op. En gevoel voor empathie. En, dat klinkt misschien onaardig, maar voor iemand die altijd met hetzelfde verhaal komt, heb ik op den duur geen energie meer. Maar dat gebeurt gelukkig zelden. Iemand moet me wel een beetje inspireren. Ik vind het ook wel fijn als de neuzen dezelfde kant op staan. Anders wordt het zo vermoeiend. Het hoeven geen mensen te zijn uit het filmvak, maar we moeten wel een beetje dezelfde taal spreken. En gevoel voor humor hebben natuurlijk. Elkaar ook kunnen vermaken. Plezier hebben! Dat zijn wel de componenten die ik belangrijk vind in een vriendschap. Nog best veel eigenlijk.

Ik ben zelf niet het prototype van een goeie vriend, vrees ik. Alhoewel, ik ben trouw en ik kan ook wel raad geven. En heb humor! En zelfspot. Ook niet onbelangrijk. Maar de eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat ik altijd veel met mezelf c.q. m'n werk bezig geweest ben. Had of nam niet zoveel tijd voor een ander. Tot m'n zeventigste heb ik altijd gewerkt. Hard gewerkt. Maar met enorm veel overgave. Ik was veel bevriend met mensen met wie ik samenwerkte. Samen draaien en monteren, dat schept een enorme band. Met

'HET WAS ONZIN OM TE DENKEN DAT IK ER GEEN TIJD VOOR HAD. DAT GEBEURDE OOK MET MIJN HOND. EEN HOND, DIE MOET JE UITLATEN, VERZORGEN. TIJD VOOR VRIJMAKEN. NET ZOALS VOOR VRIENDSCHAP. DAAR MOET JE OOK TIJD VOOR VRIJMAKEN'.

sommigen had ik daarna nog veelvuldig contact. Maar de realiteit is dat vriendschappen ook ophouden als het werk ophoudt. Niet altijd, maar vaak wel.

Het gekke is dat ik vroeger helemaal niet zo met vriendschappen bezig was. Ik had ze wel, maar vond het niet zo belangrijk. Nu is dat anders en zie ik de kracht en de schoonheid van vriendschap wel degelijk in. De meeste vrienden die ik heb, dateren van lang geleden. Ik heb al jaren een vaste vriendengroep van vijf mensen, waaronder vier psychiaters. Altijd handig. Hoewel ze meer bezig zijn met voetbal dan met de psyche van de mens. Voordat ik mijn heup brak, gingen we altijd samen skiën en wekelijks naar de Kring. Dansen en drinken tot diep in de nacht. Allemaal ouwe knakkers die nog volop in het leven staan.

Een speciaal gebaar van een vriend kan mij zeer ontroeren. Ooit was ik op wintersport en was ik gevallen. Het was al aardig donker. Ik kon niet meer alleen naar het hotel lopen. Een van mijn vrienden hielp mij en schakelde een barkeeper in om mij samen naar het hotel te brengen. Een soort vaderfiguur die mij in een soort houdgreep nam. Ik heb me zelden zo veilig gevoeld als toen. Dat staat me nog bij als de dag van gisteren.

Dat stukje veiligheid heb ik altijd gemist in m'n leven. Mijn vader overleed van de ene op de andere dag toen ik twaalf was. Zijn overlijden werd doodgezwegen door mijn moeder. Zij zei alleen 'je vader is in de hemel'. Dat heeft diepe sporen achtergelaten in de vorm van totale eenzaamheid. Die veiligheid zoek ik ook wel bij mijn vrienden. Onvoorwaardelijk. Dat zorgzame vind ik wel prettig.

Het boeddhisme heeft mijn hele leven een grote rol gespeeld. Heb er ook diverse films over gemaakt. Het gekke is dat sinds ik niet meer werk en ik ziek ben geweest, in het ziekenhuis heb gelegen en nog aan het revalideren ben en ik mijzelf weer terug moest vinden, ik dat boeddhisme een beetje achter me heb gelaten. Heel vreemd. Vroeger mediteerde ik dagelijks, twintig jaar lang. Ik zit in een fase dat ik niets meer hoeft, niets meer nodig heb. Dat is ook een stukje vrijheid. Ook raadzaam. Je ziet tegenwoordig iedereen wel iets volgen. Voor mij hoeft dat niet meer. Mijn vrienden begrijpen dat. Ik hoef me nergens meer aan vast te houden. Ik was zo'n boeddhist die alles wist terwijl ik zelf ook niet wist, wat ik niet wist. Het boeddhisme was altijd een houvast voor me. Steeds doorgaan, niet stilstaan.

Vriendschap is ook 'n beetje geluk hebben. Je moet wel op de juiste plek zijn en de juiste mensen ontmoeten. Maar je kan na-

tuurlijk ook zelf vriendschap creëren door moeite te doen. Goeie vrienden hoeven niet altijd bij je in de buurt te wonen. Een van mijn beste vrienden is Jan van der Donk. Toen ik bezig was met mijn eerste lange film werkte hij daaraan mee. Hij deed daarna ook mee aan andere films, zoals 'Pont Neuf - The Enchantment of a Bridge' en diverse films in New York. Hij was veel de helpende hand en ik logeerde veel bij hem. Hij woont nu in Noord-Italië. In een pastorie naast een kerk. En hij bezoekt kunstbeurzen over de wereld. Is bijvoorbeeld bevriend met een man die een trein heeft en ermee door China reist als vakantie. Jan is een behulpzame man bij wie het woord trouw erg past. Hij komt ook af en toe naar Nederland en heeft vaak boeiende gasten te logeren. En hij wil graag dat ik weer naar Italië kom deze zomer. Omdat ik niet mag rijden door mijn slepend herstel stelt hij voor mij te komen halen. Trouw met regelmaat bellen komt bij hem ook steeds voor. Hij is dan ook echt blij als het met mij beter gaat. Hij heeft een groot hart. Met mijn skivrienden gingen wij bij hem in Italië logeren en hij had een bijzondere Italiaanse kok ingehuurd die steeds een creatieve lunch samenstelde. We kunnen bij deze vriendschap rustig stellen: uit het oog, maar niet uit het hart!

'IK WERD OP EEN DAG GEBELD DOOR DE ZOON VAN MIJN THAISE VRIENDIN. ZIJN VROUW HAD NET EEN KIND GEBAARD. OMDAT ZIJ NIET IN STAAT WAS VOOR DAT KIND TE ZORGEN, WERD MIJ GEVRAAGD OF IK BEREID WAS DAT KIND TE ADOPTEREN. IK HAD TWEE DAGEN BEDENKTIJD! MIJN EERSTE INGEVING WAS NATUURLIJK NEE! IK LEIDDE EEN SOLISTISCH LEVEN'.

Jan & George

Nadia Zerouali

Locatie: Couscousbar Amsterdam

WIE: Nadia Zerouali (1975) is schrijfster van kookboeken, tv-kok en presentatrice.

Voor Zerouali is de verbindende factor mensen bij elkaar brengen. Niet polariseren. Het liefst met eten en drinken. Dat doet ze o.a. door kookboeken te schrijven, Couscousbars te runnen, de podcast 'Op je gezondheid' te maken, productlijn 'Souq' te managen en destijds voor het tv-programma 'Binnenstebuiten' te presenteren. Naast koken is reizen haar grote passie. En die reizen vormden de inspiratie voor haar serie kookboeken. En leidden uiteindelijk zelfs tot een eigen kook- en reisprogramma, waarin ze de diversiteit van de Arabische vrouwen en keuken laat zien. Dit alles doet ze met het grootste gemak.

WAAROM: Ik vind haar 'n buitengewoon sterke en boeiende vrouw. Na het plotselinge overlijden van haar man Hakim, ruim twintig jaar geleden, stond ze er met haar piepjonge zoontje alleen voor. Na een periode van rouw en bezinning herpakte ze zich volledig en stortte zich op haar werk en haar gezin. Naast koken is staan voor wie ze is een belangrijk segment in haar leven. En dat doet ze met verve.

Dat Zerouali niet vies is van een pittige discussie moge duidelijk zijn. Regelmatig schuift ze aan bij het tv-programma 'De Sociëteit', een talkshow waarin de actualiteit op politiek, maatschappelijk en cultureel gebied wordt doorgenomen, om haar stem te laten horen. Zerouali staat haar mannetje. In 2021 stond ze als kiezer tegenover Geert Wilders in het 'RTL Verkiezingsdebat'. 'Waarom ziet u mij als tweederangsburger en wat gaat het ministerie voor De-islamisering en Remigratie nu concreet doen?' vroeg ze de politicus. Vervolgens nodigde ze Wilders uit voor een heerlijk bordje couscous. Maar wereldburger Wilders bedankte voor deze lekkernij. 'Ik neem wel 'n gehaktbal mee', antwoordde hij.

Tot slot wil ik (als moeder en als liefhebber van de Marokkaanse keuken) mijn favoriete kookboek van Zerouali noemen: 'Melk & Dadels', een prachtig uitgevoerd boek met honderd geheime recepten van Marokkaanse moeders. Een kookboek geboren uit liefde voor de Marokkaanse keuken en de wens om de culinaire geheimen die overgaan van moeder op kind niet verloren te laten gaan.

‘Ik vind vriendschap mooi, maar tegelijkertijd ook ingewikkeld. Als kind is vriendschap alleen maar leuk en gezellig, maar naarmate je ouder wordt, verandert dat. Ik realiseerde me laatst dat ik helemaal geen vrienden meer heb van vroeger. Ik had ze wel, maar ik denk dat we uit elkaar gegroeid zijn. Andere levens, andere plekken, andere fases. Het heeft niets met tijd te maken. Ik ben eigen baas, dus ik kan zelf m’n tijd indelen. En voor vrienden maak ik absoluut tijd. Als iemand me echt nodig heeft, dan laat ik à la minute alles vallen om die ander te helpen.

Ik ben een echte vriendinnenmens. Ik zou echt niet zonder m’n vriendinnen kunnen. Ik heb ze ook in alle soorten en maten. Ik heb twee beste vriendinnen. De ene is 67 en de andere is 41. Ikzelf ben 50. Leeftijd speelt geen rol. Ik kijk naar de persoon. Voor mij betekent vriendschap dat we alles tegen elkaar kunnen zeggen. We hoeven elkaar niet te sparen. Dat is zonde van de tijd. Ik zeg altijd: ‘Ik heb geen partner waar ik alles op kan afstemmen, dus verwacht wel ’n luisterend oor en de nodige kritiek van mijn vriendinnen. Ze mogen mij een spiegel voorhouden. Ze mogen mij terechtwijzen. Als je een vriendschap aangaat, dan is dat in zekere zin ook het erkennen van je afhankelijkheid van die persoon’. Zo voel ik dat. Vrouwen met wie ik kan lezen en schrijven. Dat is voor mij vriendschap. Ik heb bij wijze van spreken ook van al mijn vrienden een huissleutel.

Wat ik zoek in vriendinnen zijn types die ik juist niet ben. Aanvullend bijna als bij ’n partner. Ik heb soms het idee dat mensen te veel zoeken in een partner. Daarom gaan zoveel relaties ook mis. Een partner is ook maar een mens met zijn tekortkomingen. Mensen verwachten van een partner dat hij alles in huis heeft. Alles moet zijn. Maar dat is onmogelijk. Kijk, die vrouwen in mijn leven, die

hebben op alle vlakken iets wat mijn leven compleet maakt.

Ik ben altijd superenthousiast. In alles! Ik ben iemand die halsoverkop ja zegt. Heel impulsief in mijn beslissingen. Ik denk niet na. Zo ben ik. Zo is mijn leven. Ik vaar ook blind op mijn vrienden. Vriendschap is ook complex. Je bent toch twee individuen zonder verleden. (uitzonderingen daargelaten natuurlijk). Je kent elkaar niet echt. Daar kom je pas later achter. In het begin is het aftasten. Met de een gaat dat soepeler dan met de ander. Je bent toch ’n product van je jeugd. Je verleden. En dat kan flink botsen in een vriendschap. Ik verwacht in zekere zin wel ’n onvoorwaardelijkheid. Ik ben niet van de lege vriendschap, alleen gezelligheid. Ik verwacht wel heel veel van iemand. Ik ga wel de diepte in. Dat maakt het weleens lastig.

Er zijn wel vriendschappen afgebroken. Omdat vriendschap bij mij zo intens is, zo diep houden van, dan kan het gebeuren, net als in een relatie, dat het op een gegeven niet meer werkt. Dat de boel langzaam is uitgedoofd. Dat we letterlijk en figuurlijk in verschillende levensfases verkeren. Ik heb vriendschappen waarvoor ik in relatietherapie ben geweest. Om meer inzicht te krijgen in hoe dingen zijn ontstaan. Om daarna weer door te kunnen. Weliswaar op een andere basis, maar we begrijpen elkaar nu beter. Ik wilde weten wat ik fout had gedaan. Waar ik stagneerde. Vriendschap is voor mij toch ’n soort relatie. Bij sommige vriendschappen kan je nu eenmaal niet alleen maar zeggen: ‘doei!’ Dan is het fijn om een vriendschap op ’n waardige manier zo af te sluiten dat je daarna nog wel met elkaar kan omgaan. Maar niet meer die heftige relatie. Bij die vriendschap had ik ook echt vriendschapsverdriet. Letterlijk een gebroken hart.

Waar ik echt op afknap, is jaloezie. Ik weet, het is een emotie die er mag zijn, maar ik kan er niet mee overweg. Ik blokkeer totaal. Wat ik voor mezelf belangrijk vind, is om niet te oordelen. Ik train mezelf daarin en ik moet je zeggen, ik word er ook steeds beter in.

Ik ben natuurlijk Marokkaans en ik zie dat er wel enig verschil is tussen de Marokkaanse cultuur en de Nederlandse cultuur als het gaat om vriendschappen. Ik heb soms het idee dat binnen de Marokkaanse cultuur, maar misschien romantiseer ik dat een beetje, vrouwen elkaar minder snel naar beneden halen. Meer respect voor elkaar hebben. De Marokkaanse cultuur is natuurlijk wel ’n vrouwencultuur. We delen ook alles met elkaar. Samen naar de hammam. Je ziet elkaar naakt. Je kookt samen. Je deelt echt alles over je man en je kinderen met elkaar. Twee van mijn beste vriendinnen zijn ook Marokkaans.

Hakim, mijn man, mijn grote liefde, is in 2004 om het leven gekomen door een auto-ongeluk. Een intens triest gebeuren dat mijn leven behoorlijk op z’n kop heeft gezet. Ik ben echt twee jaar ziek geweest. Door zo’n gebeurtenis sta je opeens veel bewuster in het leven. Je kijkt anders naar dingen, naar mensen. Maar ook naar vriendschappen. Geen tijd verspillen aan halve vriendschappen, aan mensen die ik eigenlijk niet de moeite waard vind. Ik ben nog meer van het leven gaan genieten, want het kan zo voorbij zijn. Als ik morgen doodga, dan kan ik in ieder geval zeggen dat ik intens van het leven heb genoten. En dat gevoel is na zijn dood nog sterker geworden.

In de Marokkaanse gemeenschap heb je na een overlijden veertig dagen rouw. Dat is een hele intense periode waarin iedereen naar je toe komt om zijn deelneming te betuigen. Liefdevol, maar ook pittig. Je huis

‘WAT IK ZOEK IN VRIENDINNEN ZIJN TYPES DIE IK JUIST NIET BEN. AANVULLEND BIJNA ALS BIJ ’N PARTNER. IK HEB SOMS HET IDEE DAT MENSEN TE VEEL ZOEKEN IN EEN PARTNER. DAAROM GAAN ZOVEEL RELATIES OOK MIS. EEN PARTNER IS OOK MAAR EEN MENS MET ZIJN TEKORTKOMINGEN’.

wordt overstelpt met mensen die er voor je willen zijn. Je hebt geen seconde rust meer. Vrienden komen eten brengen. Zorgen voor je. Ook mijn Nederlandse vrienden waren er voor me. Ik ben er wel sterker uitgekomen, alhoewel dat niet het juiste woord is. Ik ben mensen meer gaan liefhebben. Ben meer gaan waarderen wat ik heb, en ook accepteren wat ik niet heb. Milder geworden? Nou, dat woord past echt niet bij mij, hoor. Mijn vriendinnen lachen zich rot. Ik ben hooguit wat zachter geworden.

Ik ben gezegend met hele goeie vrienden. Daar ben ik me zeer van bewust. Zo heb ik twee superlieve vrienden die mij vanaf de geboorte van mijn zoon altijd hebben geholpen, met alles wat nodig was. Zij waren er

any time voor mijn zoon. Ook na de dood van Hakim. Mijn zoon was toen net drie maanden. Zij waren mijn steun en toeverlaat. Ook toen ik weer ging werken en reizen, lange tijd wegbleef, zorgden zij voor mijn zoon. Zulke vrienden wens je iedereen toe. Ik ben op dit moment even aan het zwerven qua woonruimte. Woon zowel in Winterswijk als in Almere. En als ik in Almere ben, dan verblijf ik bij hen boven op de zolderkamer. Zij hebben altijd op mijn zoon gepast en nu passen ze op mij. Haha. In de Marokkaanse cultuur zeggen we: de vrienden waarmee jij omgaat, bepalen wie je bent. Zo belangrijk zijn ze. Dat is niet zomaar iets.

Ik ben gezegend met veel vrienden, maar één steekt er met kop en schouders bovenuit. En dat is José. Ik had net de Hotelschool afgerond en mijn marketingcommunicatieopleiding. Op 'n dag was ik in Amsterdam en logeerde ik bij mijn schoonzusje. Ik zat buiten op het stoepje om een sigaretje te roken toen mijn oog viel op een artikel in de Adformatie, een reclamblad. Ik las dat er een culinair reclamebureau opgericht zou worden. Met mijn hotel- en communicatiepapieren op zak en mijn grote liefde voor koken dacht ik: dit is mijn baan! Impulsief als ik ben, ben ik er meteen naartoe gegaan, heb me min of meer opgedrongen en ben aangenomen voor een functie die nog gecreëerd moest worden. Ze hadden geen geld, maar ik zei: 'Dat is niet nodig, ik heb een man die werkt'. Ik wist nog niet precies wat ik ging doen. De baan moest nog gevormd worden. Dat ben ik wel ten voeten uit. M'n hart volgen, in het diepe springen en doen. José werkte daar ook. Zij heeft me op sleeptouw genomen. Vanaf dag één werden we vriendinnen. Liefde op het eerste gezicht. Ze is even oud als m'n moeder, maar dat maakte totaal niets uit. Ik sliep door de week bij m'n schoonzus en in het weekend ging ik naar huis, naar Hakim,

mijn man. Tot op de dag van vandaag zijn we hartsvriendinnen. We houden van elkaar. Kunnen over alles praten. Of het nou om een recept gaat of over seks. We weten elkaar te vinden'.

'IN DE MAROKKAANSE CULTUUR ZEGGEN WE: DE VRIENDEN WAARMEE JIJ OMGAAT, BEPALEN WIE JE BENT. ZO BELANGRIJK ZIJN ZE. DAT IS NIET ZOMAAR IETS'.

'IK HEB VRIENDSCHAPPEN WAARVOOR IK IN RELATIETHERAPIE BEN GEWEEST. OM MEER INZICHT TE KRIJGEN IN HOE DINGEN ZIJN ONTSTAAN. OM DAARNA WEER DOOR TE KUNNEN. WELISWAAR OP EEN ANDERE BASIS, MAAR WE BEGRIJPEN ELKAAR NU BETER. IK WILDE WETEN WAT IK FOUT HAD GEDAAN'.

Nadia & Jose

© Wouter Verburgt

Peter Donkersloot

Locatie: galerie Kerk Avezaath

WIE: Peter Donkersloot (1959) is kunstschilder en kreeg grote bekendheid met zijn 'maf-fia-schilderijen'.

Donkersloot bezit diverse galleries waar zijn werk te bewonderen is. Zowel in Amsterdam en Kerk-Avezaath als in België. Binnenkort wordt er een nieuwe galerie in Antwerpen geopend. Zijn droom was ooit de beste kunstenaar in de wereld te worden, maar een kwalificatie als deze bestaat niet. Maar gezien zijn grote successen komt hij aardig in de buurt.

In de jaren tachtig en negentig ontwikkelde Donkersloot zich tot een razendpopulaire societykunstenaar. Met groot genoegen verwerkte hij zijn turbulente nachtleven op het witte doek. Onlangs kwam zijn boek 'Het jongetje dat schilder werd' uit. Een autobiografie waarin Donkersloot schaamteloos, vol passie en op aanstekelijke wijze zijn moeizame jeugd, zijn leven vol drank en drugs, en zijn onbeantwoorde liefdes neerzet. Ogenschijnlijk met een onvermoeibaar optimisme.

WAAROM: Ooit werd ik meegenomen naar Peter Donkersloot Galerie in de P.C. Hooftstraat. Niet alleen een galerie waar kunst te bewonderen viel, maar destijds ook meetingpoint voor de Amsterdamse kunst- en uitgaansscene. Een woest aantrekkelijke man met een onweersaanbare, mysterieuze uitstraling stond in de hoek van de kleurrijke ruimte omgeven door vrouwelijk schoon. Dat is zo'n beetje het enige – los van de kunst natuurlijk – wat me is bijgebleven. Later zag ik Donkersloot regelmatig in het uitgaanscircuit. Toen ik zijn boek had gelezen waarin hij met aandoenlijke openhartigheid zijn leven beschrijft, wist ik: deze man man wil ik uitnodigen voor mijn boek. Waarvan acte.

‘Ja, vriendschap is een lastig iets. Geworden! Want ik woon tegenwoordig in een dorp en daar is verder niks te beleven. Geen café, geen behoorlijk restaurant, dus je komt ook niemand tegen. Oftewel, je maakt niet snel (nieuwe) vrienden. Wat mij opvalt aan vriendschap is, zo op m’n oude dag, dat de vrienden die ik nog heb, eigenlijk familieleden en geliefdes zijn. En de vrienden waarmee ik nog omga, dat houdt eigenlijk een beetje op. Maar dat komt misschien ook omdat ik zes jaar geleden uit Amsterdam ben vertrokken. Toen ik nog in Amsterdam woonde, was het de normaalste zaak van de wereld dat je je vrienden regelmatig zag. En als ik denk aan de periode daarvoor, zeg maar jaren negentig, toen zag je elkaar vrijwel iedere dag. Op vrijdagavond at je eerst aan een lange tafel in Tartufo, een populair Italiaans restaurant waar iedereen kwam. En daarna ging je naar de Kring, een sociëteit voor kunstenaars. En dat heb ik wel zo’n beetje dertig jaar volgehouden. Je hoefde je ook helemaal niet af te vragen: zal ik die of die eens bellen, want je kwam elkaar gewoon tegen.

En nu is het vooral appen. Mijn allerbeste vriend, die woont in Frankrijk. Die heeft ons gewoon verlaten. Hij woonde in Durgerdam. Dat is vanuit Amsterdam nog wel te doen. Dan zag je elkaar gewoon weer in de Kring of in een ander etablissement. Dan nam hij gewoon een taxi. Maar dat werd ook steeds minder. Want die taxi’s gingen ook in de papieren lopen. Op een gegeven moment zei hij: ‘Peter, ik heb goed nieuws: ik heb een huis gekocht in Frankrijk’. Maar daarmee gaf hij eigenlijk ook aan: we gaan elkaar nooit meer zien! In die acht jaar dat hij daar nu woont, is hij twee keer hier geweest. Weliswaar een nachtje, maar toch.

Het feit dat ik van Amsterdam naar Kerk-Avezaath ben verhuisd, een dorp onder de rook van Tiel, heeft er zeker mee te maken dat ik bijna niemand meer vanuit de oude vriendengroep zie. Amsterdammers houden sowieso niet van lang reizen. Een kwartiertje buiten de stad is al ver. Laat staan naar de Betuwe. Zelfs telefoneren neemt af. Er moet echt iets heel ergs gebeuren wil iemand mij bellen. Dan gaat de telefoon. De laatste keer dat iemand mij belde, was omdat een goeie vriend van ons dood in bed was gevonden. Of ik het mis? Goeie vraag. Ik mis het als ik een borrel op heb. Dan heb ik echt zin om even met iemand te lullen. Gewoon even het leven doornemen. Gelukkig heb ik een vrouw waar ik heerlijk mee kan ouwehoeren. Als het moet dag en nacht door. Maar soms is het ook leuk om even met iemand anders van gedachten te wisselen. Maar ik moet je wel zeggen, dat de vrienden waarmee ik app, wij houden heel erg van schrijven. Dus die apps zijn ook echt leuk. En lang. En hilarisch. Sterker nog, als je ’n app maakt die niet geestig is of vindingrijk, dan verstuur je hem niet. Dat is een beetje de teneur.

Toen mijn boek uit was, was er iets meer contact dan normaal. Die goeie vriend die in Frankrijk woont, had een recensie van mij in de Volkskrant gelezen en hij vond die recensie eigenlijk helemaal niet zo leuk. En dacht: ik ga Peter even bellen. En dan ben ik gek genoeg toch wel heel blij dat hij even belde. Ik weet niet hoe anderen dat doen, maar ik zie weleens mannen die praten niet of nauwelijks met hun partner. Die praten liever met hun vrienden. Ik heb een vriend die standaard bijna elk weekend met z’n vriendenclub gaat golfen. De hele wereld over. Dat lijkt me buitengewoon ongezeellig. Ik heb niets tegen alleen weggaan, maar het moet geen gewoonte worden. Die mannen gaan dus ook schaamteloos zonder vrouwen op

vakantie. In het begin ging ik nog weleens mee. Ik weet nog de eerste keer dat ik aankwam op Schiphol en tot mijn schrik alleen maar mannen zag. De vrouwen bleven thuis. En vervolgens vlogen we naar een plek waar iemand een huis had en dan zit je opeens met allemaal kerels. Dat was flink wennen. Ik ben wat dat betreft wel een vrouwenman. Maar die mannen hadden het helemaal naar hun zin. Op Schiphol zag je al die triomfante lijke blikken van ‘wie gaat de eerste smerige grap maken en wie gaat er voor het eerst ’n stewardess in de maling nemen?’ Alles wat thuis niet mag, gebeurde daar. Ik vond het verstikkend en vervelend. Ik miste gewoon die vrouwelijke touch. Toen we op de plaats van bestemming kwamen, ben ik maar de huisvrouw geworden. Ik deed de boodschappen en zorgde voor het eten. Anders is het alleen maar iedere avond spaghetti eten. Ik ging op een gegeven moment ook niet mee met skiën, want ze maakten veel te ingewikkelde tochten en ik bungelde er iedere keer achteraan. Er was gelukkig nog een vriend die het ook had gehad met dat skiën. Dus samen maakten we het ’n beetje gezellig. Als de jongens dan thuiskwamen, konden ze meteen aan tafel. We waren een soort papa en mama.

En als de groep dan ’s ochtends wegging met dat hele skigesodemier, dacht ik: nog drie minuten en dan heb ik het huis heerlijk alleen voor mezelf. Die vrienden gaan nog altijd met elkaar om, want dan zie ik weer die foto’s op Facebook en Instagram van de een of andere vakantie. Dus het ligt gewoon aan mij. Dat is duidelijk. Maar wat wel jammer is, is dat je jezelf op deze manier ook buitensluit. Want op verjaardagen word je niet meer gevraagd. Vroeger wist ik uit m’n hoofd: oh die en die is jarig, binnenkort een feestje. Het is best pijnlijk dat het die vormen heeft aangenomen. Pijnlijk ook dat ik bijna

'DIE GOEIE VRIEND DIE IN FRANKRIJK WOONT, HAD EEN RECENSIE VAN MIJ IN DE VOLKSKRANT GELEZEN EN HIJ VOND DIE RECENSIE EIGENLIJK HELEMAAL NIET ZO LEUK. EN DACHT: IK GA PETER EVEN BELLEN. EN DAN BEN IK GEK GENOEG TOCH WEL HEEL BLIJ DAT HIJ EVEN BELDE'.

niemand meer spreek. Maar nogmaals, dat heb ik heel erg aan mezelf te wijten. Maar ik ben het ook ontgroeid. Ik kan niet meer eindeloos kletsen over ogenschijnlijk onbenullige dingen of eindeloos roddelen over deze of gene. Nou valt er ook niets meer te roddelen. Want ik zou niet weten over wie. Iets wat je vroeger vaak deed: ‘heb je al gehoord dat...?’ Of: ‘weet je wat hij heeft geflikt?’ Dat interesseert me niet meer. Ik heb ook geen zin meer om mensen te vermoeien met privézaken of problemen met m’n werk of wat dan ook. Daarvoor is die vriendschap al te veel verwaterd. Dat gaat ze ook geen moer meer aan.

Ik heb een hele goeie vriend met wie ik al jaren een soort knipperlichtrelatie heb. Ik heb hem nu alweer een tijd niet gesproken door allerlei oorzaken. Maar ik ben wel van plan

om hem met zijn vrouw binnenkort uit te nodigen voor een weekendje in mijn huis in België. Daar heb ik een mooi buiten met een gastenverblijf. Hij is gestopt met drinken. Uit gezondheidsoverwegingen weliswaar, maar daar worden mensen doorgaans niet echt vrolijker van. Dat is ook een beetje de leeftijd, hè. Dat echte zuipen zoals vroeger, dat kan ik ook niet meer. Want dan kan ik de hele volgende dag wel weggooien. Hier thuis drink ik nog wel, maar als ik voor een paar dagen in België ben in mijn atelier, dan drink ik helemaal niets meer.

Met deze vriend heb ik diverse keren heel lang strijd gehad. Gewoon een paar jaar totale radiostilte. Die ruzies gaan altijd over een statusverschil. Of anders gezegd, het gaat altijd over dingen die voor hem belangrijk zijn en voor mij helemaal niet. Ik ben bijvoorbeeld een vrije geest, het interesseert me niet wat mensen van me vinden. Hij is het tegenovergestelde. Is heel gevoelig. Hij hecht waarde aan decorum. Ik ben daar wars van en dat botst. En als ik daar dan de draak mee steek, ja, dan ontploft de boel. Ook niet slim van mij natuurlijk. Ik heb in het verleden wel eens hele vervelende dingen gezegd die zijn status schaadden. Dat had ik ook helemaal niet moeten doen. Als je vrienden bent, dan respecteer je elkaar. En toen ik op een gegeven moment op het verjaardagsfeest van zijn vrouw kwam, werd ik ontboden. Ik mocht er niet in. 'Jij moet weg!' sommeerde hij mij. Ik had dit totaal niet verwacht en ging als een gewond dier huilend naar huis. Dat deed pijn. Afgewezen worden door mijn beste vriend. Ook al had ik het er misschien naar gemaakt. Maar toch... Met het gevolg dat we elkaar weer jaren niet hebben gesproken. En dat heeft zich nog twee keer herhaald. Tja, dat is best lastig. Ik heb er ook een licht trauma aan overgehouden.

Kijk, we waren altijd belangrijk voor elkaar. Ik ben totaal ongevoelig voor wat mensen van me vinden en hij heeft het tegenovergestelde. Dus in die zin konden we ook wel iets van elkaar leren. Maar je moet de ander natuurlijk niet kwetsen. Hoewel er veel kapot is gemaakt, heb ik inmiddels wel weer een zeer goede verstandhouding met hem. Want de eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat ik hem wel erg miste. Ik voel het als enorme echtscheidingen. Want onze vriendschap had veel weg van een huwelijk. Toen ik hem de eerste keer ontmoette, zag ik hem echt als mijn held. Hij wist ontzettend veel. Ik kon veel van hem leren. De verhouding was als volgt: hij was de baas en hij leerde me van alles, en mijn nonchalante manier van leven vond hij weer heel aantrekkelijk. Daar kon hij weer veel van leren. En van mijn artistieke kant. Zo hielden we elkaar in evenwicht.

Ik ga er nog even op door. Want de eerste klap die ik van hem kreeg, was eigenlijk al na een jaar of zo toen hij opeens verliefd werd. Wij zagen elkaar voorheen elke dag en vervolgens zag ik hem drie maanden niet! Geen dag! Ik moest daar vreselijk aan wennen. Buiten het feit dat ik hem nooit meer zag, werd ik ook jaloers. Want ik had helemaal geen vrouw waar ik verliefd op was en die zat er ook niet aan te komen. Na die drie maanden ging ik hem weer zien, maar als we dan ergens naartoe gingen, ging zijn nieuwe liefde ook mee. Dat was niet zoals ik het terug wilde. Opeens met z'n drietjes. En ik verhuisde respectievelijk van de eerste naar de tweede en nu naar de derde plaats in zijn leven.

Wat ik belangrijk vind in vriendschap is dat iemand gevoel voor humor heeft. Pijnlijke humor! Ik moet wel om en met iemand kunnen lachen. Dat klinkt misschien wat oppervlakkig, maar voor mij is dat essentieel. Het leven is al serieus genoeg. En even terugko-

'TOEN IK NOG IN AMSTERDAM WOONDE, WAS HET DE NORMAALSTE ZAAK VAN DE WERELD DAT JE JE VRIENDEN REGELMATIG ZAG. EN ALS IK DENK AAN DE PERIODE DAARVOOR, ZEG MAAR JAREN NEGENTIG, TOEN ZAG JE ELKAAR VRIJWEL IEDERE DAG. OP VRIJDAGAVOND AT JE EERST AAN EEN LANGE TAFEL IN TARTUFO, EEN POPULAIR ITALIAANS RESTAURANT WAAR IEDEREEN KWAM. EN DAARNA GING JE NAAR DE KRING, EEN SOCIËTEIT VOOR KUNSTENAARS. EN DAT HEB IK WEL ZO'N BEETJE DERTIG JAAR VOLGEHOUDEN'.

Peter en Erik

'WE HADDEN EEN ECHT ROCK-'N-ROLLLEVEN. WE ZATEN VRESELIJK AAN DE DRUGS. XTC WAS NET IN OPKOMST, GELOOF IK. MAAR TOEN WERD ZIJN VRIENDIN ZWANGER. EN DIE ZEI: 'ALS JIJ NIET STOPT MET DIE COKE, DAN WEET IK NIET OF IK MET JE DOOR WIL'. EN VERVOLGENS TOOG HIJ ONMIDDELIJK NAAR DE DOKTER IN DE VERONDERSTELLING DAT DIE HEM WEL VAN DE COKE AF KON HELPEN. MAAR DIE ARTS ZEI: 'IK ZOU MAAR EENS ANDERE VRIENDEN GAAN ZOEKEN'.'

mend op die vriend van mij: hij is bijzonder geestig en heel droog. Dat vond ik altijd leuk. Er zit heel veel ironie in zijn humor. Dat vind ik leuk. Dezelfde taal spreken is essentieel voor vriendschap. Dingen voorzien in het leven. Kijk, en dat is misschien wat puberaal, maar in het verre verleden moest iedereen aan bepaalde regels voldoen. Zo moest je je bijvoorbeeld mateloos ergeren aan Harry Mulisch. Dat moest! Vond je dat een leuke vent? Dan kon je net zo goed gelijk naar huis gaan. En natuurlijk had je destijds ook een hekel aan Jos Brink en zo. Maar daarentegen moest je ook stapelgek zijn op Gerard Reve en op Johan Cruyff. Dat waren de voorwaarden van die vriendschappen.

Van die vriend die in Frankrijk woont, heb ik ooit een documentaire gezien over Gerard Reve waarin hij vertelt over Louis-Ferdinand Céline. Onbeschrijflijk mooi! Wel vijf keer bekeken. Ik was kennelijk niet de enige die zo gecharmeerd was van dit portret. Die docu is door waanzinnig veel mensen teruggevraagd bij 'Zomergasten'. Toen ik hem per ongeluk tegenkwam in een café en bleek dat hij de maker was, werd hij meteen mijn allerbeste vriend. Hij is toen meegegaan naar mijn huis op de Herengracht en is niet meer weggegaan. Hij had op dat moment geen huis, ja iets in Parijs. Vervolgens heeft hij een half jaar bij mij gewoond.

We hadden een echt rock-'n-rollleven. We zaten vreselijk aan de drugs. Xtc was net in opkomst, geloof ik. Maar toen werd zijn vriendin zwanger. En die zei: 'Als jij niet stopt met die coke, dan weet ik niet of ik met je door wil'. En vervolgens toog hij onmiddellijk naar de dokter in de veronderstelling dat die hem wel van de coke af kon helpen. Maar die arts zei: 'Ik zou maar eens andere vrienden gaan zoeken'. Dus werd onze vriendschap abrupt opgezegd. Ik heb hem vijftien jaar

niet gezien! Maar toen ik vijftig werd, stond hij tot mijn vreugde plotseling bij me op de stoep met vijftig rozen! Hij had kennelijk gehoord dat ik ergens een feest gaf. Na vijftien jaar drugsloos door het leven gegaan te zijn, durfde hij het wel weer aan om z'n oude vrienden op te zoeken. We zien elkaar nu een paar keer per jaar. Ik heb een huis in Zuid-Frankrijk en als ik die kant op ga, dan rij ik ongeveer langs zijn huis. Daar kan ik echt naar uitkijken. Altijd een fijn weerzien.

Om nog even op vriendschap terug te komen hier in de buurt, dat dat ons niet is gelukt, dat klopt niet. We hebben een leuk contact met een ouder stel. Hij is arts en komt uit Amsterdam. Maar wat vooral heel leuk is, die man heeft me laten balloteren in de herensociëteit hier. En dan heb ik ook nog m'n moeder van 93, die woont hier ook in de buurt.

Ja, mijn boek: 'Het jongetje dat schildert werd'. Daar is veel over gezegd en geschreven. Ik schrijf graag en had zin om iets op papier te zetten. Dat werd dus dit boek. Al schrijvende dacht ik: ik heb wel een ontzettend gek leven gehad, dus werd het een autobiografie. Aanvankelijk gewoon voor mezelf. Maar uiteindelijk werd het uitgebracht. En best wel succesvol. Dat kan ik van mijn vorige boek 'De Zonen van Onan' niet zeggen. Dat werd uitgegeven bij de Arbeiderspers en destijds nog proefgelezen door Joost Zwagerman. Dat boek was beduidend minder succesvol. De hoofdredacteur zei: 'We hebben echt nog nooit meegemaakt dat er zo veel aandacht aan een boek geschonken is. Maar ook nog nooit met zo veel slechte reacties'. Echt alle recensies waren vernietigend. Het was zo antiwoke, zo hard en rechts. En expres gedaan. Ik vond dat leuk, geestig en kwetsend. Maar ik was kennelijk de enige. In die periode begon ik ook met mijn galerie in de P.C. Hooftstraat. Dus iedereen dacht:

dit wordt een groot succes! Niet dus. En on top of it voelden alle journalisten zich zo persoonlijk aangesproken door dat boek dat iedereen mij haatte. Ach, dat vond ik ook wel leuk om mee te maken.

Nu ik er zo over nadenk, heb ik toch meer vrienden dan ik dacht. Zo heb ik bijvoorbeeld een goeie vriend die vorige week nog op de verjaardag van m'n moeder kwam. Zij werd 93. Dat vind ik buitengewoon aardig. Diezelfde vriend nodigt me af en toe ook uit om een weekend door te brengen op Vlieland. Trakteert me dan op een hotelletje. Bijzonder aardig. Heel warm, geen excessen, geen ruzies. misschien braaf, maar wel heel leuk.

Natuurlijk waren er vrienden die afhaakten tijdens mijn drugsperiode. Die hadden geen zin in die shit. Met sommigen heb ik inmiddels wel weer contact en dat is fijn. Het verschil met vroeger is wel dat er toen altijd ontzettend veel te bespreken viel, maar tegenwoordig is dat anders. Ja, ik heb nog altijd genoeg interesses en gesprekstof, maar sommigen staan 'n beetje stil. Dat is jammer. Ik kijk veel terug. Zit erg met m'n leeftijd in m'n maag. Ben 67. Niet omdat ik het onterecht vind om ouder te worden, maar ik word er wel een beetje melancholiek van. Het leven gaat richting einde, en daar heb ik moeite mee. Bij alle keuzes die ik nu maak, denk ik: dit zou weleens de allerlaatste keer kunnen zijn dat ik deze keuze maak. Misschien komt dat ook omdat m'n vader maar 56 werd. Dat zit standaard in m'n hoofd. Maar m'n moeder is net 93 geworden. Dus dat kan ook. Ouder worden is wel een issue geworden in m'n leven. En dan kom ik in zo'n herensociëteit en dan zie ik leeftijdgenoten als bejaarde heren met stropdas om en witte haartjes. Nee, dat ben ik niet. Klopt! Maar ik ben wel net zo oud. En dan zijn er ook vrienden die gestopt zijn met drinken. En sommigen ook met leven, in

figuurlijke zin dan. Dat moet iedereen voor zichzelf weten, natuurlijk. Maar je moet wel in beweging blijven, vind ik. Niet indutten. Ik werk nog altijd keihard. Open binnenkort een nieuwe galerie in Antwerpen, waar ik ontzettend veel zin in heb. Ik sta op het punt om met een heel nieuw oeuvre voor de dag te komen. Klinkt misschien een beetje raar, maar ik beplak m'n doeken en m'n lijsten helemaal met bladgoud voor ik begin te schilderen. Die ga ik binnenkort ook presenteren in m'n nieuwe galerie. Daar verheug ik me enorm op. Waar ik tegenwoordig ook veel voor word gevraagd, is portretten maken van kinderen. Dat is heel bijzonder om te doen.

Ik zit er weleens aan te denken om hier weg te gaan, met pijn in het hart overigens. Maar iets meer in de buurt van een grote stad als Arnhem bijvoorbeeld lonkt. Maar zolang m'n moeder leeft, blijf ik hier en ik hoop dat dat nog heel lang is. Maar goed, dan ben ik misschien in de zeventig en dan denk ik: moet ik dan nog verhuizen naar Arnhem? Snap je? Dat is best lastig. Om niet te zeggen confronterend. Het moet dan ook geen huis zijn met veel trappen, want dan krijg je dat weer. Ik moet er niet aan denken om in een landhuis te wonen met een atelier boven. Ik krijg nu al die schilderijen niet meer de trap op. Ik denk erover na. Of beter gezegd: het houdt me bezig. Ja, jij bent nog jong. Nu ik over leeftijd zit te denken, ik heb ook een vriend van 81, bijna 82, en dat is iemand die ik wel veel zie. Ook omdat hij in de buurt van mijn galerie in België woont. Dus er is hoop.

Mijn beste vrienden nu zijn vrouwen. Ik heb meer met vrouwen dan met mannen. Met name met mijn exen. Met een ex waar ik ook mee getrouwd ben geweest, heb ik nog heel regelmatig contact. Zij is ook kunstschilder en helpt me met achtergronden schilderen en printproducties, maar ook met mijn boek-

houding. Dat doet ze al dertig jaar. Zij is een van mijn trouwste vriendinnen. Ik heb wat dat betreft absoluut twee levens. Ik denk weleens: ik ben grootgebracht door twee gescheiden ouders, waardoor ik altijd in twee huizen heb gewoond. Twee levens heb geleid. En nu ook weer. In Nederland en in België. Dat aspect is altijd in mij gebleven. Je hebt een nummer van Julien Clerc: 'Double Enfance'. Ken je dat niet? Daarin zingt hij over hoe mooi zijn leven is als kind van gescheiden ouders. Je hebt alles dubbel. Twee fietsen, twee vrienden, twee scholen, twee huizen enz.

Nu ik erover nadenk, met vrouwen heb ik een beter contact. Mannen begrijpen je ook niet altijd. Vrouwen hoeven je ook niet van de troon te stoten. Mannen hebben dat 'n beetje. Zelfs gelukkig zijn is een soort wedstrijd geworden. Dat was vroeger anders. Toen ging ik alleen met mannen om. Geen idee waar dat vandaan komt. Moet dat eens uitzoeken. Maar ik heb (nog) de tijd'.

Stanja van Mierlo

Locatie: café-restaurant De KHL Amsterdam

WIE: Stanja van Mierlo (1963) is cultureel ondernemer, verbinder en creatief programmamaker, en was de drijvende kracht achter de door haar opgerichte strandclub Blijburg. Het eerste stadsstrand van IJburg. Sinds 2025 is Van Mierlo de nieuwe eigenaar van De KHL. Ze is ook de dochter van voormalig D66-voorman Hans van Mierlo.

Van Mierlo wordt in de wandelgangen ook wel minister van Geluk genoemd. Het is haar missie mensen te verbinden en gelukkig te maken. Iets wat ze zeker deed met strandtent Blijburg. Met haar liefde voor kunst, muziek en maatschappelijke verbinding had ze van Blijburg een iconische vrijplaats gemaakt. Helaas besliste Amsterdam anders en moest de megapopulaire strandtent plaatsmaken voor woningbouw. Maar Van Mierlo is niet de persoon om stil te zitten. Sinds 2025 runt ze De KHL. Een superleuke plek voor intieme optredens, bijzondere bijeenkomsten en memorabele momenten in het hart van Amsterdam.

WAAROM: Ik heb Van Mierlo diverse keren bezig gezien op haar favoriete stek Blijburg, altijd druk en in gesprek. Wat ik in haar bewonder, is dat ze haar nek durft uit te steken om geweldige plekken te creëren voor de stad Amsterdam. Ze wordt niet voor niets stadsheldin genoemd. Met De KHL op de Oostelijke Handelskade heeft ze wederom een unieke plek gerealiseerd. Een heerlijke hang-out om optredens te bewonderen onder het genot van een hapje en een drankje. Na ons boeiende gesprek kwam ik tot de ontdekking dat ze niet alleen een creatieve verbinder is, maar ook een mengeling van kracht en kwetsbaarheid.

‘Vriendschap betekent voor mij in de basis dat ik me veilig en thuis voel. Maar dat is een breed begrip, want thuis en veilig voelen is niet altijd levendig, spannend of vooruit. Dus in dat soort onveilige kringen heb ik heel lang vriendschappen gezocht. Ik viel toen op hele spannende persoonlijkheden die mij stimuleerden en motiveerden. Die vond ik leuk. Die kunnen wat. Die doen wat. Charismatische mensen, zeg maar, die te vroeg in hun jeugd op hun staart zijn getrapt. En ik denk dat ik ook tot dat type mens behoor. Maar mijn systeem heeft nu veiligheid nodig en daar heb ik ook wel wat ouder voor moeten worden en ook wat beschadigder. Ik heb veel vrienden verloren aan de dood of aan zelfdoding. En dan heb ik ook nogal wat mensen verloren van wie ik heel veel hou die in m’n familie zitten. Ik denk dat vriendschap nu voor mij vooral betekent dat ik heel erg gewaardeerd word, dat iemand lief voor me is, en dat als ik zeg ‘au’, die persoon zegt: ‘waar heb je pijn?’ Geestverwanten, maar vooral ook mensen die ‘n beetje voorzichtig met je zijn. Dat als ik dingen ervaar die te heftig zijn of te snel gaan, of als er over me heen gelopen wordt en dat dat iets bij mij triggert, dat een vriend dan zegt: ‘kan ik iets voor je doen?’ Dat hij er voor mij is. Betrokkenheid! Dat zijn vaak mensen die hun huiswerk hebben gedaan in hun eigen schaduw en die mensen heb ik nu nodig in plaats van mensen die altijd de schuld bij de ander leggen. En vooral in dat laatste heb ik helemaal geen zin meer. Dat kost best veel energie. En ik ben gewoon ‘n heel leuk mens, Ik wil ‘n beetje heel gehouden worden. Snap je?

Ik denk dat als je met een sterk systeem geboren wordt, dat dat best ingewikkeld is. Zeker als vrouw. Ik heb er heel lang over gedaan om überhaupt te begrijpen dat ik een sterk systeem heb. Ik heb dat lang niet doorgehad van mezelf. Nu begint dat steeds

meer tot me door te dringen. Maar ik voel me ook heel kwetsbaar. Je mag weliswaar heel sterk ogen, maar echte vrienden zouden moeten weten wat rouw of trauma met je doet. Dat is wel onderdeel van een goeie vriendschap. Het is belangrijk voor mij dat ik mezelf kan zijn en dat de ander betrouwbaar is. Echte vrienden zijn bijvoorbeeld trots op me dat ik deze zaak, De KHL, gekocht heb. Echte vrienden lopen niet over me heen, zijn niet verdekt jaloers.

Echte vrienden hebben ‘n goeie timing. Dat iemand je belt op het juiste moment, dat vind ik zo leuk! Daar kan ik zo van houden. Gewoon als mensen aan je denken. Hoeft niet altijd, hoor. Ik ben heel zelfstandig. Ben ook geen piepert, maar op z’n tijd vind ik dat wel fijn. Ik heb vrienden die ik bijna nooit zie, maar als ik je zie, dan loop ik bijna over van liefde. Ik denk dat ik mijn vrienden veel te bieden heb. Ik kan de ander heel goed lezen, goed zien. Ik ben ook iemand die de ander graag helpt als hij of zij bijvoorbeeld in een project zit en ik m’n netwerk kan aandragen of een opmerking kan maken. Daarnaast ben ik heel trouw.

Ik heb weleens een vriendin gehad die helemaal niets met me te maken wilde hebben bij haar diepste verdriet. Dat heb ik als heel beledigend en moeilijk ervaren. Dat verdriet was te groot. Ze koos echt anderen om haar heen om dat verdriet te delen. Dat vond ik wel moeilijk. Ik zat als het ware ‘n beetje op veilige afstand te wachten op het moment van ‘wanneer heeft ze me nodig?’ Om er de hele tijd achter te komen dat ze andere mensen boven mij verkoos. Misschien vond ze mij te sterk, maar het is wel iemand die ik sterker acht dan mijzelf. Maar het zou kunnen.

Misschien was ik te veel voor haar. Dat is wel iets wat ik vaak in mijn jeugd te horen heb gekregen. Ik vind dat een moeilijk stuk. Omdat ik me als kind altijd heel erg te veel heb gevoeld. Ik begreep het ook niet. Want ik was gewoon wie ik was. I think I am a lot to love. Kijk, vriendschap is een interessant onderwerp, maar ik vind het ook een moeilijk onderwerp. Omdat ik er juist in deze fase van m’n leven zo mee bezig ben. Ik denk weleens: wat verwacht ik eigenlijk van vriendschap? Sommige vriendschappen zijn gewoon kut eigenlijk, omdat het niet echt veilig is. Omdat het niet echt over jou gaat. Ze zijn er omdat ze er zijn. Maar je pakt elkaars hand niet meer als het donker is, snap je. Maar misschien is dat ook niet zo gek, hè. Misschien werkt dat zo en misschien is dat het ook. I don’t know. Maar m’n ziel wil heel veel verbinding en dan heb ik het niet over dagelijkse verbinding, haha. Want dat wil mijn ziel dan weer niet. Maar wel dat als er intimiteit is, vriendschap of communicatie, het heel erg fijn is om elkaar te versterken of om elkaar te horen. Van elkaar te houden of het leven leuker te maken. En dan weer ieder zijns weegs.

Bepaalde gebeurtenissen in m’n leven hebben een behoorlijke impact gehad en voor teleurstelling gezorgd als het gaat om vriendschap. Ik ben er bij Jazz Radio uit gekieperd. Terwijl het heel succesvol was en ik in de veronderstelling was dat er sprake was van een diepe vriendschap. Ook bij Blijburg, dat een absolute hit was, liep het anders. Mensen hebben het er nu nog over. Maar ik ben niet zielig, hoor. Dit is inherent aan het ondernemerschap. Dan kunnen dat soort dingen gebeuren. Maar het waren ook grote successen. Ik ben natuurlijk de dochter van een groot man en heb daarin het een en ander moeten leren. Ik denk dat al die momenten van afwijzing ook momenten geweest zijn

'ECHTE VRIENDEN HEBBEN 'N GOEIE TIMING. DAT IEMAND JE BELT OP HET JUISTE MOMENT, DAT VIND IK ZO LEUK! DAAR KAN IK ZO VAN HOUDEN. GEWOON ALS MENSEN AAN JE DENKEN. HOEFT NIET ALTIJD, HOOR. IK BEN HEEL ZELFSTANDIG. BEN OOK GEEN PIEPERT, MAAR OP Z'N TIJD VIND IK DAT WEL FIJN'.

van winst. Anders was Jazz Radio er niet geweest en ook Blijburg niet. Dus het mes snijdt aan twee kanten. Ik vind het altijd ingewikkeld om hierover te praten. Natuurlijk zijn er dingen in je leven gebeurd die een behoorlijke impact op je zijn hebben. Verlies is altijd moeilijk om over te praten. Niemand wil verliezen. Tuurlijk had ik gewild dat Blijburg zou bestaan. Ik had gewild dat m’n man nog geleefd zou hebben, m’n zus, m’n vader, m’n moeder. Ik had echt wel heel veel andere wensen in m’n leven. Maar dit is wat je krijgt. Maar het gaat erom, hoe je ermee omgaat. Hoe ik ermee omga? Nou, zoals ik ermee omga. Volgens mij wel goed.

Ik ben in tijden van teleurstelling niet iemand die onmiddellijk naar vrienden rent, ben meer geneigd naar stilte. Maar dat is ook wel zo gegroeid. Ik ben er gewoon niet zo goed in om bij diep verdriet mijn verdriet te delen. Weet niet zo goed hoe dat moet. En ik vind het ook heel ingewikkeld als andere mensen verdriet hebben als ik verdriet heb. Dat vind ik bijna niet te doen. Als ik door heftige rouw ga en iemand anders gaat heel hard huilen, dan kan ik dat ervaren als 'oh my god, dan krijg ik dat er ook nog bij'. Niet zo aardig. Mijn echte moeder leeft nog, maar mijn tweede moeder is net overleden. Dus ik zit nog midden in de rouw. ik vind het heel moeilijk om rouw te delen. Sommige dingen verteer ik liever zelf. Ik kan er nu ook beter mee omgaan. Je leert jezelf kennen, maar dat is natuurlijk voor iedereen anders. ik heb het echt nodig om heel hard te huilen en te wopen, maar dan het liefst alleen. Of ik nodig iemand uit om me daarbij te helpen. Iemand die gespecialiseerd is in lichaamswerk bijvoorbeeld. Daar heb ik veel baat bij.

Ik heb natuurlijk mede door mijn werk altijd mensen om me heen, ik heb een voortuin vol mensen en een achtertuin met minder mensen. Ik weet precies wie m'n vrienden zijn. Ik hoef geen grens te trekken. Ben daar ook niet goed in. Ik kan ook 'n vriendschap hebben met een wildvreemde op straat. Of met iemand die ik nauwelijks ken, waar ik dan ineens iets mee deel. Omdat dat m'n dag bepaalt. Ik heb niet zoveel geheimen, maar ik ben tegenwoordig wel waakzaam wie er in m'n achtertuin komt. Ik ben wat voorzichtiger en zuiniger geworden met betrekking tot vriendschap.

Ik heb een enorme loyaliteit naar mensen, maar als die ballon eenmaal doorgeprikt wordt, als zijnde 'betekent niks', dan ben ik tot het diepste bedroefd. Dan denk ik: Jezus

man, ik heb van jou zoveel gehouden en dan flik je me dit.

En ik heb vrienden die 'n beetje in de middenklasse zitten, bij wie ik altijd welkom ben en waar altijd van me gehouden wordt. En dat is wederzijds. Die vind ik heel makkelijk. Heel prettig. Daar vallen heel veel mensen onder. Maar heel dichtbij niet zoveel.

ik heb ook vrienden waar een probleem speelt. Dat houdt me dan wel bezig. En dat verandert je wel. Wat ik heel ingewikkeld vind, is dat als mensen niet zien wat er speelt. Als mensen je niet begrijpen en dat keren naar iets van het omgekeerde van wat je wilde bereiken. En dan probeer ik uit alle macht de situatie uit te leggen: 'zo heb ik het niet ervaren', of 'zo heb ik het zeker niet bedoeld'. En dan nog zoekt diegene zijn gelijk. Dat vind ik heel lastig en dan komt van de weeromstuit ook mijn trots om de hoek kijken. Dan denk ik: zeg gewoon sorry, zeg gewoon sorry dat ik op je zuurstofslang stond. Sorry dat ik je verdriet heb gedaan. En dan denk ik: je kent me toch? Maar in plaats van dat te erkennen staan ze lekker tegen je te schreeuwen dat jij het verkeerd hebt. Ja, dat vind ik ingewikkeld. Ik ben daar heel gevoelig voor. Loyaliteit vind ik heel belangrijk! Ik heb vriendinnen waarvan ik zeg: 'I got your fucking bag always!'

Vriendschappen komen en gaan. Ik ben zowel vriendschappen armer als rijker. Dus het is ook een soort floppy. Er gaat iets uit en er komt iets in. Ooit zei een bekende quizpresentator: 'Zolang al die oude auto's nog op je oprijlaan staan, is er ook geen plek voor nieuwe auto's'. Dus 'n beetje leegte is niet erg. Maar het moet nooit te leeg staan, natuurlijk! Er moet niet te veel ruimte zijn.

'IK DENK WELEENS: WAT VERWACHT IK EIGENLIJK VAN VRIENDSCHAP? SOMMIGE VRIENDSCHAPPEN ZIJN GEWOON KUT EIGENLIJK, OMDAT HET NIET ECHT VEILIG IS. OMDAT HET NIET ECHT OVER JOU GAAT. ZE ZIJN ER OMDAT ZE ER ZIJN. MAAR JE PAKT ELKAARS HAND NIET MEER ALS HET DONKER IS, SNAP JE. MAAR MISSCHIEN IS DAT OOK NIET ZO GEK, HÈ. MISSCHIEN WERKT DAT ZO EN MISSCHIEN IS DAT HET OOK. I DON'T KNOW'.

Stanja & Anita

**'IK HEB VEEL VRIENDEN
VERLOREN AAN DE DOOD OF
AAN ZELFDODING. EN DAN
HEB IK OOK NOGAL WAT
MENSEN VERLOREN VAN
WIE IK HEEL VEEL HOU DIE
IN M'N FAMILIE ZITTEN. IK
DENK DAT VRIENDSCHAP
NU VOOR MIJ VOORAL BE-
TEKENT DAT IK HEEL ERG
GEWAARDEERD WORD, DAT
IEMAND LIEF VOOR ME IS,
EN DAT ALS IK ZEG 'AU',
DIE PERSOON ZEGT: 'WAAR
HEB JE PIJN?' GEESTVER-
WANTEN, MAAR VOORAL
OOK MENSEN DIE 'N BEETJE
VOORZICHTIG MET JE ZIJN'.**

Ik waardeer m'n mannenvriendschappen ook zeer. Ze zijn natuurlijk minder in verbinding, anders wordt het zo snel een relatie, en dat is het niet. Ik heb niet echt vrienden die wekelijks bij me slapen. Dat heb ik wel met vriendinnen. Die gewoon lekker bij me in bed kruipen en 's ochtends lekker met mij samen ontbijten. Superleuk.

Een hele bijzondere vriendschap heb ik met Anita. Zij is echt mijn beste vriendin. Vanaf mijn twintigste. Ik voel me bij haar altijd heel erg thuis. Zij is een hele creatieve mind, maar is heel stil. Zij is als een soort boom voor mij. Heel geaard. Onbeweeglijk, die er altijd is. Kracht en rust, en dat is die veiligheid die ik zo lekker vind, snap je. En zij vindt mij weer heel leuk, omdat ik altijd beweeg en dingen doe en haar in beweging zet. Ze zegt ook weleens: 'Als jij er niet zou zijn, dan zou ik een heel saai leven hebben'. En zonder haar zou ik me niet zo veilig voelen in m'n leven. Als ze hier is, dan helpt ze me ook bij alles. Ze staat gewoon kaartjes te scheuren bij de deur. Laatst moest ik plotseling ergens heen en dan vraag ik haar: 'Zou jij even kunnen presenteren?' En dan presenteert ze zo uit de losse pols 'n bandje. Zo fijn! Ik heb haar leren kennen op de toneelschool. Vanaf het eerste moment was er gewoon vriendschap. En dat is vriendschap! We kunnen ook heel goed dansen samen. Als we dansen, denkt iedereen dat we 'n lesbisch stel zijn. Niet dat we nou zo geil dansen, maar we voelen elkaar goed aan. We houden gewoon ontzettend veel van elkaar. Nog net geen relatie. Ja, ondanks dat ik veel mensen heb verloren, ben ik 'n heel rijk mens. Klopt! Het is ook: aan welke kant van de medaille zet je het licht aan? Ik voel me heel bevoorrecht. Ook met De KHL. Het is natuurlijk een heel klein zaakje met een culturele programmering van twee dagen in de week. Maar ook met hele fijne mensen om me heen. Ja, ik ben een rijk mens!

© Iija Keizer

Karin Amatmoekrim

Locatie: Café de Jaren Amsterdam

WIE: Karin Amatmoekrim (1976) is columnist bij NRC Handelsblad en schrijft o.a. voor De Correspondent en De Groene Amsterdammer. Zij wordt gezien als een van de scherpste en meest empathische hedendaagse denkers van Nederland.

Haar autobiografische boek 'Het gym' werd door pers en publiek juichend ontvangen. Ook 'De man van veel', waarmee ze het leven van Anton de Kom uit de vergetelheid haalde, en de biografie over Anil Ramdas, 'In wat voor land leef ik eigenlijk?', kregen lovende kritieken. Onlangs verscheen 'Grenzend aan liefde'. Een nieuw verhaal over Nederland. 'Want Nederland is al lang niet meer het land dat Nederlanders van vroeger kenden. Ook niet het beloofde land dat nieuwe Nederlanders werd voorgehouden'. 'Wat zijn we dan wel?' aldus Amatmoekrim.

WAAROM: In haar biografie 'In wat voor land leef ik eigenlijk' beschrijft Amatmoekrim het leven van Anil Ramdas als een rusteloze reis van een schrijver op zoek naar een allesomvattend antwoord op vragen als beschaving, identiteit en afkomst. Deze tragische reis, die vroegtijdig ten einde kwam met zijn zelfmoord in 2012, maakte op mij een zeer, zeer diepe indruk. Een boek op die manier schrijven, zo indringend, zo intens, met zo veel diepgang zonder dat het ook maar een tel larmoyant wordt, dat is van grote klasse. En dat is maar voor weinig schrijvers weggelegd.

Na het lezen van dit boek wist ik dat ik Amatmoekrim een keer zou ontmoeten. Na het verschijnen van haar laatste boek 'Grenzend aan liefde' wist ik het zeker.

'Vriendschap betekent heel veel voor mij. Een echte vriend beschouw ik als familie. Maar de reden waarom ik aarzel, is omdat ik wel echt een solist ben. Dus het toont zich niet altijd op die manier. Dat betekent dus dat ik misschien niet een traditionele vriend ben. In de zin van dat ik vriendschap niet echt onderhoud. Maar ik ben extreem loyaal. Dus de vriendschappen die ik heb, die zijn wel voor het leven. Als vrienden zich bijvoorbeeld vroeger misdroegen en andere vrienden de vriendschap opzeiden met die persoon, dan vond ik dat ook vervelend, maar opzeggen komt dan op de een of andere manier niet in me op. Dus ik accepteer ook veel van mensen.

Ik vind in vriendschap toch 'n zekere vorm van steun die ik misschien niet onmiddellijk vind in familie. Daarin vind ik ook steun, maar vrienden kies je tenslotte bewust en familie niet. Als ik terugkijk op mijn vriendschappen, dan heeft het toch wel voor een heel groot gedeelte te maken met dat we elkaar door dik en dun steunen. Dat je elkaar zo goed kent, dat je elkaar zo goed begrijpt dat je aan 'n half woord eigenlijk genoeg hebt. Dat vind ik wel de basis in vriendschappen.

Als het leven verandert en je wordt een stuk ouder dan toen de vriendschappen ontstonden, dan ben je misschien iemand in de wereld geworden met een zekere status. Maar jouw vrienden kennen jou al sinds je zestien was of zo en ze zien jou nog steeds als diezelfde persoon van vroeger. Toch 'n vorm van puurheid. Dat maakt het heel kernachtig en alle onzin waar ik zelf soms ook aan mee neig te doen zoals heel erg overtuigd zijn van jezelf, valt in het niet.

Ik ben niet zo goed in het onderhouden van vriendschap. Sommige mensen hebben het echt nodig om elkaar bijvoorbeeld één keer per maand te zien. Dat ken ik niet. Als ik iemand één keer per jaar zie, dan verandert er voor mij verder niet zoveel. Ik heb 'n goeie vriendin en die zie ik soms twee jaar niet. Terwijl ze nota bene ook in Amsterdam woont. Maar je bent druk en je denkt wel aan elkaar, maar er komt steeds iets tussen. M'n beste vrienden zijn ook vaak mensen die dat aanvullen. Zij zijn wel goeie vrienden in de zin dat ze vriendschap onderhouden. Een hele goeie vriend heeft met vertrouwen te maken. Een echte vriend vertrouw ik volledig. Met alles! Echt alles! Ik hoorde laatst iemand iets zeggen over inlogcodes en zo en dan denk ik: dat interesseert me helemaal niets. Zij mogen alles van me weten. Honderd procent loyaliteit.

Mijn beste vriendin is echt als een zusje voor mij. We zijn sinds ons zestiende bevriend en praten sindsdien over dingen die we willen doen. Plannen smeden om de wereld te veroveren. En we steunen elkaar daar heel erg in. Dat is vrij uniek. Verder zijn we totaal verschillend. Ik ben heel erg nuchter en geïnteresseerd. Zij schiet alle kanten op. Maar zij is heel nieuwsgierig op 'n manier dat ik niet ben. Ik ben intellectueel nieuwsgierig. Hoe mensen in elkaar steken, zeg maar. Ik ben niet nieuwsgierig naar ervaringen. Ik heb het niet nodig om spannende dingen te doen. En zij wil alleen maar spannende dingen. Ik denk dat we elkaar daar wel in aantrekken. Aanvullen ook. Ik denk dat ik in haar de gedroomde vrouwenvriendschap heb gevonden.

Je bent je bewust van je positie als vrouw. Wij zijn allebei heel ambitieus. Dat waren we al toen we tieners waren en zij is een van de weinige mensen die mij daarin niet in af-

zwakt. Die mij juist drijft. Meer in de trant van: ik denk dat het nog beter kan. Niet dat ik dat nodig heb, maar het is wel prettig om zo iemand te hebben. En andersom doe ik dat naar haar ook. En wat ook helpt: zij is een zwarte vrouw. Een vrouw van kleur. Dus we hoeven daar niet zoveel over te praten. We weten intuïtief welke uitdaging dat met zich meebrengt in het gebied waar wij ons begeven.

Zij is volgens mij de enige zwarte museum-directeur van Nederland. Ja, dan kan je je wel voorstellen wat voor uitdagingen daarin zitten. Vooral als je nog wat jonger bent en serieus genomen wilt worden. Kan je je daar niets bij voorstellen? De museumwereld is een extreem witte wereld, hè. Dat vrouwen in dit zo goed doorontwikkelde Westen nog steeds een achterstand hebben tot de arbeidsmarkt en loonsverhogingen en zo. Dan kan je je misschien voorstellen hoe dat voor 'n zwarte vrouw is. Maar zij trekt zich daar niets van aan. Gewoon hard werken en je moet erg overtuigd zijn van jezelf. En dat geldt voor mij ook. Maar toen ik begon met schrijven, zo'n 25 jaar geleden, ja, toen zag de literaire wereld er echt heel anders uit. Daarin vinden we wel begrip bij elkaar. En er is een enorme nabijheid in vertrouwen ook.

Dan heb ik ook nog een beste vriend. Ook iemand die ik al sinds m'n zestiende ken van de middelbare school. Hij voelt echt als een soulmate. Misschien een ouderwets woord, maar het geeft wel aan dat we elkaar goed begrijpen. Zo ontspannend ook. Dat je met iemand bent die je niet alles hoeft uit te leggen. Hij woont niet in Amsterdam en heeft 'n drukke carrière. We zien elkaar misschien één keer per jaar. Mannen zijn daar heel makkelijk in. Dat past goed bij mij. Maar hij belt me regelmatig als hij van z'n werk naar huis gaat om te checken hoe het met mij

'EN WAT OOK HELPT, ZIJ IS EEN ZWARTE VROUW. EEN VROUW VAN KLEUR. DUS WE HOEVEN DAAR NIET ZOVEEL OVER TE PRATEN. WE WETEN INTUÏTIEF WELKE UITDAGING DAT MET ZICH MEEBRENGT IN HET GEBIED WAAR WIJ ONS BEGEVEN'.

gaat. Hij is daar nog beter in dan ik. Is ook niet beledigd als ik niets terugdoe. Ik hoop dat hij weet, dat ik voor altijd van hem hou. Ik zat er laatst over na te denken hoe belangrijk het voor mij is of een vriend(in) wit of gekleurd is. Ik heb een aantal goeie vrienden van de middelbare school overgehouden. Die vriendinnen zijn allemaal wit. Maar dat zijn wel hele dierbare vriendinnen. Maar na de middelbare school ben ik gaan studeren hier in Amsterdam en toen heb ik allemaal vrienden buiten de universiteit gemaakt. En eigenlijk zijn al die vrienden allemaal vrienden van kleur. Niet bewust, dat is vanzelf zo gegaan. Want het is niet zo dat ik denk: ik kan niet omgaan met witte mensen. Dat is niet zo. Ik heb trouwens na de scheiding een paar hele goeie witte vrienden gemaakt via mijn ex – die was overigens ook wit. Maar de vrienden die ik zelf heb gemaakt, zijn allemaal van kleur. Ik moet je ook eerlijk zeggen, dat ik me bij mensen die niet westers zijn meer thuis voel. Omdat zij ook allemaal tegen bepaalde dingen aanlopen. En bij die mensen hoef je niets uit te leggen.

Ik heb in het verleden wel meegemaakt dat witte mensen soms vervelende dingen zeiden, wat ze zelf niet in de gaten hadden. Dan is die vriendschap weliswaar nog steeds in-nig, maar soms is het meer ontspannen om met mensen om te gaan die dat niet doen. Het is best vervelend als je heel relaxed bent met iemand en die persoon maakt dan toch een kutopmerking.

Ik was ooit in gesprek met een vriendin toen ik ging studeren hier in Amsterdam. Ik werd aangesproken door iemand die lid was van een Surinaamse studentenvereniging in Amsterdam en of ik daar ook lid van wilde worden. Maar ik wilde geen lid worden van een studentenvereniging en dat vertelde ik die vriendin. Zij reageerde toen heel heftig. Vond het belachelijk dat ik in Nederland lid zou worden van een Surinaamse studentenvereniging. Ik moest me gewoon aanpassen in Nederland. Ik vond dat niet alleen een onnozele opmerking maar ook vrij kwetsend. Waarom? Omdat zij van het slag Nederlanders is dat denkt dat het hoogst haalbare in je bestaan totale assimilatie is. Stel je voor dat je je af en toe wilt terugtrekken tussen mensen van je eigen cultuur en dat zij dat als autochtone Nederlander bijna een belediging vindt. Vervolgens zei haar vriend, en tevens mijn vriend (afkomstig uit Canada): 'Toen mijn ouders en ik in Canada woonden, waren zij ook lid van een Nederlandse vereniging daar. Zij vonden het ook prettig om af en toe met Nederlanders te zijn'. En toen was haar reactie: 'Maar dat is anders'. Zij kon zich dat wél voorstellen. Maar niet bij Surinamers die af en toe met Surinamers wilden zijn. Wat daar pijnlijk aan is, is dat je duidelijk verschil maakt tussen wat natuurlijk is voor een wit persoon en wat natuurlijk is voor een bruin of zwart persoon. Zij mogen dingen die wij kennelijk niet mogen. Dat vind ik gewoon te gek.

Waarom ik daar niet boven sta? Waarom wel? Weet je, wij moeten zo extreem beschaafd zijn. Constant dit soort kleine speldeprikken van beledigingen incasseren en boven mensen staan. En nooit kunnen zeggen van 'hé, kappen nou, ik heb hier geen zin in. Ik hoef jouw vriend ook niet meer te zijn'. En daarom denk ik dat ik na de middelbare school hoofdzakelijk vrienden heb van kleur. Omdat het ergens ook prettig is om dit soort interrupties niet te hoeven hebben.

Ik kan alleen met authentieke mensen omgaan. En die authenticiteit, daar is geen vorm voor. Ik heb nooit, nooit geduld gehad voor fakeness. Mensen die zich anders voordoen. Zich groter voordoen. Dat vind ik helemaal niet interessant. Ik hou ook niet van onaardige mensen. Mensen die bijvoorbeeld te veel gedronken hebben en onaardig zijn en de volgende dag weer totaal anders zijn. Ik kan goed tegen kritiek, zeker van vrienden. Sterker nog, het zijn je beste vrienden die je een spiegel voor durven houden. Kritiek krijgen is wel een goeie graadmeter hoe intiem je met iemand bevriend bent.

Ik heb diverse boeken geschreven. Over mijn biografie over Anil Ramdas heb ik vijf jaar gedaan. Gewoon zitten en schrijven. Eigenlijk al mijn boeken ontstaan door een vraag die ik heb. Dat is dan misschien het stuwende. Als die vraag niet beantwoord wordt, dan blijf je doorzoeken, doorschrijven. Ik denk dat daar die concentratie vandaan komt. Ik heb veel zelfdiscipline wat schrijven betreft. Voor andere dingen weer helemaal niet. Het was wel een uitdaging. Ik ben natuurlijk een nerd. Graaf me graag in in dingen. Als ik denk van: hé, dat is interessant, dan ga ik daar weer boeken over aanvragen. Mijn laatste boek 'Grenzend aan liefde' is natuurlijk weer van een hele andere orde. Ik miste een bepaald geluid. Van hoe

'IN MIJN BOEK 'GRENZEND AAN LIEFDE' HEB IK HET OVER DE ANDER. MAAR IK HEB ME NOOIT DE ANDER WILLEN VOELLEN. JE WORDT ALS IMMIGRANT, ALS PERSOON VAN KLEUR, CONSTANT DE ANDER GEMAAKT. CONSTANT! DAT IS GEWOON ZO. ZO WORDT ER NAAR JE GEKEKEN. ZO WORDT ER OVER JE GEPRAAKT'.

Karin & friend

**IK VOND DAT NIET ALLEEN
EEN ONNOZELE OPMERKING
MAAR OOK VRIJ KWETSEND.
WAAROM? OMDAT ZIJ VAN
HET SLAG NEDERLANDERS IS
DAT DENKT DAT HET HOOGST
HAALBARE IN JE BESTAAN IS
TOTALE ASSIMILATIE. STEL
JE VOOR DAT JE JE AF EN TOE
WILT TERUGTREKKEN TUS-
SEN MENSEN VAN JE EIGEN
CULTUUR EN DAT ZIJ DAT
ALS AUTOCHTONE NEDER-
LANDER BIJNA EEN BELEDI-
GING VINDT.**

kunnen we nu terugduwen? Moet dat dan? Ja, dat vind ik wel.

Ik vind het mijn verantwoordelijkheid als mens om te proberen de wereld iets beter te maken. Als jij ziet dat er onrecht plaatsvindt, dan moet er wel iets gedaan worden. Op dit moment staat er echt veel op het spel in de wereld. Ik voel me betrokken bij de wereld, bij de stad. Ik maak me ernstig zorgen over hoe we met elkaar omgaan.

Daar kan ik hele grote woorden voor gebruiken, maar ook heel concreet over zijn. Als je ziet wat er onlangs in Loosdrecht is gebeurd. Die relschoppers. Het is niet tellen. Het is letterlijk proberen om een plek in de fik te steken waar mensen proberen te schuilen die vluchten uit oorlogssituaties. Dus wat op het spel staat, is ons eigen idee van fatsoen. De manier waarop we met elkaar omgaan. Dat is niet een geïsoleerd gebeuren. Het is een glijdende schaal. Omdat ik natuurlijk dat boek over Anil heb geschreven, kon ik dat heel duidelijk voor mezelf op 'n rijtje zetten. Hoe hard dat gaat. De manier waarop wij met elkaar omgaan, wordt ook besmet met dit soort beelden. Het feit dat onze politici dit niet afkeuren, sterker nog, aanprijzen om die mensen aan te moedigen en te steunen. Maar los daarvan, wat er ook nog concreet op het spel staat. Die Defend NL, zij hebben een letterlijke agenda. Het eerste punt is al afgevinkt. Dat is het normaliseren van alles wat er mis is in Nederland, dat dat de schuld is van migratie. Iedereen vindt dat een vanzelfsprekend gegeven ondanks dat dat aantoonbaar onjuist is.

Het volgende punt is remigratie. Niemand wordt daarop aangesproken. Remigratie is gewoon letterlijk deportatie. Ze hebben gewoon punten. Ze beginnen eerst met de illegalen en daarna met de lokalen die misschien iets verkeerd hebben gedaan. Maar eigenlijk moet iedereen terug, want het derde en finale punt: een blanke etnostaat. Ik vind het bizar, en aan de andere kant lijkt het alsof ik het me extra aantrek omdat ik een immigrant ben en niet wit ben. Maar wat ik bizar vind, is dat Nederland het zich niet meer aantrekt, omdat Nederland is doordrongen van een historisch besef van wat hier voor de Tweede Wereldoorlog al ingezet was. Dus waarom trekt niet iedereen zich dit soort dingen aan?

Nee, dit is geen discussiepunt in vriendschappen. Ik heb witte vrienden die zich hier niet per se mee bezighouden. Ik heb witte vrienden die het zich heel erg aantrekken. Ik heb zwarte vrienden die zelf hele andere problematische ideeën hebben. Ik praat niet graag over dit soort onderwerpen met vrienden, omdat ik samenzijn met vrienden beschouw als een vorm van ontspanning. Ik ben de hele dag al aan het nadenken. De hele dag al woorden aan het zoeken voor soms best geopolitieke zaken. Omdat ik altijd wel een essay in te leveren heb of een column of een boek. Dus het is geen gesprekstof met vrienden. Bovendien, zij weten hoe ik erover denk. Maar zij zeggen wel heel vaak tegen mij met betrekking tot die columns: 'dankjewel dat je dit zo verwoordt'. Zelf hebben ze de juiste woorden vaak niet.

De Ander is de rode draad in mijn boek. Zoektocht naar identiteit? Ik denk dat ik er minder mee bezig ben dan de gemiddelde, boze, witte Nederlandse burger. In mijn boek 'Grenzend aan liefde' heb ik het over de Ander. Maar ik heb me nooit de Ander willen voelen. Je wordt als immigrant, als persoon van kleur, constant de Ander gemaakt. Constant! Dat is gewoon zo. Zo wordt ernaar je gekeken. Zo wordt erover je gepraat. Over jouw cultuur, over jouw familie! Met name door de witte omgeving zie je jezelf terug op een andere manier dan jij jezelf ziet. Snap je? Ik zou niets liever willen om gezien te worden als een schrijver, een denker. Klaar! En niet dat je denkt: oh ja, zij is de hele tijd bezig met allochtone dingen of migratie of wat dan ook. Waar onmiddellijk een connotatie zit. Dus van zij doet net niet mee. Het is een apart vakje. Ik kan een goeie vergelijking maken met Harry Mulisch. Hem kan je niet los zien van de Tweede Wereldoorlog. Hij heeft zelf ook gezegd: 'Ik ben de Tweede Wereldoorlog!' Je kan hem niet los zien van zijn

Joodse identiteit. En toch staat dat gegeven, dat identitaire gegeven van Mulisch, niet in de weg van hoe hij gezien wordt als uitgesproken Nederlandse schrijver. Maar als ik over Suriname schrijf, dan is het opeens exotisch. Terwijl Suriname een geschiedenis van honderden jaren heeft met Nederland. Nee, ik ben helemaal niet geïnteresseerd in mijn identiteit. Nederland heeft gemaakt dat ik ben gaan nadenken over de dynamiek die daaraan ten grondslag ligt en hoe ik me daartoe moet verhouden Maar ook over wat dit zegt over Nederland zelf

Ik ben er heus niet altijd mee bezig, maar je bent vaak op je qui-vive omdat je te vaak wordt overvallen door opmerkingen waardoor je weet 'oh, ze kunnen niet door de kleur heen kijken', dat lukt ze gewoon niet. Er kwam een keer een familievriend van ons langs en ik zat op dat moment net aan de telefoon. Ik zwaaide even naar hem en hij was in gesprek met mijn ex. Hij kwam naar me toe en zei iets over een stuk dat ik net in de Volkskrant had geschreven. Hij was heel lovend over hetgeen ik had geschreven, maar ik reageerde niet meteen omdat ik nog in gesprek was. En plotseling begon hij in het Engels: 'Oh I'm sorry, do I have to speak English?' Hij sprak Engels omdat hij niet door kleur heen kan kijken. Hij kent mij al twintig jaar! Hij leest een stuk van mij in de krant, maar kreeg gewoon kortsluiting omdat hij dacht: oh, misschien is ze niet Nederlands... Weet je, het is niet eens een belediging, maar het zegt wel iets over hoe hij mij ziet.

Mijn moeder. Mijn moeder vertelde een keer aan mij dat een nicht van haar zwanger was. Leuk, eerste kindje enzovoort. En dat een wit iemand opeens zei: 'Maar, oh ja, waar jullie vandaan komen, daar hurken ze toch gewoon achter een struik en poepen ze zo'n

kind er toch gewoon uit?’ Hahaha. Te veel mensen denken dat als ze ontspannen zijn, ze dingen tegen mij of tegen mijn prachtige moeder kunnen zeggen die ze nooit tegen een witte vrouw zouden zeggen. Dit soort dingen gebeuren constant. Ik kan een boek vol schrijven. Door schade en schande ben ik wijs geworden. Maar gelukkig heb ik vrienden die mij wel begrijpen, die wel zien wie ik ben’.

**'MAAR DE VRIENDEN DIE IK
ZELF HEB GEMAAKT, ZIJN
ALLEMAAL VAN KLEUR.
IK MOET JE OOK EERLIJK
ZEGGEN, DAT IK ME BIJ
MENSEN DIE NIET WESTERS
ZIJN MEER THUIS VOEL.
OMDAT ZIJ OOK ALLEMAAL
TEGEN BEPAALDE DINGEN
AANLOPEN. EN BIJ DIE
MENSEN HOEF JE NIETS UIT
TE LEGGEN'.**

Chris Hinze

Locatie: Café de Jaren Amsterdam

WIE: Chris Hinze is musicus, fluitist, producer, componist en wereldreiziger.

Hij ontdekte al vroeg het manikiale plezier waartoe een passie kan leiden: muziek maken! Hinze: een musicus met meer dan tachtig cd's op zijn naam. Die ooit vanuit de jazz rusteloos andere ritmes verkende, andere stijlen en andere culturen. Zijn muzikale uitspattingen hebben dan ook voor de nodige verwarring gezorgd. Iets wat hem totaal niet deerde. Als hij voortbordurend op het grote succes van zijn barokplaten uit de jaren zeventig was doorgegaan, was hij slapend rijk geworden. Geen optie voor hem. Hij volgde liever zijn hart en daarmee werd de kiem gelegd voor de eeuwige struggle tussen artistieke vrijheid en commercie. Onlangs gaf hij zijn afscheidsconcert in een bomvol Concertgebouw. Gevolgd door het bekende zwarte gat? Zeker niet. Bij een echte muzikant verdwijnen de bezieling en uitdaging om muziek te maken nooit.

WAAROM: Ik ken Chris al vele jaren. Ik leerde hem kennen in een 'vorig leven' toen ik nog publiciteit deed voor artiesten. En dus ook voor hem. Aanvankelijk moest ik enorm aan hem wennen. Zijn grote prestatiedrift en in alles het rendement zoeken was mij totaal vreemd. Maar toen ik hem eenmaal beter leerde kennen, zag ik een heel ander mens. Een uiterst gepassioneerde persoonlijkheid met het hart op de juiste plek! Iemand die een stap durft te zetten Een geweldige vriend voor het leven. Iemand die je nooit zal laten vallen. Ware vriendschap!

©Tamas Kooning Lansbergen

‘Tja, vriendschap, dat vond en vind ik heel belangrijk. Dat begon al in m’n jeugd. Toen ik nog heel erg jong was, een jaar of negen, had ik een vriendje met wie onze vriendschap levenslang bezegeld moest worden. Met bloed prikken en zo. Later, ook op de Vrije School, had ik een andere vriend, maar daar was de band niet zo innig mee. Maar die had wel een hele leuke moeder, die op een woonboot woonde. Dat vond ik heel spannend. Later op de hbs kreeg ik mijn eerste echte vriend: Wim (Oudendijk). Dat was echt wat je noemt een boezemvriend. Daarmee ging ik o.a. naar Parijs. Liftend. Parijs was mijn jongensdroom. In het begin mocht ik niet liften van mijn moeder en dan ging ik met zo’n vlees- of bloemenwagen mee. Dan betaalde je ’n tientje en dan werd je in Parijs gedropt bij de Hallen. Ik was toen vijftien of zestien.

Muziek kwam pas later in mijn leven. Wim en ik wilden beiden op de grote vaart. He-las was zijn moeder spelbreker met betrekking tot onze vriendschap. Zij vond mij een gevaar voor haar zoon. Ik paste niet in haar plaatje. Ik was anders. Ik wilde reizen, wilde avontuur. Wilde naar Parijs, ’s nachts op Place Pigalle rondhangen. Dat was spannend. Alles uitproberen: slapen onder bruggen en dus opgepakt worden door de politie en met gillende sirenes afgeleverd worden bij de ambassade. Wat we ook deden, was een afspraak maken voor een jaar later. Bijvoorbeeld op 10 augustus om 10.00 uur in Nice op een bepaalde plek. En dan zagen we elkaar ook echt die dag en op dat tijdstip. Dat soort dingen. Ik vind dat nu nog bijzonder en uniek.

Toen ik heel langzaam begon met muziek, piano ging spelen en interesse kreeg in de jazzmuziek, toen was het hek helemaal van de dam en verbood zijn moeder min of meer onze vriendschap. Jazzmuziek! Dat was

duivels. Op ’n gegeven moment verloren we elkaar uit het oog. Ik ging verder in de muziek en hij ging inderdaad op de grote vaart. Heel veel later toen ik bekend werd, kregen we weer een beetje contact. Hij bezocht me toen ook in mijn huis in Zuid-Frankrijk. Het contact werd niet echt doorgetrokken. Dat lag aan ons beiden. Maar dat wijt ik vooral aan mezelf. Mijn leven begon toen al ongelofelijk vol te raken.

Het gekke is, dat gevoel van innige vriendschap met hem is nooit overgegaan. Hij is uiteindelijk op de wilde vaart terechtgekomen en later ook nog op de binnenvaart, maar daar was hij ook niet gelukkig. En blijkbaar vonden ze dat varen bij hem thuis ook niet fantastisch. Uiteindelijk kreeg hij een nietszeggend baantje bij een rechtbank. En ik denk dat dat de doodsteek voor hem is geweest en dat dat hem uiteindelijk tot een wanhoopsdaad heeft gedreven. Deze vriendschap heeft een enorme impact op m’n leven gehad. Toen al wist ik: voor vriendschap moet je tijd maken, maar door mijn absurd drukke leven is dat heel lang niet gelukt.

Naarmate ik ouder werd, kreeg muziek een grotere betekenis in mijn leven. Ik ging als pianist voor US clubs en in nachtclubs werken. Op de hbs had ik een eigen dixielandband en werd ik bevriend met Wim Stolwijk, een waanzinnig goeie pianist en trombonist en een heel lieve jongen. Die vriendschap ging ook heel diep en duurde tot zijn dood. Hij had een zwaar leven, dat o.a. werd veroorzaakt door de drank. Ik weet nog dat hij een attack kreeg en pertinent niet naar het ziekenhuis wilde. Ik heb toen mijn eigen huisarts ingeschakeld en die heeft hem er toen bovenop geholpen.

Ik heb ontzettend veel met hem meege-maakt. Elke keer als ik in Duitsland veranderde van band, belde ik hem en dan nam hij het van mij over. Ik zag het als mijn taak voor

hem te zorgen. Hem te beschermen. Soms ging ik daar iets te ver in. Ik heb dat ook niet altijd goed gedaan. Wim was regelmatig spoorloos. Maar we hielden contact. Ik weet nog dat ik hem tijdens ’n tour belde en dat hij zei: ‘Oh Chris, ik moet ophangen’. Later bleek dat z’n broertje was verdronken. Vele jaren later kreeg hij een longontsteking, waar hij aan overleed. Ja, dit zijn wel twee legenda-rische vrienden die de latere basis hebben gelegd voor het fenomeen vriendschap in mijn leven.

Uiteindelijk heb ik dat uitzichtloze spelen in nachtclubs aan de wilgen gehangen en ben ik op 24-jarige leeftijd begonnen met een fluitstudie en deed toelatingsexamen voor het conservatorium toen ik 26 was. Best be-jaard! Daarna ging ik direct door om met een beurs in Boston ‘Arranging & Composition’ te studeren. In Boston kreeg ik het bericht dat mijn eerste lp tot mijn grote verbazing een gigantisch succes was. De volgende lp’s waren dat ook en opeens was ik een bekende Nederlander. De rest is geschiedenis.

Een andere goeie vriend was Henk Alkema. Ik leerde hem kennen op het conservatorium. Hij wilde heel graag bevriend zijn met mij. Maar het gekke is, het heeft een tijdje geduurd voordat ik hem accepteerde als vriend. Tja, zo gaat dat soms. Toen ik uiteindelijk voor mezelf begon met de Chris Hinze Combination werd hij mijn pianist. We hadden ongelofelijk veel plezier samen. Naast de muziek schaakten en biljartten we veel samen. Op een gegeven moment had hij me een streek geflikt en toen wilde ik niets meer met hem te maken hebben. Hij heeft toen veel moeite gedaan om het goed te maken. Wat ik toen niet accepteerde. Veel later werd ik op een dag wakker en dacht: dit doe ik niet goed. Ik moet hem bel-len... Dat had ik natuurlijk veel eerder moeten

'DEZE VRIENDSCHAP HEEFT EEN ENORME IMPACT OP M'N LEVEN GEHAD. TOEN AL WIST IK VOOR VRIENDSCHAP MOET JE TIJD MAKEN, MAAR DOOR MIJN ABSURD DRUKKE LEVEN IS DAT HEEL LANG NIET GELUKT'.

doen. Ik had daar flink spijt van. We hebben toen nog een paar jaren weer heel goed contact gehad met elkaar. Maar op een gegeven moment, ik zat op Bali, kreeg ik een bericht van hem dat hij ernstig ziek was. Uiteindelijk is hij daar ook aan overleden. Wat was ik blij dat ik het contact weer had opgevat. Een les die ik nooit meer ben vergeten. Doen wat je moet doen en niet uitstellen. Dit was de derde belangrijke vriend in mijn leven die ik best vroeg heb verloren.

Ik heb jarenlang geen nieuwe vrienden gemaakt. Mijn leven was gewoon te vol. Ik had het zo ontzettend druk, dat ik, onterecht overigens, dacht voldoende te hebben aan mijn toenmalige gezin. Mijn leven als muzikant nam mij volledig in beslag. Daarnaast runde ik ook een platenmaatschappij, had ik een eigen studio, componeerde en produceerde ik zo’n tachtig cd’s bij elkaar, reisde ik de wereld rond voor mijn tournees en had ik ook nog een gezin. Ik had domweg geen tijd voor vriendschap. Want vriendschap moet je onderhouden. Ik miste vriendschap het meest toen mijn toenmalige huwelijk op de klippen liep. Ik had niemand om op terug te

vallen. Geen enkel klankbord. Niemand om daarover te praten. Een triest gebeuren en redelijk eenzaam.

Tijdens dat huwelijk ben ik in 1976 naar New York verhuisd. In het begin vond ik het fantastisch: de elektriciteit van deze stad, de waanzinnige musici, de hele record business. Het was avontuurlijk, verslavend en leerzaam. Uiteindelijk kreeg ik ook een platencontract bij Atlantic. Ik had een paar goeie vrienden. Maar vrienden maken in New York is een kunst op zich. De meeste vrienden waren lawyers. Die had je het hardst nodig.

Na drie jaar vond ik het genoeg en dacht: dit leven wil ik niet meer. Te hard, te ego-minded. En dus vertrokken we weer naar Nederland. Maar in Nederland vond ik die hele drukte, die pressie van bekend fluitist zijn, best lastig. Eigenlijk had ik geen zin meer in dat gedoe en dus vertrokken we na een jaar naar Zuid-Frankrijk. Een soort jongensdroom die uitkwam. Tegen mijn kinderen zei ik weleens: 'Als jullie volwassen zijn, wil ik graag met jullie naar India gaan en daar op een berg onder een boom op een stille plek gaan mediteren en dan mogen jullie voor mij zorgen'.

Zover is het echter nooit gekomen. Ik ben later wel naar Ibiza verhuisd, waar ik ruim twintig jaar heb gewoond. Dat was een geweldige tijd en ook daar heb ik hele fijne vriendschappen mogen maken. Mensen met wie ik nog regelmatig contact heb en die ook naar mijn concerten komen hier in Nederland. Ja, echte vrienden.

Over vrienden gesproken. Op een gegeven moment kreeg ik in de gaten dat ik door mijn zakenpartner opgelicht was en dat ik aan de rand van een faillissement stond. Ik heb toen een hele goeie vriend gevraagd om mij (onbezoldigd) te helpen en vervolgens hebben

we twee jaar gevochten om de boel overeind te houden. Hij was een bekende advocaat van een groot advocatenkantoor. Wat leuk was, en dat heb ik vaak: hij was totaal anders dan ik. Hij was een echte advocaat, wat formeel en VPRO-minded, maar een schat van een man, en ik was veel meer een vrije geest. Maar we hadden een enorme sterke band en we accepteerden elkaar volledig zoals we waren. Ik ben hem meer dan eeuwig dank schuldig. Ook hij leeft niet meer. Van de vrienden die ik dacht op dat moment te hebben uit de muziek en de studiowereld was er niemand in die periode die even langskwam, laat staan kwam helpen. Dat was schrijnend. Uit de zakenwereld daarentegen kwam juist wel veel steun.

Na die twee jaar volgde ook nog eens mijn echtscheiding. Ik verkocht mijn huis, en toen mijn dochters de deur uit waren, ben ik in 1991 ruim een jaar op wereldreis geweest. Die reis is een van de beste besluiten in mijn leven geweest. Na mijn bijna-faillissement, mijn scheiding en een periode van maanden snoeihard werken was ik aan het eind van mijn Latijn. Fysiek en mentaal. Ik was totaal leeg. Ik moest weg. Weg van alles! Om gelukkig te zijn, weet ik nu, moet je ervoor zorgen innerlijk een heel mens te zijn en je te ontdoen van alle ballast en gifstoffen. Nou, daar zat ik vol mee. Ik heb ruim een jaar gereisd met maar één gedachte: mezelf ontmoeten. Je denkt dat je jezelf aardig kent. Ik dacht altijd dat ik een vrij mens was, omdat ik een vrij beroep had. Niets is minder waar. Ondanks mijn niet-alledaagse leefwijze had ik mezelf volledig dichtgesnoerd met conditioneringen, vooroordelen, beperkingen en een perfectionisme waar maar weinigen tegen opgewassen waren, inclusief ikzelf.

Tijdens het reizen kwam ik mezelf behoorlijk tegen. Maar ik vond het ook heerlijk om

'WAT WE OOK DEDEN WAS EEN AFSPRAAK MAKEN VOOR EEN JAAR LATER. BIJVOORBEELD OP 10 AUGUSTUS OM 10.00 UUR IN NICE OP EEN BEPAALDE PLEK. EN DAN ZAGEN WE ELKAAR OOK ECHT DIE DAG EN OP DAT TIJDSTIP. DAT SOORT DINGEN. IK VIND DAT NU NOG BIJZONDER EN UNIEK'.

Chris & Ton

'WAT WAS IK BLIJ DAT IK HET CONTACT WEER HAD OPGEVAT. EEN LES, DIE IK NOOIT MEER BEN VERGETEN. DOEN WAT JE MOET DOEN EN NIET UITSTELLEN. DIT WAS DE DERDE BELANGRIJKE VRIEND IN MIJN LEVEN, DIE IK BEST VROEG HEB VERLOREN'.

alleen te zijn. Eindelijk zonder enige verplichting. Die vrijheid had ik nooit gekend. Dagenlang in overvolle bussen of op gammele vrachtwagens reizen, een rugzak en slapen in 10 dollar guesthouses, geweldig! Wat knapt een mens daarvan op! Mijn leven was altijd volledig uitgestippeld geweest. Gelukkig kwam ik ook in contact met veel andere mensen. Mensen die net als ik zonder enig vooropgezet plan liepen. Ik heb tijdens die reis veel vrienden gemaakt. Mensen met wie ik nog regelmatig contact heb. Daarna ontmoette ik mijn huidige vriendin en begonnen nieuwe vriendschappen zich weer aan te dienen. Van mijn vroegere vriendschappen is Claron McFadden tot op heden een echte hartsvriendin gebleven, en ook Tom Holkenborg.

Reizen is ongelooflijk belangrijk voor je innerlijke ontwikkeling en bewustwording. Een van de belangrijkste inzichten die ik had verworven, was leven en laten leven. Je op het nu concentreren en niet op de toekomst. Voor iemand met altijd een blik op de klok was dat (en is het nog steeds) een behoorlijke uitdaging. Iets wat ook zijn impact heeft op vriendschap.

Ik ben de laatste tien jaren behoorlijk veranderd. Ook als het gaat om vriendschap. Ik was vroeger nogal strak en oordelend ten aanzien van anderen. Ik neem nu de mens veel meer zoals hij is. Oordeel nu nauwelijks of niet, maar neem wel stelling als dat moet. Dat geeft een enorme vrijheid. Dat is mede ontstaan doordat ik in contact kwam met Bruno Gröning. Dat is een spirituele vriendengroep, all over the world.

Ik heb ook bijzondere vrienden uit deze vriendenkring met wie ik weer hele andere dingen deel. Dat is meer op spiritueel vlak. Dat heeft mij ook veel geholpen in het hele denkproces dat ik de laatste tien jaar heb doorgemaakt, en ik ben daardoor ook mensen c.q. vrienden

den anders gaan bekijken. Ik ga nu veel bewuster met mensen c.q. vrienden om. Bruno Gröning's leer staat los van elke religie, maar is een gedachte die met inzichten en Gods bewustzijn te maken heeft. Hoe je het leven wilt leven en ook moet leven. Dat alles bij elkaar opgeteld heeft mijn leven zeer verrijkt.

In 2024 had ik mijn laatste grote concert in Paradiso in Amsterdam. Dat ik ben gestopt met de grote concerten en met reizen, was een samenloop van omstandigheden. Ik had al enige tijd last van een zenuwaandoening aan mijn voeten, wat het reizen lastig maakte, plus het feit dat ik het na zestig jaar Bühne ook wel een beetje had gezien. Dat samen leidde uiteindelijk tot een afscheidsconcert in 2024 in een bomvol Concertgebouw. Een van mijn beste vrienden, Max, een architect met een overvolle agenda maar die nog nooit een concert heeft overgeslagen, is ook zo'n bijzondere vriend. Ja, vriendschap heeft toch vooral veel te maken met tijd voor elkaar (vrij)maken.

Voor heel speciale samenstellingen ben ik natuurlijk nog altijd te vinden. Onlangs had ik nog zo'n groot concert in Paradiso met o.a. meesterdrummer Johnnie Engels. Dat is wel een grappig verhaal. Zo'n zestig jaar geleden werkten we samen bij een show van Pia Beck in Scheveningen. Ik was toen nog pianist. Daarna heb ik nooit meer met hem gespeeld. En nu weer samen op de Bühne, dat was echt geweldig.

Tussen de bedrijven door heb ik ook nog een zoon gekregen van mijn allerliefste vriendin. Mijn allergrootste vriend, kan ik wel zeggen. Naast dj en componist-producer werkt hij ook veel samen met mij. Hij is een genie op technisch vlak en met studiowerk. Mixen, noem maar op. Hij onderhoudt ook mijn studio, is mijn technicus op tournee, want vaak

begrijp ik er technisch gezien geen fok meer van. En waar ik uren voor nodig heb, doet hij in een handomdraai.

Doordat ik niet meer reis, heb ik veel meer tijd voor vrienden. Met het gevolg dat ik nu ongelooflijk geniet van mensen die spontaan langskomen. Ik heb mijn hele leven altijd hele gekke vriendschappen gehad. Of iemand nou advocaat is of tuinman, dat maakt mij niets uit. Paul is bijvoorbeeld iemand die ik heb ontmoet tijdens mijn dagelijkse wandeling hier verderop op een eilandje. Hij komt stevast iedere middag met zijn autootje om urenlang te genieten van het uitzicht, al turend naar de plas. Ik zag hem altijd zitten in dat autootje en dacht: wat een raar mannetje is dat. Wat komt ie nou iedere dag doen? En misschien vond hij mij ook een raar mannetje. Op een gegeven moment zag ik hem een paar maanden niet. En toen opeens weer wel. Ik ben toen naar hem toege stap, heb mezelf voorgesteld en sindsdien zijn we vrienden en nemen we dagelijks het leven door.

Paul is een man met een rijk verleden. Als het slecht weer is, dan stap ik bij hem in dat autootje. En als het goed weer is, dan gaan we samen op een bankje zitten. Zeldzame momenten! Met veel humor uiteraard. Hij heeft alleen een tv en een mobieltje uit het jaar nul. Geen internet, geen krant, maar hij weet precies wat er in de wereld gebeurt en heeft daar een hele gezonde mening over. Kent ook iedereen hier uit de buurt en weet de smeugste verhalen te vertellen. We zitten eraan te denken om vanuit dat autootje waar we dagelijks de gang van zaken in de wereld doornemen een podcast te maken: 'CAR TALK'.

Een andere goeie vriend is mijn buurman. Het grappige is, hij is iemand met een totaal andere background. Meer uit de zakenwereld.

De gesprekken met hem zijn altijd breed. En dat is heel apart. Zo had hij bijvoorbeeld niets met spiritualiteit, maar door mij is zijn interesse daar wel in gegroeid. Dat is geweldig om te zien. Eén keer in de maand komt hij langs. Rukken we een goeie fles wijn open en bespreken we wat ons bezighoudt en wat er in de wereld gebeurt. Normaal gesproken gaat hij vroeg naar bed, maar op zo'n avond vergeet hij de tijd volledig en kan het zomaar rond middernacht worden. Zo zie je maar, vriendschap kent geen tijd!

Ik heb geen probleem met ouder worden, maar het nadeel is wel dat goeie vrienden om je heen ook ouder worden en komen te overlijden. Mijn allerbeste vriend, die ooit mijn roadmanager was in de jaren zeventig, is Gijs. Ik leerde hem kennen toen ik mijn auto naar de garage bracht waar hij toen als chef-monteur werkte. Dat klikte zo goed, dat hij later als roadmanager bij mij kwam werken. Ik toerde toen de hele wereld rond en met hem heb ik heel Afrika en Amerika doorkruist. Daar kan ik een boek over schrijven. Gijs is mij twee jaar geleden helaas overleden. Een groot verlies. Maar het is absoluut zo dat als je elkaar zo goed hebt gekend, dan is een bijzondere vriendschap wel voor het leven. Ik heb een grote foto van hem op mijn bureau staan. Tja. Toen hij ziek werd, belden we elkaar bijna iedere dag. Waardevolle gesprekken die je nooit meer vergeet.

Een hele dierbare vriend is ook Ton Akkermans, mijn klankschalenman. Hij maakte muziek met een basklarinettist en een didgeridoospeler. De klarinettist vroeg mij eens om samen met hen een middag te improviseren. Dat klikte dermate goed dat daar uiteindelijk twee cd's en wat concerten uitkwamen. Hun groep viel uiteindelijk uit elkaar en ik vroeg Ton om met mij samen en later ook nog met gitarist Peter van Deerse concerten te gaan

geven onder de naam 'Crazy young men'. Langzamerhand ontstond er een diepe vriendschap tussen Ton en mij. Hij is een man met wie ik op vele fronten een hele bijzondere vriendschap heb, en met name ook op spiritueel vlak kan ik veel van hem leren. Ik ben veel in India en Tibet geweest en heb daar ook een speciale band mee (zie mijn Tibet Impressions-cd's, met o.a. de medewerking van de Dalai Lama). Hij maakt Tibetaanse klankschalen, gongs en bells en dat past bijzonder goed bij de klankkleur van de fluit. Ton is een hele gekke vent. Hij kan alles: huizen bouwen, muziek maken en smeden, en is daarnaast ook nog een hele goeie therapeut. Ik kan urenlang met hem kletsen zonder dat het ook maar één seconde vervelt. We zijn onlangs samen naar Lourdes geweest en dat zijn dan twee weken lang diepe gesprekken voeren en bijzondere plekken en mensen bezoeken. Dat heb je niet met iedereen'.

**'IK MISTE VRIENDSCHAP
HET MEEST TOEN MIJN
TOENMALIG HUWELIJK OP
DE KLIPPEN LIEP.. IK HAD
NIEMAND OM OP TERUG
TE VALLen. GEEN ENKEL
KLANKBORD. NIEMAND
OM DAAR OVER PRATEN.
EEN TRIEST GEBEUREN EN
REDELIJK EENZAAM'.**

**HIER KOMT NIG EEN
INTERVIEW**

Laura & Michiel

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar alle mensen die aan dit boek hebben meegewerkt. Allereerst alle geïnterviewden. Vrije, creatieve geesten met een druk bestaan die meteen volmondig ja zeiden en vervolgens hun inspirerende en openhartige verhalen met mij deelden. Mijn dank gaat ook uit naar alle fotografen:

Ruud Baan, Sergei Shauchenka, Jerome de Lint, Frank Ruiter, Lin Woldendorp, Kristof Ghyselink, Marco Zwinkels, Sjaak Ramakers, Wouter Verburt, Elmer van der Marel, Brenda van Leeuwen, Titia Lambers, Ilja Keizer, Tamas Kooning Lansbergen en Scarlett Hooft Graafland. Mensen die mij zonder enig morren gebruik lieten maken van hun prachtige beeldmateriaal.

En natuurlijk **Diewertje van Wering**, de ultieme kracht op het gebied van grafisch design. Die het met haar creativiteit, tomeloze inzet en eindeloos geduld mogelijk heeft gemaakt dit boek tot een prachtig resultaat te brengen.

Astrid Vos: voor de unieke covertekening

Herman Jansen: voor zijn geweldige werk als eindredacteur en zijn eindeloos geduld

Mazeline: voor het prachtige drukwerk

Gerard Keijzers: van De Vrije Uitgevers

Janneke Siebelink: voor haar interventie

Ruben: voor de geweldige locatie Café de Huyskamer

En tot slot my favorites: **Chris** en **Bright** en alle vrienden voor hun waardevolle inzichten en inspiratie, die tot vervelens toe mijn never ending enthousiasme en suggesties met betrekking tot vriendschap en dit boek moesten aanhoren.